T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BULGARİSTAN KOMÜNİST PARTİSİ BELGELERİNE GÖRE ZORLA İSİM DEĞİŞTİRME OPERASYONU VE 1989 GÖÇÜ

TANER NİZAMOĞLU

DANIŞMAN

DOÇ. DR. BÜLENT YILDIRIM

EDİRNE 2022

Tezin Adı: Bulgaristan Komünist Partisi Belgelerine Göre Zorla İsim Değiştirme Operasyonu ve 1989 Göçü

Hazırlayan: Taner NİZAMOĞLU

ÖZET

1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin neticesinde, Bulgaristan kısmen de olsa bağımsızlığına kavuşmuştur. Bundan sonra hem Rumeli de hem de Bulgaristan Emaretin 'de yaşayan Türkler için zor günler başlamıştır. Yüzbinlerce Türk malını ve mülkünü geride bırakarak yollara düşmüş, perişan olmuş bu halk asırlar sonra tekrar Anadolu toraklarına geri dönmek zorunda kalmışlardır.

İki Dünya savaşı arasında da devam eden göçler, İkinci Dünya savaşının da sona ermesi ile hız kazanmıştır. 1950 yılında Bulgaristan hükümeti Türkiye Cumhuriyetine ültimatom vererek 250.000 Bulgaristan Türkü'nü göçe zorlamıştır. 1950-1951 yılları arasında 154.393 Bulgaristan Türkü Anavatana göç etmiştir. Bu durumda çok sayıda Bulgaristan Türkü mağdur edilmiştir. Bunun üzerine 1968 yılında "yakın akraba göçü" anlaşması imzalanmıştır. 1968-1978 yılları arasında uygulanan bu göçten 130.000 kişi yararlanmıştır.

Yapılan göçlere rağmen, Bulgar hükümeti yine de Türkleri istediği seviyeye getiremedi ve ortaya sözde "dâhiyane" bir fikir olan "vızroditelen protces" yeniden doğuş tezini ortaya atmıştır. Böylelikle iki ay gibi kısa bir süre olan zamanda 800.000 fazla Türkün isimlerini zorla Bulgar isimleriyle değiştirmiştir.

Mayıs 1989 yılına gelindiğinde, Bulgaristan'da yaşayan Türkler artık örgütlenmiş, seslerini duyurmaya karar vermişler ve harekete geçmişlerdi. Bu gösteriler ve yürüyüşler neticesinde Bulgar hükümeti aldığı bir kar ile sınırları açarak Türklerin ülkeden göç etmelerine izin vermek zorunda kalmıştır. Bu göçler sayesinde 354.960 Bulgaristan Türkü Anavatana göç etti.

Anahtar kelime: Bulgaristan Türkleri, Türk-Bulgar ilişkileri, 1989 Zorunlu göçü.

Name of Thesis: Forced Rename Operation and 1989 Migration According to Documents of the Bulgarian Communist Party

Prepared by: Taner NİZAMOĞLU

ABSTRACT

As a result of the 1877-1878 Ottoman-Russian war, Bulgaria gained its independence, albeit partially. After that, difficult times began for the Turks living in both Rumelia and Bulgaria. Hundreds of thousands of Turks have hit the road, leaving their possessions and possessions behind. These devastated people regained their Anatolian lands after centuries.

Immigration, which continued between the two World Wars, gained speed with the end of the Second World War. In 1950, the Bulgarian government gave an ultimatum to the Republic of Turkey and forced 250.000 Bulgarian Turks to migrate. Between 1950-1951, 154.393 Bulgarian Turks immigrated to the Motherland. In this case, many Bulgarian Turks were victimized. Thereupon, the "immigration of close relatives" agreement was signed in 1968. 130.000 people benefited from this migration, which was implemented between 1968-1978.

Despite the migrations, the Bulgarian government still could not bring the Turks to the level they wanted and put forward the so-called "genius" idea of *rebirth* "vizroditelen protces". Thus, in a short period of two months, he forcibly changed the names of more than 800.000 Turks with Bulgarian names.

By May 1989, the Turks living in Bulgaria were now organized, decided to make their voices heard and took action. As a result of these demonstrations and marches, the Bulgarian government had to open the borders with a decision it took and allow the Turks to emigrate from the country. Thanks to these migrations, 354.960 Bulgarian Turks immigrated to the Motherland.

Keywords: Bulgarian Turks, Turkish-Bulgarian relations, Forced migration of 1989

ÖNSÖZ

III. Bulgar Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, iktidara gelen Monarşistler, Askeri Cuntacılar, hatta halkçı olduklarını iddia eden Komünistlerin bile tek bir ideali vardı o da tek uluslu bir devlet yaratmaktı.

Bu uğurda Bulgaristan'da yaşayan Türkleri çeşitli işkencelere maruz bıraktılar, öldürdüler ve nihayetinde göçe zorladılar. Göçlerden de bir netice alamayan Bulgar Hükümeti Dünya konjonktüründen de yararlanarak Bulgaristan'da yaşayan 822.588 Türkün ismini zorla değiştirdi. Bu eylemlerini meşru göstermek için de kendi çıkarları doğrultusunda bir tarih tezi uydurdu. Onlara göre, Bulgaristan'da yaşayan Müslümanlar, Osmanlı döneminde "zorla" Müslümanlaştırılmış Bulgarların torunlarıydı. Bununla da başarılı olamayan Bulgar Devleti, çareyi sınırları açmakta buldu ve bu sayede 354.960 Türk Anavatana göç etti.

Bu çalışmamda bana her zaman görüş ve önerileriyle destek olan danışman hocam Doç. Dr. Bülent YILDIRIM ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. İbrahim KAMİL'E teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bu iki süreci de yaşamış olan rahmetli babam Bedri Nizamoğlu ve annem Zahide Nizamoğlu'nun anılarından da çok yararlandığımı belirtmeden geçmek istemem.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a. g. e.	Adı Geçen Eser
a. g. m.	Adı Geçen Makale
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BBİHD	Bulgaristan Bağımsız İnsan Hakları Derneği
BKP	Bulgaristan Komünist Partisi
BHC	Bulgaristan Halk Cumhuriyeti
BM	Birleşmiş Milletler
BTMKH	Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi
BTR	Zırhlı Personel Taşıyıcı
BZNS	Bulgaristan Çiftçi Partisi Birliği
C.	Cilt
CIA	Merkezi Haber Alma Teşkilatı
CK	Merkez Komitesi
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
İHSDB	İnsan Haklarının Savunulması Demokratik Birliği
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
KGB	Sovyetler Birliği Devlet Güvenlik Komitesi
MK	Merkez Komite
MVR	İçişleri Bakanlığı
NATO	Kuzey Atlantik Savunma Paktı

s.	Sayfa
S.	Sayı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
USSR	Sovyetler Birliği
VDD89	Viyana Destek Derneği89
VTRO	Trakya İhtilal Örgütü

GİRİŞ

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

1789 Fransız İhtilalinin etkileri ve büyük devletlerin kışkırtmaları ile Osmanlı Devleti himayesi altında bulunan gayrimüslim topluluklar artık kendilerini sadece "Hristiyan" olarak değil de birer ulus olarak görmeye başladılar. Kendilerini öncelikle Bulgar, Sırp, Rum ve Ulah olarak adlandırmaya başladılar [1]. Bu gelişmeler ışığında Rusya'nın da kışkırtmalarıyla Balkanlar özellikle de Osmanlı toprakları kaynamaya başlamıştı.

1804 yılında başlayan Sırp isyanı neticesinde 1817'de Osmanlı Devleti'ne bağlı olmak koşuluyla Sırbistan Prensliği kurulmuş oldu. Bunu 1821 Mora isyanı takip etti. 1825 yılında tahta yeni çıkmış olan Çar I. Nikola, Kutsal İttifakın ve Türklerin düşmanı ve bir Yunanistan yanlısıydı. Çar I. Nikola Yunan sorununu Rusya lehine çözmek üzere harekete geçti.

14 Nisan 1828 yılında Rusların Osmanlı topraklarına saldırmasıyla Osmanlı-Rus savaşı başlamış oldu. Ruslar Buğdan'ı aldı, Eflak'a girdi ve Bükreş'i işgal ettiler. Osmanlı Ordusu Rusları Silistre'de durdurdu. Diğer taraftan Rus Ordusu Kafkasya ve Anadolu'dan ilerleyerek Anapa ve Ahıska'ya girdi. Karadeniz kıyısından ilerlemeye devam ederek Kars'a kadar ulaştı. Diğer taraftan Rumlar tekrar Mora'da isyan başlattılar. Osmanlı Devleti, Ruslarla Kafkaslarda ve Balkanlarda savaşırken aynı zamanda bir de Rumlarla savaşmak zorunda kaldı. Rus Ordusunun hem Balkanlarda hem de Kafkaslarda ilerlemesi ve 20 Ağustos 1829 yılında Edirne'nin düşmesi üzerine Osmanlı Devleti Rusya'dan barış istemek durumunda kaldı. Bunun neticesinde 24 Nisan 1830 yılında Yunanistan Devleti kurulmuş oldu.[2].

Bu savaşa Bulgarlar ve Bulgaristan halkının kaderi açısından bakıldığında; Rusların bu savaşta Bulgarları kendi İmparatorluk çıkarları doğrultusunda kullandıkları görülmektedir. Ruslar, eli silah tutan Bulgar ve Hristiyanlara silah ve

---

[1] Mustafa Burma, "*Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğundan Ayrılış Sürecinde Bulgar Ayaklanmaları", Balkan* Araştırma Enstitüsü Dergisi, S. 1. 2013 Edirne, s. 68.
[2] Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014*), Der Yayınları, İstanbul 2015, s. 155-178.

cephane vermişlerdir.[3] Onlara özgürlükleri için herhangi bir garanti ve söz verilmemiştir. Bulgarlar gönüllü olarak Rus ordusu saflarında yer almışlardır. Savaşın büyük bölümü Kuzeydoğu Bulgaristan topraklarında geçmiştir. Dobruca toprakları savaş meydanına çevrilmiştir. Bulgar köyleri savaşan ordular tarafından harap edilmiştir. Buna rağmen Bulgarlar Rus ordusuna yardım etmeye devam etmişlerdir. Bu yardımlar genellikle maddi yardımlardır; ekmek, hayvan ve istihbarî bilgilerden oluşmaktaydı.

14 Eylül 1829 yılında imzalanan Edirne Barış Anlaşması'nda Bulgaristan ve Bulgar halkından hiç bahsedilmemiştir. Rus ordusuna yapılan Bulgar yardımlarının Ruslar tarafından hiç dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu anlaşmadan Bulgarlar haricindeki bütün Balkan halklarının yararlandığı görülmektedir. Ruslar, kendi İmparatorluk çıkarları doğrultusunda hareket etmişlerdir.

Rus Ordusuna kendi adamlarıyla katılan Yüzbaşı Georgi Mamarçev, ihtilal yapmaya hazırlanırken bizzat Rus General Dibiç'in emri ile Bükreş'te tutuklanmış ve adamları dağıtılmıştır.[4] Bulgar halkı hala o Rus General Dibiç'in sözlerini hatırlamaktadır: "*Bulgarlar! Rahat durun, yoksa toplarımızı size doğru doğrultup sizi yok ederiz*"[5].

3 Kasım 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla, Osmanlı topraklarında yaşayan hangi dine mensup olduğuna bakılmaksızın bütün Milletlerin can, mal ve namusları Devlet tarafından garanti altına alınmış oldu. Tanzimat'ın ilanı ile gayrimüslim halkta bir sevinç doğdu[6].

Yapılan reformlara rağmen halk yine de tam olarak hoşnut olmadı. Komşu Devletlerin de teşviki ile Nisan 1849 yılında Vidin'e bağlı Boynitza köyü ahalisi ayaklanarak zaptiye konağını basarak buranın subaşısını kaçırdı. Bu isyana köyün öğretmeni ve papazı ile Puyo adında biri liderlik ediyordu. Halkı kendi yanlarına

---

[3] Hüdai Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi*, TTK Basımevi, Ankara 1992, s. 107.
[4] https://sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=711%3Aag&catid=29%3A2010-04-24-09-14-13&Itemid=61 (Erişim Tarihi 18.01.2020)
[5] "Bulgarlar ve 1828-1829 Unutulan Savaş", *Trud*, 13 Eylül 2019, s. 14.
[6] Mithat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı* C VI, TTK Basımevi, Ankara 2011, s. 2981-2986.

çekebilmek için kendilerine yardıma "on bin Sırp askeri" geldiğini söylemişler ve halkı ayaklandırmışlardır. Bu ayaklanmaya komşu köyler de katılmıştır.

Vidin Defterdarı İbrahim Efendi, isyancılarla görüşmek üzere "reaya çorbacıları" ve papazları göndermiştir. İsyancılar Sırpluya gideriz diye ısrar ediyorlardı. İsyanın liderleri Puyo, öğretmen ve papaz Sırbistan'a kaçmışlar ve geri iade edilmemişlerdir. İsyancıların bu tavırlarının karşı taraftan kabul görmesi asileri cesaretlendirmiştir. Berkovaç ve civar köylerde karışıklıklar meydana gelmiş; zaptiyenin üzerine ateş açılmıştır. Olaylar gittikçe büyüyordu. Belgrad hükümeti durumun vahametinin farkına vararak Puyo ve arkadaşlarını yakalayarak hapse atmıştır. Dağlara sığınan köylüler, köylerine dönmüş, ve hadise böylelikle kapanmıştır[7].

Bu olaydan bir yıl sonra, 13 Mayıs 1850 yılında Vidin, Belgradçık ve Lom'a bağlı seksen kadar köyde çok daha büyük ve şiddetli bir ayaklanma meydana geldi. Asiler ilk önce köy ağlarını, Subaşıları ve vergi tahsildarlarını öldürdüler. Daha sonra erkek, kadın ve çocuk ayırt etmeksizin birçok kişiyi öldürdüler. İstanbul'la bütün haberleşme kesildi. İsyancıların sayısı on bin civarındaydı. İsyan haberleri bütün Rumeli'de abartılarak yayılmaktaydı.[8]

İstanbul Hükümeti isyanı bastırmak için Ali Rıza Paşa'yı görevlendirdi. Paşanın önceliği isyanı kan dökülmeden çözmekti. Şayet olmazsa kuvve-i nizamiye kullanarak isyanı bastırmaktı. 31 Temmuz 1850 yılında Padişaha isyanın bastırıldığı müjdesi verilmişti.

Osmanlı Devleti artık daha fazla reform yapmazsa, topraklarında yaşayan bütün gayrimüslimleri ve başta Rusya olmak üzere diğer Büyük Devletlerin de kışkırtmalarıyla Balkanlarda bulunan bütün topraklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Bunun için daha Kırım Savaşı sona ermeden 18 Şubat 1856 yılında Islahat Fermanı'nı yayınlamıştır. Bu fermanla Tanzimat Fermanı'nda bazı belirsiz vaatler

---

[7] Halil İnalcık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 73-75.
[8] İnalcık, *a.g.e.*, s. 76-77.

netleştirilmiş oluyordu. Sultan Abdülmecid, bütün vatandaşların dini özgürlüklerini garanti ediyor ve din, dil ya da ırk temeline dayanan ayrımları ortadan kaldırıyordu[9].

XIX. yüzyılın ilk yarısında Balkanlarda milliyetçi akımların filizlendiği dönemde yerel kilise örgütleri, ulusal kiliseler olarak yeniden yapılandırıldı. Milliyetçi saiklerle Ekümenik Patrikliğin denetimi dışına çıkan ilk kilise, 1815 yılında kurulan Sırp Ortodoks Kilisesi olmuştur. Onu 1830 yılında kurulan Yunan Ortodoks Kilisesi izledi. Kiliselerin ulusallaştırılmasına en son katılan Bulgar Kilisesi olmuştur. 1850'li yıllarda İstanbul'da ilk ulusal Bulgar Kilisesi'ni kuran bir grup tüccarın girişiminden nihayet 1870'te Bulgar milliyetçiliğinin mihveri haline gelecek olan Bulgar Eksarhlığı için Bab-ı Ali'den müsaade alınmıştır. Gerçekten Bulgarlar, Patrikliğe mekânsal yakınlıkları nedeniyle onun manevi otoritesi ve Helenleşmeye en açık topluluklar olmuştu. Nitekim Bulgar milliyetçiliğinin önemli kişilerinden Vasil Aprilov gibi önderler bile XIX. yüzyılın ortalarına kadar kendilerini Rum sanıyordu. Bu itibarla Bulgar ulusal kimliği, diğerlerinden farklı olarak tüm XIX. yüzyıl boyunca sıkı bir eğitim ve kültürel canlanma sayesinde ortaya çıkabilmiştir[10].

Eylül 1875 yılındaki başarısız ayaklanma, Bulgar ihtilalcilerini karamsarlığa sevk etmemiş, aksine daha da cesaretlendirmiştir. Bulgaristan'ı dört bölgeye ayırmışlar, bu bölgelere birer sorumlu ve ikişer de yardımcı atamışlardı. Ayaklanmanın tarihi olarak da 1 Mayıs 1876 tarihi belirlenmişti. Osmanlı Devleti'nin Oborişte'de yapılan toplantıdan haberi olmuş ve gerekli tedbirleri almıştı. 20 Nisan 1876 yılında Avratalan (Koprivştica)'da bulunan toplantının yapıldığı konak basılmış ve ele geçirilmişti. Daha sonra bu ateş, Otlukköy (Panagürişte)'de oluşturulan 200 kişilik atlı birlikler Filibe vilayetinde halkı ayaklanmaya çağırmışlardı. Başta bu ayaklanmaya pek önem verilmemiş, daha sonra Bab-ı Ali tedbir alarak ayaklanmayı bastırmıştır. Yakalanan isyancılar mahkeme önüne çıkarılarak idam cezasına çarptırılmıştır.

[9] Caroline Finkel, *Osmanlı Rüyadan İmparatorluğa*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 407.
[10] Hüseyin Sadoğlu, "Balkanlar'da Milliyetçilik ve Din", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, C. II, S. 1, s. 6.

O sırada Bükreş'te bulunan Hristo Botev, topladığı 200 kişilik çetesiyle, Tuna'da yolcu taşıyan Avusturya bandıralı "Radetzky" vapuruyla 17 Mayıs 1876 yılında Bulgaristan'a giriş yapmıştır. 2 Haziran 1876 günü meydana gelen çatışmalar sonucu o da öldürülerek bu ayaklanma da sona ermiştir[11].

Bu ayaklanma sırasında Müslüman Türk halkı da çok büyük zararlar görmüştür. Ayaklanmanın liderlerinden olan Georgi Benkovski'nin Bulgar halkını kışkırtması sonucunda Panagürüşte ve civar köylerde yaklaşık bin kişi öldürülmüştür[12].

23 Aralık 1876 yılında İstanbul'da Bahriye Nezaretinde düzenlenen İstanbul Konferansına Prusya, İngiltere, Rusya, Fransa ve Osmanlı Devleti katılmıştır. Konferans devam ederken bir Anayasa "Kanun-i Esasi" ilan edilmiştir. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nde yaşayan bütün Müslüman ve Hristiyan vatandaşların özgürlüklerinin Devlet güvencesi altında olduğu ilan edilmişti ve artık böyle bir konferansa gerek kalmadığı belirtilmiştir. Graf İgnatiev'in ısrarları üzerine konferans devam etmiştir.

Büyük Devletler daha önceden hazırladıkları taslağı Osmanlı temsilcisine sunmuşlardır. Buna göre Sırbistan'a, Bulgaristan'a ve Karadağ'a terkedilecek topraklar belirtilmiş, Bulgaristan'da ve Bosna Hersek'te teşkil edilecek idari, askeri ve mali yapı ve buradaki Müslüman halkın durumu yer almıştır.

Osmanlı temsilcisi sunulan bu öneriyi Kanun-i Esasi'ye aykırı görüp itiraz etmiştir. Osmanlı Devleti kabul edebileceği esasları da belirlemiştir. Eşit sayıda Müslüman ve Hristiyan üyelerin oluşturacağı iki komisyon kurulacak, biri Bosna diğeri Edirne ve Tuna vilayeti ve şu hususlara nezaret edeceklerdi:

1. Anayasa reformlarını gerçekleştirilmesine nezaret edecek.

2. Vilayetler için alınacak tedbirlerin uygulanmasına nezaret edecek.

3. Zarar görmüş ahaliye yardım için tedbirler alacak.

---

[11] İlço Dimitrov, *Kratka İstoriya na Bılgariya*, Nauka i İzkustvo, Sofya 1983, s. 200-203.
[12] Justin McCarthy*, Ölüm ve Sürgün*, TTK Yayınları, Ankara 2018, s. 62.

4. Türk tarafından kurulacak jandarma teşkilatının yardımı ile halkın tam güvenliğini sağlamak.

20 Ocak'taki oturumunda Büyük devletlerin temsilcileri Türk talebini reddedip konferansın bittiğini ilan etmiştir. Böylelikle Osmanlı-Rus Savaşı'nın kapısı aralanmış olmuştur[13].

Taraflar İstanbul Konferansı'ndan bir netice alamamışlardır. Netice alınmaması Rusya'nın çıkarına olmuştur. Rusya 16 Nisan 1877 yılında Romanya ile anlaşarak 24 Nisan 1877 yılında Prut Nehri'ni geçmiştir.[14] Böylelikle Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmiştir.

Savaş Kafkas ve Balkan cephesi olmak üzere iki cepheye ayrılmıştı. Osmanlı ordusu Çırpanlı Abdülkerim Nadir Paşa tarafından komuta edilmekteydi. Emrinde 100,000 kişilik bir ordu mevcuttu. Rus ordusuna ise General Gurko komuta etmekteydi. Osmanlı ordusunun Rusları durdurabileceği belki de tek yer Tuna Nehri'ydi. Rusların 21 Haziran 1877 yılında Tuna Nehri'ni geçmesi ile muharebeler başlamış oldu. 26 Haziran'da Ziştovi ve Niğbolu muharebeleri Ruslar tarafından kolaylıkla kazanıldı. Bu hatasından dolayı Abdülkerim Nadir Paşa görevinden alınmış, Divan-i Harp'te yargılanıp mahkûm edilmişti[15].

Böylelikle Rus ordusunun önü de açılmış oldu. Rus ordusu buradan üç kola ayrılarak General Gurko komutasındaki 10.000 kişilik ordu güneye Tırnovo yönünde ilerlemiştir. 50.000 kişilik diğer ordu ise doğu istikametinde Şumnu, Rusçuk, Silistre ve Varna'ya doğru hareket etmiştir. Batı ordusu ise 25.000 kişi ile Plevne'ye yönelmiştir[16].

Rus ordusuna çok sayıda Bulgar gönüllüsü (opılçenec) katılmıştır.

Rus ordusu üç koldan ilerlerken Osmanlı ordusu komuta kademesini düzenlemekteydi. Azledilen Abdülkerim Nadir Paşa'nın yerine gönderilen Mehmed

---

[13] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mithat Aydın, "İstanbul Konferansı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. Ek-1 (Gözden geçirilmiş ikinci basım), Ankara, 2020, s. 671-672.
[14] Barbara Jelavich, *Balkanların Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*, C. I, Küre Yayınları, İstanbul 2016, s. 386.
[15] Francis Vinton Greene, *93 Harbi Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı*, İz Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 10-11.
[16] Dimitrov, *a.g.e.*, s. 214.

Ali Paşa da orduyu toparlayamamış ve bu göreve sonradan Süleyman Paşa tayin edilmişti[17].

Rus Ordusu Temmuz ayında Balkan dağları üzerinde bulunan Şıpka geçidini ele geçirmek üzere harekete geçti. Bu geçit için iki ordu dört defa muharebe ettiler. Ruslar burada galip geldikleri takdirde kendilerine Edirne ve dolayısıyla İstanbul yolu açılmış olacaktı. Burası Osmanlı Ordusu için de önemiydi. Eğer Şıpka geçidi ele geçirilirse Rusları geri püskürtülebilirlerdi. 17 Temmuz'da başlayan muharebe 9 Ocak 1878 yılında sona ermiştir.

Savaşın önemli evrelerinden birisi de Plevne Muharebesi olmuştur. Plevne stratejik öneme sahip bir şehirdir. Şıpka'da olduğu gibi buradan da geçilmesi durumunda Rus Ordusu Sofya, Filibe ve dolayısıyla Edirne yönüne ilerleyebilecekti. 8 Temmuz'da başlayan bu kuşatma muharebesi 10 Aralık 1877 yılında Osman Paşa'nın teslim olması ile sona ermiştir. Rus ordusunun bir kolu Sofya yönüne doğru ilerlerken, Grand Dük Nikola 26 Ocak 1878 yılında Edirne'de Doğu İmparatoru gibi karşılanmıştır.

İngiltere elçisi, Osmanlı Hükümetine Rusların şartlarını kabul etmeleri yönünde tavsiyede bulunmaktaydı. Server Paşa ve Namık Paşa Grand Dük Nikola ile Kızanlık'a gittiler. Ruslara, Rumeli'de fethedilmemiş bütün kaleler, Küçükçekmece ve Gelibolu'ya kadar tüm kaleler ve Anadolu'da Erzurum terkedilmekteydi. Osmanlı Devleti bu savaş neticesinde Rumeli ve Anadolu'da 230.000 metrekare toprak kaybetmiştir [18].

Ruslar'la müzakereler yürütmek üzere Safvet paşa, 12 Şubat 1878'de Edirne'ye ulaştı. 13 Şubatta Rus delegeleri İgnatiev ve Nelidov ile yaptıkları ilk görüşmede "*artık bu iki ırkın birlikte yaşamasının imkânsız olduğu*" yönündeydi. 14 Şubat'ta resmi müzakerelerde, Rus delege Nelidov ilk madde olarak *"Bulgaristan'da*

[17] Sina Akşin, *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 161.
[18] Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C. V*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 478-483.

Müslümanların artık kalmasının imkânsız olduğunu ve Bulgaristan'ın örgütlenmesi noktasında çözümün radikal olması gerektiğini" söylüyordu[19].

3 Mart 1878 yılında, eski bir Rum kasabası olan Ayastefanos'ta Barış Antlaşması imzalanmıştır. Karadağ, Romanya ve Sırbistan bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Karadeniz, Ege ve Adriyatik denizine kıyısı olan bir Bulgaristan ortaya çıkıyordu [20].

Toprak kayıplarının yanında çok sayıda Müslüman Türk katledilmiştir. 1877 yılında Edirne ve Tuna Vilayetlerinde 1.501.883 Müslüman nüfusa vardı. Tarihçi Justin McCarthy Müslümanların ölüm nedenlerini dört gruba ayırmıştır. Bunlar; muharebenin sebep olduğu ölümler, Bulgar ve Rus askerlerin saldırıları sonucu ölenler, açlık ve hastalıkların baş göstermesi ve mülteci durumuna düşen Bulgaristan Müslümanların uğradıkları kayıplardı. Yahudiler de Müslümanların kaderini paylaşmışlardı. Üç yıl içerisinde bir milyon Bulgaristan Müslümanı evlerinden atılmışlardı. Bunların çoğu zaten Rusya'daki evlerinden kovulmuş olan Çerkezler ve Tatarlardı[21].

Halk arasında "Koca Bozgun" olarak da bilinen bu savaşta 261.937 kişi ya katledilmiş ya da sürgünler esnasında ölmüştür[22].

Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan'ın yüzölçümü 163.965 kilometrekare toprağa ulaşmıştır. Bu, bugünkü Bulgaristan topraklarından bile daha büyük bir alan demekti. Bu durumdan rahatsız olan İngiltere ve Avusturya-Macaristan 13 Temmuz 1878 yılında toplanan Berlin Konferansı'nda Bulgaristan topraklarını üçe bölmüştür: Vergi vermek şartıyla kurulan Bulgar Prensliği, Doğu Rumeli Eyaleti ve Osmanlı Devleti'ne terkedilen Makedonya bölgesi. Alınan bu kararlarla Bulgarlar hayal kırıklığına uğramışlardır.

---

[19] Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Balkanlarda Büyük soykırım: 93 Harbi döneminde Rus Ordusunun Bulgaristan'daki Türklere Yönelik Politikası", *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayınları Yayın Nu:24, Kasım 2019, s. 207-208.
[20] Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s. 333.
[21] McCarthy, *a.g.e*., s. 70-109.
[22] H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi*: Göç, İz Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 38.

Eylül 1885 yılında Filibe'de ayaklanan Bulgar komitacılar, Vali Gavril Paşa'yı tutuklamışlar ve Prens Aleksander Batenberg ordusu ile Doğu Rumeli'ye girerek 6 Eylül 1885 yılında kendisini Vilayetin Prensi ilan etmiştir. II. Meşrutiyetin ilanı ile de Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir[23].

Daha düne kadar Osmanlı Devleti'nin birer küçük eyaleti olan Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya ittifak kurup Osmanlı'nın topraklarını alıp paylaşmak istemişlerdir[24]. Bunun için 1911 yılından itibaren Rusya'nın desteği ile Osmanlı Devleti'ne karşı bir Balkan ligi oluşturulmuştur. Osmanlı topraklarında en fazla ihtirası olan ülke Bulgaristan'dı. Bu sebeple bu oluşum Bulgaristan etrafında toplanmıştı. Bulgaristan tüm hazırlıklarını tamamlamış, ittifaklarını oluşturmuş, savaşa yol açacak bir gerekçenin oluşmasını beklemekteydi[25].

Bu amaç doğrultusunda Bulgaristan belki de tarihinin en büyük ordusunu topladı. 650.000 kişiyi askere aldı. Bu da erkek nüfusunun %40'na tekabül etmekteydi. Ancak ordunun elinde yalnızca 350.000 tüfek ve 1.500 top mevcut olması sorunu söz konusuydu. Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ordularının toplamı 330.000 askerden oluşmaktaydı[26].

O sırada Osmanlı iç meselelerle uğraşmaktaydı. Özellikle Trablusgarp Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin denizlerde büyük kayıplara uğraması ve deniz üstünlüğünü elinde bulunduran İtalyanların Türk gemilerini Marmara Denizi'ne hapsetmesi Balkan devletlerinin harekete geçmesine cesaret verdi[27].

Başta Makedonya olmak üzere çeşitli ülkeler için reform isteklerinde bulunuldu, fakat Osmanlı Devleti'nin buna cevap dahi vermemesi sonucunda 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın savaş ilan etmesi üzerine Balkan Savaşı başlamış oldu[28].

---

[23] Bülent Yıldırım, *Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri 1878-1938*, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2019, s. 22-28.
[24] Mahmut Şevket Paşa, Hafız Hakkı Paşa, *Rumeli Yağmalanan İmparatorluk*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2009, s. 331.
[25] Hüseyin Avni Bıçaklı, *Türkiye Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara 2016, s. 91.
[26] Bojidar Dimitrov, *İstinskata İstoriya na Balkanskata Voyna*, 168 Çasa EOOD İzdatelstvo, Sofya 2007, s. 30-47.
[27] Uçarol, *a.g.e.*, s. 537.
[28] Bıçaklı, *a.g.e.*, s. 92.

İlan edilen savaşta en büyük yük Bulgaristan'a düştü. Bulgar Ordusu Trakya üzerinden Edirne'yi işgal etti ve İstanbul yönüne doğru ilerledi. Bulgar Kralı Ferdinand İstanbul'u da ele geçirerek Bizans tahtına oturmayı hayal etmekteydi. Bulgar Ordusu Çatalca'da durdurularak 30 Mayıs 1913'te Londra'da imzalanan anlaşma ile Osmanlı Devleti Midye-Enez hattının gerisine çekilmiş oldu. Osmanlı Devleti böylelikle Rumeli'deki topraklarını kaybetmiş oldu[29].

30 Mayıs 1913 tarihinde Londra'da imzalanan Barış Antlaşması ile Birinci Balkan Savaşı sona ermiştir. Osmanlı Devleti'nin kısa sürede yenilerek Balkanlardan çekilmesi bu bölgede bir güç boşluğu meydana getirdi. Özellikle Makedonya'nın bölünmesi çatışmaların ağırlık merkezini oluşturdu. Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında devam eden Makedonya'nın paylaşımı sırasında Romanya da öteden beri Bulgaristan ile olan anlaşmazlık konusu olan Dobruca'yı istediğini dile getirmekteydi. Sonuç olarak bu üç Devlet, Bulgaristan'ın büyümesini endişe ile karşılamışlardı. Bunun üzerine Yunanistan ile Sırbistan Haziran 1913'te aralarında işbirliği yaptılar. Bulgaristan Makedonya'yı ele geçirmek üzere aniden 29 Haziran 1913'te Yunanistan ve Sırbistan'a saldırdı. Ancak Bulgar ordusu kısa sürede yenilgiye uğradı. Bunu fırsat bilen Romanya 10 Temmuz 1913'te savaş ilan ederek Sofya'ya doğru ilerlemeye başladı.

Osmanlı Devleti Londra Antlaşması'nın yürürlükten kalktığı görüşüyle Meriç Nehri'ne kadar doğu Trakya'yı kurtarmak üzere harekete geçti. Büyük devletlerin karşı çıkmalarına rağmen Doğu Trakya'da 13 Temmuz'da başladığı ilerlemeyi sürdürdü ve 22 Temmuz 1913 günü Edirne'yi Bulgarların elinden geri aldı[30].

Kaderin bir cilvesi olarak düne kadar karşı cephelerde savaşmış olan Osmanlı Devleti ve Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olarak birlikte savaştılar. Birinci Dünya Savaşı esnasında çok sayıda Bulgaristan Türkü Bulgar ordusunda görev yapmıştır. Bunlardan 700 civarında Bulgaristan Türk'ü asker hem Bulgaristan

[29] Ömer E. Lütem, *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989, C. I*, ASAM Yayınları, Ankara 2000, s. 23-24.
[30] Uçarol, *ag.e.*, s. 560, 562.

Devleti hem de Osmanlı Devleti tarafından çeşitli derecede “madalya” ile ödüllendirilmişlerdir[31].

Bulgar yönetimi savaş sırasında Türk azınlığa ılımlı bir tutum benimsemiştir. Savaş sonunda iki ülke de mağlup olurken, Bulgaristan imzaladığı Neuilly Barış Antlaşması şartlarının ağırlığına rağmen işgale uğramamıştır. Anadolu’nun işgal edilmesi sonucu Mustafa Kemal Anadolu’da bir Milli Mücadele hareketi başlatmıştır. Millî Mücadelenin en fazla başarılı olmasını isteyen ülkelerden biri de Bulgaristan’dı. Böylelikle Sofya yönetimi tarafından Neuilly Barış Antlaşması’nın şartlarında kısmi bir düzenlemeye gidebileceği öngörülmekteydi[32].

Neuilly Antlaşması’yla Bulgaristan Batı Trakya’yı Yunanistan’a terk etmek zorunda kaldı. Fransız işgal kuvvetleri burada yaşayan halktan herhangi bir şekilde tepki vermemesini istediler. Burada yaşayan Türk halkının kendisine mukavemet göstereceğini öğrenen Yunanistan bu bölgeyi işgal etti. Yunanistan aynısını Makedonya’ya da uyguladı.

Türkler ve Bulgarlar, Yunan işgaline karşı ortak bir komite kurdular “VTRO” (Vıtreşna Turska Revolucionna Organizaciya). Bu komitede 20 bölükten oluşan bir silahlı birlik mevcuttu. 13 bölük Bulgarlardan oluşmaktaydı, bunların başında Tane Nikolov bulunmaktaydı. 7 bölükten oluşan Türk birliği ise Fuat Bey’in (Balkan) emrindeydi. Komitenin bir de Nizamnamesi mevcuttu. Komitenin başlıca amacı Yunan ordusunun yaptığı eziyetlere karşı koymak ve o sırada Millî Mücadele veren Türklere karşı gönderilecek askeri konvoylarını sabote etmekti. Yunan kuvvetleri ile yapılan çarpışmalarda 40 Türk ve 40 Bulgar olmak üzere 80 şehit verilmiştir. Bunlara ait birer mezar taşı bile mevcut değildir[33].

Birinci Dünya Savaşı sonunda Bulgaristan’da iktidara Aleksandır Stamboliyski başkanlığında Çiftçi (BZNS) Partisi gelmiştir. Hükümetin Neuilly Anlaşması’na uyması sonucunda Bulgaristan’da yaşayan Türkler rahat etmiştir. Buna

---

[31] Milen Kumanov, *Birinci Dünya Savaşı Sırasında Bulgar-Türk Askeri İş birliği (1914-1918),* Gutenberg Yayınevi, Sofya 2004, s. 485-515.
[32] Bıçaklı, *a.g.e.*, s. 98, 99.
[33] Ayrıntılı bilgi için bkz. Turgut Gürer, *Komitacı BJK’nın Kurucusu Fuat Balkan’ın Anıları*, Gürer Yayınları, İstanbul 2008.

Aleksandır Stamboliyski'nin Türklere ve özellikle de Mustafa Kemal Atatürk'e olumlu bakmasının da önemli bir rolü vardır[34].

1923 yılında gerçekleşen darbe sonucunda Aleksandır Stamboliyski görevinden uzaklaştırılarak kurşuna dizilmiştir. Bu durum Bulgaristan'da yaşayan Türkleri de olumsuz yönde etkilemiştir.

18 Ekim 1925 yılında imzalanan Türk-Bulgar Anlaşması ve İkamet Sözleşmesi Cumhuriyet döneminde Bulgaristan'daki Müslüman Türk azınlığın hakları ve Türkiye göçleri ile alakalı ilk sözleşmedir. İkamet Sözleşmenin ikinci maddesi doğrudan doğruya Bulgaristan'daki Türklerle ilgilidir.

Bulgaristan'da 19 Mayıs 1934 yılında gerçekleşen askeri darbeyle, demokratik rejim ortadan kaldırılmıştır. Darbeden sonra Türk azınlığa karşı baskılar sistematik olarak artmıştır ve bu durum karşısında Türkiye harekete geçmiştir. Bu durum karşısında Sofya Büyükelçisi Şevki Bey Bulgar makamları karşısında harekete geçmiştir. Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Eski Cuma (Tırgovişte)'da münferit bazı dayak olayları haberleri alınmıştır. Varna ve Filibe Konsolosluklarının yaptıkları tahkikatlar sonucunda saldırıların azaldığı, fakat dayak atma, sövme ve hakaret etme gibi münferit olayların devam ettiği tespit edilmiştir. Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdeki köylerinin isimleri Bulgar isimlerle değiştirilmiştir. O bölgelerde o güne kadar yaşamamış olan Bulgar vatandaşları oraya gönderilmek suretiyle Türk nüfusun huzursuz edilmesi sağlanmıştır. Bulgar faşistlerin kurmuş oldukları iki örgüt "Rodna Zaştita" ve "Trakya Cemiyeti" ile Türklere baskı yapmaktaydı. Örgütün mensupları çoğunlukla öğrencilerden ve Trakya'dan gelen Bulgarlardan oluşmaktaydı[35]. Bu örgütler bu dönemde aydınlatılmamış siyasi cinayetler işlemiştir. Bu suikastlar genellikle aydın kişileri hedef almaktaydı.

Cinayetlerin biri 25 Ocak 1930 yılında Kırcaali Kazası Cebiroğlları Nahiyesi Müdürü Hasan Efendi'ye karşı işlenmiştir. İkinci cinayet Kırcaali Koşukavak Kazası Geran Ada Nahiyesi Müdürü Fevzi Efendi'ye karşı işlenmiştir. Üçüncü cinayet ise

---

[34] Ayşegül İnginar Kemaloğlu, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)* ASAM Yayınları, Ankara 2012, s. 29-30.
[35] Bülent Yıldırım, "Bulgaristan'daki Müslüman Türk Azınlığa Baskılar ve Göç (1934-1939)*"*, *Balkanlar ve Göç,* Bursa Kültür A.Ş. Bursa 2013, s. 422-426.

Bulgaristan parlamentosunda görev yapan Hacı Galipoğlu Hüseyin Efendi'ye karşı gerçekleştirilmiştir. Bu cinayetlerin temel amacı, burada yaşayan Türk nüfusu arasında panik yaratmak, onların mallarını ucuza kapatmak ve onları bu topraklardan sürmekti. Bu cinayetlerin failleri bulunamamıştır[36].

İkinci Dünya Savaşı'na Türkiye katılmamış, Bulgaristan ise Almanya'nın yanında savaşa girmiştir ve mağlup olmuştur. Amerikalıların başarılı Normandiya çıkartması neticesinde, Ruslar da 23 Haziran 1944 yılında Doğu Cephesinde genel bir taarruza kalkmışlardır. Bu taarruzun neticesinde Rus orduları Balkanlara ve Orta Avrupa'ya girmişlerdir[37].

Rus ordusunun 23 Ağustos 1944 yılında Romanya'ya girmesinden Bulgar hükümeti rahatsız olmuştur[38], Başbakan İvan Bagranov Kahire'de Amerikalı ve İngiliz diplomatlarla görüşmek üzere Stoyço Maşanov'u göndermiştir. Bu görüşmelerden bir netice alınamamıştır. 26 Ağustos'ta Merkez Komitesi aldığı 4 No'lu karar ile bütün komünistleri, Vatan cephesini ve halk kitlelerini ordu ile derhal Nazi Almanya'sı ile yapılan anlaşmayı bozmak ve Nazi askerlerini Bulgaristan'dan kovmak kararı aldılar. Alınan bu karar ile Partizanlara silahlı taarruza geçilmesi emredilmekteydi.

Bagranov hükümeti bu taarruzu önlemek için kabinede revizyona gitmeyi ve bir "Ulusal" Hükümet kurmayı vaat etmekteydi. Bu görev için sağ görüşlü bir Çiftçi lideri olan Konstantin Muraviyev görevlendirildi. Vekiller, kurulacak bu kabinede komünistlerin de bulunmasına karşı çıkmayacaklarını beyan ettiler. 1 Eylül'de Merkez Komite, aldığı bir karar ile Muraviyev hükümetine katılmayı reddetti. 2 Eylül'de, vekiller sadece sağcı çiftçiler, demokratlar ve ulusalcılardan oluşan bir azınlık hükümetini onayladılar. Bazı iyileştirmeler yapılmasına rağmen monarşiden ve diktatörlükten pek fazla vazgeçilmedi[39].

---

[36] Yıldırım, *a.y.*
[37] Fahir Armaoğlu*,20.Yüzyıl Siyasi Tarihi* (*1914-1995*), 19.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 357.
[38] Basil Liddell Hart*, İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, (Çev.) Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 808.
[39] Dimitrov, *a.g.e.*, s. 396-398.

Bagranov, Sovyet-Alman savaşında bir taraf olmayacağını ve Amerika ve İngiltere ile barış yapacağını bildirmişti. 4 Eylül'de Alman askerleri Sırbistan'da bulunan Bulgar askerleri karargâhını esir alarak, Bulgar askerlerine karşı taarruza geçmişlerdir. Bunu bahane eden Bakanlar Kurulu 5 Eylül'de toplanarak Almanya ile bundan sonraki ilişkilerini gözden geçirme kararı almıştır. Henüz herhangi bir karar alınmadan Sovyetler Birliği, yeni kurulan Hükümetin Almanya yanlısı tutumunu devam ettirdiğine, bunun için Bulgaristan'la her türlü ilişkilerini kopardığını ve ileride savaş haline geçileceğini bildirmiştir. Ancak ondan sonra Hükümet Almanya ile diplomatik ilişkilerini koparmış ve Sovyetler Birliğinden barış talep edilmiştir.

Sovyetler Birliğinin savaş ilan etmesiyle birlikte Muraviyev Hükümetinin iki amacı da havada kalmış oldu. Bunlardan birincisi "Kızıl" orduyu Bulgaristan topraklarına sokmamak, diğeri ise Kahire'de devam eden görüşmelerden bir netice alınamamasıydı. Hükümet ancak ondan sonra Nazi yanlısı Fransa, İtalya, Hırvatistan ve Slovenya Hükümetleri ile Diplomatik ilişkilerini kopardı. 8 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti[40].

Aynı gün Kızıl Ordu Bulgaristan topraklarına girmeye başladı. Bunun üzerine hükümet, Orduya direnilmemesi talimatı verdi. Bu durumdan Amerika'nın ve İngiltere'nin haberi yoktu.

9 Eylül'de Anavatan Cephesi hükümeti ele geçirdi, herhangi bir ciddi direnişle karşılaşılmadı, zaten polis ve ordu iş birliği içerisindeydi[41].

9 Eylül İhtilali ile Monarşi yıkıldı ve yerine Sosyalist bir idare göreve geldi. Genç veliaht II Simeon ve annesi İstanbul üzerinden sürgüne gönderildi.

---

[40] Dimitrov, *a.g.e.*, s. 399-400.
[41] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl,* C. II, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s. 274-275.

I. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE BULGARİSTAN TÜRKLERİ

1.Soğuk Savaş Yıllarında Bulgaristan'daki Türklerin Durumu

19 Mayıs 1934 yılında gerçekleşen Askeri darbe neticesinde Türk halkının bazı hakları ellerinden alınmış, 9 Eylül 1944 yılında Komünistler iktidara gelince Türk halkını kendi tarafına çekebilmek için bu haklarını tekrar iade etmiştir[42].

1946 yılında yapılan genel nüfus sayımında Bulgaristan nüfusu 7.029.349 kişi olup, Türkler nüfusun %9,6'sı ile 675.500 kişiliydiler[43].

Bulgaristan İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmış, Dışişleri Bakanı Vasil Kolarov Başkanlığında 1946 yılında toplanan Paris Barış Konferansı'na katılmıştır. Bu kafilede kendi ulusal kıyafetleri ile iki Türk milletvekili de yer almıştır. Böylelikle Dünya kamuoyu önünde Bulgaristan ülkede bulunan azınlıklara ne kadar hoşgörülü davrandığını sergilemiştir. 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın 2. maddesine göre, Bulgaristan, hangi dine ve dile mensup olduklarını gözetmeksizin bütün vatandaşlarını koruyacağını garanti etmiştir[44].

9 Eylül İhtilali ile Bulgaristan Türkleri için yeni bir döneme girilmiştir. Askeri cunta zamanında yapılmış olan eziyetler sona ermiştir. Ancak çeşitli alanlarda hak mahrumiyetleri devam etmiştir. Okulları ellerinden alınmış, kapatılmış ve böylelikle Türk çocukları cahil bırakılmıştır. Türkçe çıkan gazete ve dergiler kapatılmıştır. Türk cemaatti tarafından seçilen okul encümenleri yerlerine hükümet tarafından tayin edilenler tarafından yönetilmişlerdir. Hatta okullar gelir sağlansın diye Çar tarafından verilen mülklere bile el konulmuştur. İdarenin el değiştirmesi ile Türklerin Vatan Cephesinden gayet insani istekleri vardı.

1.Eğitim sorunları.

2.Vakıf sorunları.

---

[42] Hristo Hristov, *Todor Jivkov Biografiya*, İnstitud za İsledvane na Blizkoto Minalo, Sofiya 2009, s. 306.
[43] Bülent Yıldırım, *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu*, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2018, s. 86.
[44] İbrahim Yalımov, *İstoriya na Turskata Obşnost v Bılgariya*, İMİR, Sofya 2002, s. 278-279.

3. Dini sorunlar.

Türkler bu hakların verilmesini talep etmişlerdir.

1945 yılında yayınlanmaya başlayan Işık Gazetesi Vatan Cephesi'nin Türkler arasında bir propaganda yayın organı gibi çalışmıştır. Burada devamlı eskiden Türklere uygulanan baskıları anlatılmaktaydı. Gazete yeni rejime övgüler düzerken diğer taraftan da Türk azınlığı kazanmaya çalışmaktaydı. Gazete Vatan Cephesine katılmayan Türkleri ise "düşman" ilan etmekteydi. Türklerin göç etme fikrine ise şiddetle karşı çıkmaktaydı[45].

1.1-Ekonomik Durumları (TKZS ve fabrikalar)

Bulgaristan ekonomisi dün olduğu gibi bugün de dört temel sektöre dayanmaktadır:

A. Tabii kaynaklar.

B. Sanayi sektörü.

C. Enerji sektörü.

D. Tarım sektörü.[46]

O yıllarda Bulgaristan'ın nüfusunun %80'ni köylülerden oluşmaktaydı. Köylünün hayatı oldukça zordu. 13 Nisan 1945 yılında kabul edilen bir yönetmelikle TKZS kanunu kabul edildi. Kabul edilen bu kanun ile tıpkı Sovyet Birliğinde kurulan "Kolhozlara" benzer bir kooperatifleşme tesis edildi.

1946 yılının başında, Millet Meclisinde köylerin gelişmesi, modernizasyonu ve köylerin elektrifikasyonu ile ilgili iki kanun kabul edildi. Daha sonra köylülerin ürettikleri malları Pazar fiyatının altında almaya başladılar. Şubat 1948 yılında köylülerin kullanmış oldukları traktör ve biçer döverler satın almaya başlandı. Bunun karşılığında köylülere kıymetli kâğıtlar verildi. Fakat daha sonra anlaşıldı ki bunların bir karşılığı yoktu.

---

[45] Bilal N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2012, s. 183-190.
[46] Mehmet Saray, *Türkiye ve Yakın Komşuları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s. 8.

Haziran 1949 yılında gerçekleştirilen Plenum'da, BKP'nin aldığı bir karar ile köylülerden alınan tarımsal ürünlerinin bir kısmı onlara bırakılacak, böylelikle onlar da mallarını istedikleri gibi satabileceklerdi. Böylelikle köylülere ekonomik teşvikler sağlanmış olacaktı[47].

1949 yılına kadar, Devlet köylüye TKZS'ye girmesi için herhangi bir baskı uygulamadı. Kanunun kabulünden üç yıl sonra halkın yalnızca %8 TKZS'ye girdi. Bunların da büyük bir kısmı Komünist Partisi üyelerinden oluşmaktaydı.

İktidar daha sonra sistematik olarak köylülerin üzerindeki baskıyı arttırmaya başladı. Bunu dayak, yerlerinden sürmek ve adli takibatlar şeklinde gerçekleştirmeyi denedi. 1950 yılında Bulgaristan köylüsünün yarısı TKZS'ye girmişti. Aynı yıl içerisinde Haziran ayında Vratca (İvraca) ilinde ayaklanmalar meydana geldi. Takip edilen aylarda Filibe ve Eski Zağra'da da ayaklanmalar meydana geldi.

Güvenlik güçleri bu gerilimle kolaylıkla başa çıktı. Kooperatifleşme halkın bir kısmında memnuniyetsizlik yarattı. Bu ayrışmalar Komünist Partisi içerisinde de ayrılışmalara neden oldu. Tarım Bakanı Titko Çernokolev başarılı olamadığı gerekçesi ile görevinden istifa etmek zorunda kaldı. Bunu bazı yerel yönetimler de takip etti.

Sonuç olarak kooperatifleşmenin de bazı olumlu tarafları vardı. Köylülerin hayatını olumlu yönde etkiledi, topraklar daha verimli kullanıldı ve bu da Bulgaristan'ın modernizasyonuna katkı sunmuş oldu.

Doğu bloku ülkelerinde kooperatifleşmede istenilen seviyeye ulaşamadı. Polonya ve Yugoslavya'da büyük direnişlerle karşılaşıldı.[48] Halk direnişine rağmen alınan bu kararlar 1955 yılında bütün Bulgaristan'da yürürlüğe sokuldu. Böylece toprak sahipleri kendi topraklarında birer işçi oldular.

---

[47]Dimitrov, *a.g.e.*, s. 434-435.
[48] https://abritvs.com/, Rumen Gutev, Kolektivizaciyata sled 44 godina i sızdavane na TKZS. (Erişim Tarihi 16 Mart 2020).

Türk köylüsünü TKZS’lere girmeleri konusunda teşvik etmek amacı ile ulusal radyodan zamanın ünlü şarkıcısı Kadriye Latifova’nın “ TKZS’ler kuruldu” şarkısı da propaganda aracı olarak kullanıldı.[49]

20 Mart 1958 yılında Türk Hükümeti Bulgar Hükümetinden Bulgaristan’daki Türklerin “TKZS’lere” baskıyla değil kendi istekleriyle girmelerini istemiştir. Aksi takdirde Birleşmiş Milletler nezdinde girişimlerde bulunacağını ifade etmiştir. Türk hükümeti bu sorunu uluslararası mecralara taşımadan önce Bulgar Hükümetinden bu gibi tedhiş hareketlerinden kaçınmasını beklediğini belirtmiştir. Bu konunun bir uluslararası mesele olduğu tehdidi, Bulgarlarda bir yumuşamaya sebep olmuş ve Nisan 1958 yılında Bulgarlar baskıları azaltmışlardır[50].

1.2-Eğitimleri (Dini ve Kültürel)

1878’de Bulgar Prensliğinin kurulduğu yıldan beri Türk çocuklarının gittikleri okullar her zaman “özel okul” statüsünde olmuştur. Komünist idareye kadar geçen zamanda Bulgar Hükümetleri bu okulları tanımış ve hiçbir zaman bu statüyü değiştirmeye kalkışmıştır.

1894 yılında, Prenslik döneminde 1.300 Türk okulu, 1.516 öğretmen ve 72.582 öğrenci mevcuttu. Bu okullar Türk cemaatinin mülküydü ve bu cemaatlerin kurdukları vakıflar sayesinde öğretmenlerin maaşları ödeniyor ve talebelerin ihtiyaçları karşılanıyordu. 1908 yılında çıkarılan bir yasa ile Bulgar yönetimi bu okullara karışmaya başlamış, okutulan müfredatın yanına Bulgar dili, tarih ve coğrafya dersleri ilave edilmiştir. Ayrıca Bulgaristan vatandaşı olmayanlar bu okullarda öğretmenlik yapamayacaklardı[51].

Türkiye ve Bulgaristan ile imzalanan 1909 ve 1913 anlaşmalarında bu okullar ile ilgili hükümler mevcuttu ve Bulgaristan Devleti bunların özel okul statülerini tanımaktaydı.[52] Balkan Savaşlarının sona ermesiyle birlikte 10 Ağustos 1913 yılında Bulgaristan ile diğer Balkan devletleri arasında imzalanan Bükreş Antlaşması’nın 1

---

[49] Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, “Türklerin Hatıralarında Komünist Rejimin Toprakları Kamulaştırması ve Tarım Kooperatiflerinde (TKZS) Çalışma”, Bulgaristan’dan Türklerin 1989 Zorunlu Göçü, 6-7 Aralık 2019, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sözlü Sunumu.

[50] Bıçaklı, *a.g.e.*, s. 207.

[51] Lütem, *a.g.e.*, s. 58.

[52] Şimşir, *a.g.e.*, s. 202.

maddesine göre: Silistre, Tutrakan ve Güney Dobruca Romanya'ya veriliyordu[53]. Bu bölgede Türkler ve Tatarların sayısı 165.788 kişiden oluşmaktaydı. İkisi rüştiye olmak üzere 346 Türk Okulu Romanya'nın kontrolüne geçmişti. Güneyde, Rodoplar'da ise dokuz ilçe Bulgaristan'a katıldı. Burada nüfusun dörtte üçünden fazlası Türk'tü. 1922 yılında bu bölgede 843 ilkokul ve 9 Rüştiye mevcuttu. Balkan Savaşlarından sonra Türk çocuklarının eğitiminde bir yükselme olmuştur. Bulgaristan'daki Türklerin okullarının sayısı 500 kadar artmıştı[54].

Balkan Savaşları sona erdikten sonra çok sayıda göçmen Rumeli'deki topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. Göç ile çok sayıda sorun ortaya çıkmıştır. İskân ve iaşenin yanı sıra en önemli meselelerden birisi de bu çocukların eğitimleri olmuştur. Devlet bu çocukları belli başlı okullara göndermiştir. Sultanahmet, Bursa, Trabzon, Ankara Sanayi mektepleri, Bursa ve Balıkesir Mekteb-i Sultanisi önde gelen okullardan bazıları olmuştur. Muhacir çocukları bu okullardan birer meslek sahibi olarak mezun olmuşlardı. İstanbul'da bulunan kimsesiz göçmen kız çocuklarını Darüşafaka himayesine almıştır. Devlet bu kimsesiz kız çocuklarını alarak kızların eğitimine vermiş olduğu önemi de göstermiştir. Muhacir çocuklarına elbise, kitap ve elifba yardımında bulunulmuştur. Bakanlar Kurulu kararlarına bakarak muhacir öğrencilerin eğitiminin bir devlet politikası olduğu söylenebilir. Mahalli idarelerin de muhacir çocukların eğitiminde katkıları mevcuttur. Çatalca'nın bazı köylerinden giden Rum ve Bulgarların evlerinin dükkân katlarını maarif komisyonunca kiraya verilerek elde edilen gelirle muhacir çocukların eğitimlerinde harcanmıştır. Devlet muhacir öğretmenleri de değerlendirmiştir. Öğretmen eksikliğini bu öğretmenlerle gidermiştir. Halk da bu öğrencileri sıcak karşılamış ve bağrına basmıştır. Bu öğrencilerin kitap, giyecek, fes, başörtüsü, havlu ve yastık gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır.[55]

Bulgaristan'daki Türk halkına öğretmen, müftü ve din adamı yetiştirmek üzere 1923 yılında Şumnu'da Nüvvap okulu açıldı. Lise olarak açılan bu okul 1930 yılında yükseköğretim seviyesinde de hizmet vermeye başladı. 9 Eylül 1944 yılında

---

[53] Mehmet Okur, "Balkan Savaşları", (Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), *Balkanlar El Kitabı* C. I, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, s. 602.

[54] Şimşir, *a.g.e.*, s. 63-64.
[55] Ağanoğlu, *a.g.e.*, s. 254-259.

Bulgaristan'da iktidarın el değiştirmesiyle birlikte bu okul 1946 yılında kapatıldı. Bu dönem zarfı içerisinde okuldan toplam 677 talebe mezun oldu. Buradan çok sayıda öğretmen, müftü ve din adamı yetişmiştir[56].

1928 yılında Türkiye'de gerçekleştirilen harf devrimiyle[57], Bulgaristan'daki Türk okulları da yeni harflere geçmekteydi. Yeni harflere çabuk alışan çocuklar birkaç yıl geçtikten sonra 19 Mayıs 1934 yılında gerçekleştirilen askeri darbe sonunda tekrar geriye dönüldü. Böylelikle Bulgarlar, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye ile olan bağlarını koparmış oluyordu. Eğitim laik olmaktan çıkarılıyor ve tekrardan dini eğitime dönüş yapılıyordu. Bulgar hükümeti bu uygulamalarında onlara yardımcı olması için Atatürk düşmanı, devrim karşıtı bir yobaz olan Hüseyin Hüsnü Efendi'yi kullandı. Böylelikle Türk okulları yerinde denetlendi ve inkılapçı Türk öğretmenlerini görevlerinden alabildiler.[58].

Sofya'ya atanan yeni Büyükelçi Şevket Berker, Bulgar makamlarına birçok defa yeni Türk alfabesiyle ilgili durumu dile getiriyor, fakat kendisine Türk okullarının yeniden Arap alfabesine geçilmesini Bulgaristan Türklerinin isteği ile geçildiğini söylüyorlardı. Bulgar makamlarının bu konuyu araştıracağına dair söz veriliyor, fakat herhangi bir ilerleme de kat edilmiyordu. 1938 yılında yapılan parlamento seçimleriyle birlikte Türk alfabesinin yeniden kullanılmasının önü de açılmış oldu. 12 Nisan 1938 yılında alınan bir karar ile Türk okulları yeni alfabeyi kullanmaya başlamış, Arap elifbasıyla ancak haftada iki defa Kur'an okumaya devam edilmesi kararı alınıyordu. Bu meselenin çözümünde Çar III. Boris önemli rolü oynamıştır. Tekrardan yeni alfabeye geçilmesinden dolayı bazı gerici Bulgaristan Türkleri bundan rahatsız olmuş ve bu kararlara direnmişlerdir[59]. 1944 yılına gelindiğinde Türklere ait toplamda 424 okul, 37.335 öğrenci ve 871 öğretmen mevcuttu.

---

[56] Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi*, Kenan Ofset, İstanbul 2016, s. 230.
[57] Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 203.
[58] Lütem, *a.g.e.*, s. 68-69.
[59] Cengiz Hakov, https://docplayer.biz.tr/amp/19692335-Sofya-basmuftulugu-ve-bulgaristan-daki-turk-okullarinda-yeni-turk-alfabesinin-uygulanmaya-konulusu.html (Erişim Tarihi 17 Nisan 2020).

1.3-Siyasal İktidar ile İlişkileri (Sosyalist Eğitim ve BKP Üyeliği)

9 Eylül İhtilali ile birlikte Bulgaristan sil baştan yeniden inşa edildi. Topraklar devletleştirildi, Türklere ait olan okullar devletin kontrolü altına alındı, bütün dinler yasaklandı.

Aralık 1944 yılında Türk azınlığa mensup 200 delege Sofya'da toplanan Vatan Cephesi Hükümetini destekleme kararı almış ve Türklerin çözülmesini istedikleri sorunları ortaya koymuşlardır. İstekleri şunlardı:

- Türk ilk ve ortaokullarda öğretim Türkçe olmalı,
- Zorunlu öğretim Türk çocuklarına da uygulanmalı,
- Türk okullarında müdür ve başöğretmen Türk olmalı,
- Türk öğretmenlerin maaşı hükümet tarafından ödenmeli, Bulgar öğretmenlerin yararlandıkları sosyal haklardan Türk öğretmenler de yararlanmalı,
- Türk okullarını bitiren çocukların öğrenimlerine devam edebileri için Bulgar okullarına sınavsız girmeli,
- Türk okullarında öğretim yeni Türk-Latin alfabesiyle yapılmalı,
- Türk okullarında çocuklara din dersi İslam dinine göre vermeli,
- Krallık döneminde faşist hükümetlerce el konulmuş olan Türk okullarına ait vakıflar iade edilmeli,
- Türk okullarına öğretmen yetiştirmek için Güney ve Kuzey Bulgaristan'da öğretmen (pedagoji) okulları açılmalı,
- Türk okulların mali idaresini devlet üstlenmeli,
- Türkçe okul kitapları devletçe hazırlanıp basılmalı[60].

[60] Ramis Serbest, *Razgrad Türk Pedagoji Okulu*, İstanbul 2017, s. 15.

12 Ekim 1946 yılında Milli eğitim yasasında değişiklik yapılarak Türk okulları devletin kontrolüne geçti ve öğretmenler devlet memuru statüsüne geçmiş oldu.

Şumnu'da bulunan Nüvvap Okulu kapatılmış ve 1948 yılında Eski Zağra (Stara Zagora'da) Türk Pedagoji Enstitüsü açılmıştır. Böylelikle dini eğitimden laik eğitime geçilmiş oldu. 1950 yılında okul sayısı, öğrenci ve öğretmen sayısı üç katına çıkmıştı. Okul sayısı 1.199, öğrenci 100.376 ve öğretmen sayısı 3.037'ye çıkmıştır. Açılan kurslarla 17.651 Türk'e okuma yazma öğretildi. Hedef 1953 yılına kadar Bulgaristan'da herkese okuma yazma öğretmekti.

Bulgar Anayasasının 79. maddesine göre azınlıklar kendi anadillerinde eğitim görme haklarına sahiptiler, ilkokul mecburidir ve parasızdır[61].

1951 yılına gelindiğinde ise Eski Zağra'daki Pedagoji Okulu kapatıldı. Aynı yıl Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Razgrad ve Kırcaali'de Türk Pedagoji okulları açıldı. Eski Zağra'daki öğrenciler bu okullara nakledildi. 1952 yılında Sofya'da Türk Pedagoji Okulu açıldı. 1954 yılında Şumnu ve Tolbuhin (Dobriç)'te de pedagoji okulları açıldı, bir de Rusçuk'ta Türk Kız Lisesi açıldı.[62]

Eğitim ve Kültür Bakanlıkları, Komünist Partisi Bölge Komiteleri ve Belediye Meclisleri ile işbirliği yaparak Türk okullarının durumunu yeniden değerlendirmeye almış, camilerin bahçesinde olan veya sınırlarında olan Türk okullarının yerlerinin değiştirmesi kararı alınmıştır. Politbüro 1951 yılında aldığı bir karar ile Türk okullarına iyi yetiştirilmiş komünist Bulgar öğretmenler görevlendirilmesi kararı almıştır[63].

Razgrad'taki "A.S. Makarenko" Türk Pedagoji Okulu 1963 yılına kadar öğrenci mezun vermiştir. Öğrencilerin tüm masrafları (yemek, yatak ve çamaşır) devlete aitti[64].

---

[61] Şimşir, *a.g.e.*, s. 214-215.
[62] Serbest, *a g.e.*, s. 16
[63] Ts.D.A. ,f.1,op.6,a.e.3645,1. 58-64.
[64] Serbest, *a.g.e.*, s. 18.

Bulgaristan'da eğitim, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilere göre şekillenmiştir. İhtilalden hemen sonra "Hristomatya" kitabında Osmanlı adeta bir kurtarıcı olarak tasvir edilmiştir. 1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile birlikte işler tamamen değişmiştir. Kurtarıcı olarak gösterilen Osmanlı bu sefer de bir istilacı, tecavüzcü ve barbar olarak gösterilmekteydi. Tam da bu sırada Osmanlı'nın Bulgarları zorla Müslümanlaştırdığı teorisi ortaya atıldı[65].

1951 yılından itibaren Türkçe okutulan derslerin sayısı giderek azaltılmıştır. 1959 yılında Türk okulları tamamen kapatılmıştır. Türkçe dersleri de haftada bir seçmeli ders statüsüne alınmıştır. 1958-1959 ders yılında ise Türk liseleri Bulgar liseleri ile birleştirilmiştir. 1960 yılında Türkçe konuşan Romanların Türkçe eğitimleri yasaklanmış, 1974 yılına gelindiğinde ise Türkçe derslerin okutulmasına son verilmiştir[66].

6 Kasım 1954 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan bir karar ile eğitim birliğine gidilmiştir. Buna göre: ana okul 3 yaşından 7 yaşına kadar, ilkokul I-IV. sınıf, ortaokul V-VII. sınıf ve VIII-XI. lise olarak belirlenmiştir.[67]

2- 1950/1951 Göçü

2.1- 1950/1951 Göçünün Sebepleri

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte dünya siyasetinde iki yeni süper güç ortaya çıktı: Amerika Birleşik Devletleri(ABD) ve Sovyetler Birliği. Savaşın sona ermesi ile birlikte Sovyetler Birliğinin kontrolü altına geçen Doğu ve Orta Avrupa gözünü Yunanistan, Türkiye ve İran'a çevirdi. Bu da yeni bir bloklaşma döneminin başlamasına neden oldu. Bu olaylar yaşanırken, Türkiye'de 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlerde Demokrat Parti iktidara geldi[68]. Böylece Türkiye'de de yeni bir döneme girilmiş oldu; tek partili dönemden çok partili döneme geçilmiş oldu.

---

[65]Evgeniya İvanova, https://www.youtube.com/watch?v=cOi5oGAPs9Y. (Erişim Tarihi 20 Nisan 2020).
[66] Kader Özlem, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri ve Türk Azınlık*, Dora, Bursa 2019, s. 104-105.
[67] Dimitrov, *a.g.e.*, s. 492.
[68] Cezmi Eraslan, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2014, s. 548.

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den Boğazlarda üs, Kars ve Ardahan'ı talep etmesi, Yunanistan'da devam eden iç savaşta komünistleri desteklemesi ve İran sınırına asker yığması diğer ülkeleri de tedirgin etmekteydi[69].

Düne kadar iki komşu devlet olan Türkiye ve Bulgaristan artık birbirinden uzaklaşmışlardı. Bulgaristan'ın Sovyetler Birliği'nin kontrolü altına girmesi hem Türkiye Cumhuriyeti'ni hem de Bulgaristan'da yaşayan Türkleri tedirgin etmişti.

İşte böyle bir durumda, 29 Temmuz 1949 yılında Georgi Damyanov, Vılko Çervenkov ve Anton Yugov başkanlığında bir heyet Kremlin'de Stalin'le görüştü. Stalin'e göre Bulgaristan Güney sınırında yaşayan halka güvenmemeli, onları ülkenin içlerine sürmeli ve Pomakları Ortodoks dinine çekmeliydi. Stalin'in bu konuda Gürcistan'dan tecrübeliydi[70]. Georgi Dimitrov bir konuşma sırasında ortaya yeni bir öneri atar: "*Türkler en iyisi Orta Asya'ya gitsinler, Pomakları ülkenin içine göç ettirip ve Bulgarların arasında asimile edebiliriz*". 1950 yılında göç görüşmeleri başladığı zaman, İçişleri Bakanlığı'nın (MVR) bir belgesinde Romanların bilerek Türk olarak yazılması istenilmişti[71].

Türkler açısından bakıldığı zaman Türkiye'ye göç etme istekleri üç ana başlıkta toplanabilir:

1. Toprakları ve hayvanları ellerinden zorla alınması.
2. Okullarının ellerinden zorla alınması ve dini vecibelerini serbestçe yerine getirememeleri.
3. Giderek artan baskılar.

Bulgarların gözünden bakıldığında ise iki başlık altında toplanabilir:

1. Bulgaristan'dan, Türkler ile birlikte Romanların da Türkiye'ye gönderilmesi.

[69] Uçarol, *a.g.e.* s. 930-932.
[70] İbrahim Kamil, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen 1950-1951 Göçün Nedenleri" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. V, S. 2, Aralık 2016, s. 15-16.
[71] Mihail İvanov, https://www.youtube.com/watch?v=SEwamBPwDOo Erişim tarihi (17.05 2020)

2. Zaten zor durumda olan Türkiye'nin ekonomisini, daha da zor bir duruma sokulması isteniliyordu[72].

2.2- Göçün Uygulanması

10 Ağustos 1950 yılında Bulgar hükümeti Sovyetler Birliği'nden aldığı cesaretle Türkiye'ye sert bir nota vererek üç ay içerisinde 250.000 Bulgaristan Türkü'nün Türkiye'ye göç etmesini istedi. Zaten gergin olan Türk-Bulgar ilişkileri iyice gerilmişti. 250.000 kişinin göç etmesinin yaratacağı etki çok büyüktü. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından itibaren 1949 yılına kadar 21.353 kişi göç etmiş durumdaydı. Bu da yıllık ortalama 2.100 kişi demekti. Bulgaristan kurulduğundan beri her zaman göç olmuştur. Ortalama her yıl 15-20.000 kişi göç etmiştir. Bu da ne Türkiye'yi ne de Bulgaristan'ı zora sokmuştur. Fakat savaşın da araya girmesi ile tahminin edilenden de büyük bir yığılma oldu.

İktidara komünistlerin gelmesi ile uygulanan baskıların yanı sıra ağır vergiler, üretilen ürünlerin büyük bir bölümünün devlet tarafından alınması Türklerin göç etme arzusunu hızlandırdı[73]. Türk Hükümeti 10 Ağustos'taki notaya Sofya Büyükelçiliği vasıtasıyla 28 Ağustos 1950 tarihinde cevap verdi.

Notada 1925 yılı Anlaşması'nın 2. Maddesi hatırlatılarak, Bulgaristan'daki Türklerden ve Türkiye'deki Bulgarlardan kendi istekleri ile göç edecek olanların bu arzularını gerçekleştirebilmelerine engel olunmayacağına dair hüküm getirilmişti. Ayrıca göç edecek olanların, kendi mal ve mülklerini istedikleri gibi satabilecekleri ve bedellerini ülke dışına çıkartmakta bir sıkıntıyla karşılaşmayacakları maddesi yer almaktaydı. Ancak ülkenin huzurunu bozacak kişilerin ülkeye alınmayacağı belirtilmekteydi[74].

22 Eylül 1950 tarihinde Bulgaristan Türkiye'ye ikinci bir nota daha vermiştir. Bu notada da birincisinde olduğu gibi aynı iddialarını tekrarlamıştır. Notada, Türkiye'de yaşayan Bulgar, Yunan ve Ermenilere insafsızca davranıldığını ve bir Bulgar ve Rum tehcirinden bahsedilmekteydi. Burada da üç aylık süre hatırlatılarak,

---

[72] Kamil, *a.g.m.*, s. 15.
[73] Şimşir, *a g.e.* , s. 230-232.
[74] Bıçaklı, *a.g e.* , s. 300.

aksi takdirde göç etmek isteyenlere güçlükler çıkartılacağını ve bunun sorumlusu Türk hükümeti olacağını belirtilmiştir.

16 Ekim 1950 tarihinde Türkiye Bulgaristan'a cevaben bir nota ve nota 'ya ekli bir muhtıra vermiştir. Bulgarların iddialarına cevap verilmiş, ama esas sorunun bunların olmadığı, mevcut durumun görüşülmesinin daha uygun olacağı belirtilmiştir[75].

Bulgaristan'ın bu tutumu karşısında çeşitli uluslararası kuruluşlar da bu kitlesel göçü normal karşılamıyorlardı. 4 Kasım 1950 yılında Roma'da toplanan Avrupa Bakanlar Konseyi'nin aldığı 46 No'lu karar ile Bulgaristan'ın üç ay içerisinde 250.000 kişiyi Türkiye'ye göç ettirmesi protesto edilmiştir.

Bu arada göç edenlerin sayısı giderek artmaktaydı. 1950 yılının ilk yarısında sadece 1706 kişi göç etmişken, Ekim ayında 37.846 kişi Türkiye'ye giriş vizesi almıştı. Birçok kişi de vizesiz sınıra yığılmaya başlamıştı. Bunlardan birçoğu Edirne'den giriş yaptılar. Bunların arasında azımsanmayacak sayıda da Roman mevcuttu.

Bu durum karşısında 7 Ekim 1950 tarihinde Türk Hükümeti sınır kapısını kapatmıştır. 18 Ekim 1950 tarihinde, Bulgaristan Bakanlar Kurulu'nun aldığı bir karar ile geçerli Türk vizesi olmayan vatandaşların çıkış vizelerini askıya alacağını bildirmiştir. İki ülkenin görüşmeleri neticesinde 20 Aralık 1950 yılında sınırlar tekrar açıldı. İki ay içerisinde 55.000 kişi göç etmiştir. 1951 yılında Türkiye'ye günlük 800 kişi göç etmiştir. Bunların arasında Romanlar da vardı. Bu durum karşısında 8 Kasım 1951 tarihinde Türk hükümeti tekrar sınır kapılarını kapatmıştır.

Resmi kaynaklara göre 1950 yılından Kasım 1951 yılına kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye 154.393 kişi göç etmiştir. Sınırın kapatılması neticesinde elinde vizesi olan 111.000 kişi göç edememiştir. 1.500 kişi de sınırdan çevrilmiştir.[76] 30 Kasım 1951 yılında ise Bulgar Hükümeti yaptığı bir açıklama ile sınırların tamamen kapatıldığını ve göçün durdurulduğunu belirtmişti[77].

---

[75] Bıçaklı, *a,g.e.*, s. 300-303.
[76] Yalımov, *a.g.e.*, s. 309-311.
[77] Lütem, *a.g.e.*, s. 76.

2.3- Göçün Sonuçları

1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 37.351 aile halinde 154.393 kişi göç etmiştir. 113.361 kişi üzerinden yapılan bir araştırmaya göre bunlardan 60.473'ü erkek, 52.888'i kadındır. Çalışabilecek durumda olan 52.353 kişi mesleklere göre ayrıldığında bunlardan 36.374'ünün çiftçi olduğu geri kalanların sanatkâr, küçük esnaf, ticaret erbabı, talebe, öğretmen, imam, müftü ve memurlar olduğu görülmüştür[78].

Bulgaristan'dan gelen Türk göçmenler çok perişan bir halde Türkiye'ye gelmişlerdir. Bu durum karşısında Türk Hükümeti Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay'a, Bulgaristan'daki vaziyetle ilgili araştırma yapılması için başvuruda bulunmuş, fakat Bulgar Kızılhaç'ı cevap dahi vermemiştir.

İki ülke arasında mevcut anlaşmalara rağmen, göçmenler mal ve mülklerini getirememiş, hatta bütün varlıklarını gasp edilen bu insanlar memlekete yoksul ve perişan bir halde gelmişlerdir.

Bu durum karşısında Türkiye, Avrupa'dan ve Batı Dünyasından yeterince ne maddi ne de manevi bir yardım görmemiştir. Yalnız Amerika Birleşik Devletleri yardım etmiştir. Hükümetin kullanası için 30 milyon Türk lirası para yardımı yapmıştır. Bulgaristan'dan gelen göçmenlere Dış Ülkeler 250.000 Türk lirası yardım yapmışlardır. 1954 yılında göçmenlere yapılan yardımların tutarı 85 milyondur[79].

Gelen göçmenler, mevcut mevzuata tabii tutulmuş ve göçmenlere çok kolaylıklar sağlanmıştır. Mevzuata göre, huduttan ilk girildiği zaman bir beyanname doldurularak devlet yetkililerine verilmiş ve bunun karşılığında bir yıllık göçmen vesikası alınmıştır. Göçmenlerin beyannameleri Vekiller Heyetince incelenmekte, tabiiyete alınma kararı verildiği andan itibaren her göçmen Türk vatandaşlığı haklarına sahip olmaktaydı. Türkiye'ye yerleşen göçmenler beş yıl boyunca arazi, bina ve diğer vergilerden muaf tutulmuşlardır. 22 yaşını bitirmiş erkekler askerlikten muaf olmuştur. Göçmenlere bu büyük yardımlar Hükümet eli ile yapılmıştır. Bu

---

[78] Ali Tanoğlu, "Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi (1950-1951)", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, s. 132.
[79] Tanoğlu, *a.g.m.*, s. 141-145.

yardımlar iskân safhasında başlamıştır. Hükümet milyonlarca lira değerinde arazi dağıtmış, ev ve işyerleri tesis etmiş ve göçmenleri iskân etmiştir.

Göçmenler ilk önce Edirne, Tekirdağ, İstanbul ve İzmir'de hazırlanan misafirhanelerde misafir edilmiş, burada sağlık kontrolleri yapılmış ve yapılan soruşturmalar neticesinde mesleklerine göre tasnif edilmişler ve tayin edilen bölgelere gönderilmişlerdir. Hükümet 32.446 göçmen ailesini seçmiş olduğu 40 vilayete iskân etmiştir[80].

Sınırdan dönmek zorunda kalan göçmenlerin o yıl hayatları oldukça zor geçmiştir. Mal ve mülklerini satmış olan o insanlar döndükleri yerlerde akrabalarının yanına sığınmışlar, halk bu insanlara imece usulüyle yardımcı olmuştur.

Bulgaristan bir taraftan Türklerden kurtulmaya çalışıyor, diğer taraftan ise binlerce kişilik iş gücü kaybına uğruyordu. Türk tarafının sınırı kapatması Bulgaristan'ın da işine geliyordu.

Bulgar Hükümeti bu göçü durdurmak için Sovyetler Birliğinde sürgünde yaşayan Türk şair Nazım Hikmet'i devreye sokmuştur. Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler ziyaret ettirilerek, Türkiye'ye karşı propaganda yaptırılmıştır. Şair, Türkiye'nin durumunun çok kötü olduğu, orada iş bulamayacakları, çocuklarının okula gidemeyecekleri, evsiz, barksız ve topraksız kalacaklarından bahsetmiştir. Yaptığı toplantılarda, Türk soydaşlardan aldıkları pasaportları yırtmalarını istemiştir[81].

İki ülke arasındaki zaten var olan gerginlik, 15 Şubat 1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi[82] ile daha da artmıştı. Bu gerginlikten en çok etkilenen Bulgaristan'da yaşayan Türkler olmuştur. Özellikle de parçalanmış ailelerde kavuşamama gibi bir tedirginlik olmuştur. Bulgaristan'ın da Mayıs 1955 yılında kurulan Varşova Paktına[83] katılmasıyla işler daha çıkılmaz bir hal almıştır.

---

[80] Tanoğlu, *a.g.m.*, s. 148-152.
[81] Blaga Dimitrova, *Nazım Hikmet Bulgaristan'da*, Narodna Prosveta, Sofya 1955, s. 41.
[82] Nuri Karakaş, *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2013, s. 383.
[83] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20 Yüzyıl* C. II, Küre Yayınları, İstanbul 2015, s. 388.

Türkiye'den sonra, Sovyetler Birliği'nde ve Bulgaristan'da da iktidar değişiklikleri olmuştur. Otuz yıldan fazla Sovyetler Birliğini demir bir yumrukla idare etmiş olan Stalin, 5 Mart 1953 yılında vefat etmiş ve yerine Nikita Hrusçov gelmiştir. Bulgaristan'da ise 6 Nisan 1956 yılında yapılan Plenum'da, ülkeyi otuz üç yıl idare edecek olan Todor Jivkov devletin başına gelmiştir.

3-1968 Yakın Akraba Göçü

3.1-1968 Yakın Akraba Göç Antlaşmasının İmzalanması

1960'lı yılların başında Türkiye ile Sovyetler Birliğin arası pek iyi değildi, dolayısıyla Bulgaristan ile de. Türkiye Sovyetler Birliği ile arasını düzeltmek istemiş, fakat 27 Mayıs darbesi bunu engellemişti. Daha sonra bunu yaşanan Küba'daki "Domuzlar Körfezi" krizi ve Amerika'nın Türkiye'de yerleştirdiği "Jüpiter" füzeleri krizi takip etmiş iki ülkenin arasının bozulmasında bu olaylar önemli rol oynamıştır.

1964 yılında Türk–Amerikan ilişkilerinin bozulması üzerine, Türk-Sovyet ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. 30 Ekim 1964 tarihinde Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in Moskova'yı ziyaret etmesi bu dönemin başlangıcı olmuştur. Bunu 4 Ocak 1965 yılında Podgory başkanlığında bir heyetin Türkiye'yi ziyareti takip etmiştir. 9 Ağustos 1965 yılında Başbakan Hayri Ürgüplü' nün Moskova ziyareti, ilişkileri ekonomik alana da taşımış oldu. Yapılan anlaşmalar neticesinde, İskenderun demir-çelik, İzmir Aliağa rafinesi ve Seydişehir alüminyum gibi tesisler kurulmuştur[84].

Türkiye'nin, Bulgaristan'la ilişkileri, Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin iyi olmasına bağlıydı. Türkiye Sovyetler Birliği ile arasını düzelttikten sonra, Bulgaristan ile ilişkileri de olumlu bir yönde ilerleme olmuştur. 1966 yılında, Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev'in Ankara'ya ziyareti, göçmenlerin sorunlarının çözülmesinde önemli bir rol olmuştur[85].

İki yıl sonra, 22 Mart 1968 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında "Yakın Akraba Göçü" anlaşması İhsan Sabri Çağlayangil ve İvan Başev tarafından

[84] Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 734-739.
[85] Kemaloğlu, *a g.e.*, s. 41-42.

imzalandı[86]. 19 Ağustos 1969 yılında yürürlüğe giren bu anlaşmaya göre, 1952 yılında göç etmiş olanların akrabaları:

a. Karı-koca,

b. Ana, baba, büyükanne, büyükbaba ve bunların ana ve babaları,

c. Çocukları ve torunları ve bunların eş ve çocukları,

d. İş bu anlaşma yürürlüğe girinceye kadar evli olmayan kız ve erkek kardeşler ile ölü kız ve erkek kardeşlerin bekâr reşit ve gayri reşit çocukları Türkiye'ye göç edebileceklerdir[87].

Görüşmeler devam ederken, Bulgaristan tarafı göçü daha da kapsamlı bir hale getirmek amacındaydı. Fakat Türk tarafı ise göç edecek kişileri sınırlı sayıda tutma amacındaydı. Bu görüşmelerde bazı sorunlar da ortaya çıktı. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin "TKZS"'lere alınan toprakları. Bunların Bulgarlar tarafından tazmin edilmesi istenilmiş, fakat Bulgarlar buna yanaşmamış ve herhangi bir sorumluluk kabul etmemişlerdir. Diğer bir sorun ise göç edecek olan kişilerin sattıkları gayrimenkullerinin karşılığında aldıkları leva veya döviz cinsinden paralarını Türkiye'ye götürememeleriydi. Bana karşılık olarak ailelerini belirli bir süre idare edecek gıda maddesi ve mesleklerini icra edebilecekleri makine ve teçhizat götürebileceklerdi. En büyük sorun ise, Türklerin Bulgaristan'da kazandıkları sosyal haklarla ilgi olanlardı. Bulgaristan emeklilik kanunlarında yurt dışında emekli maaşı ödenecektir diye bir madde mevcut değildir. Yalnız malulen veya anlaşma olan devletle böyle bir durum söz konusu olabiliyordu. Türk tarafı, bütün kazanılmış haklarının ödenmesini talep ederken, Bulgaristan tarafı ise ısrarla sadece malulen emekli olmuş kişilerin haklarını tanıyacağı konusunda diretmekteydi. Bu duruma göre, hak kazanmış olan 16.100 kişiden sadece 420 kişi faydalanmaktaydı.[88]

3.2- Göçün Süresi ve Uygulanması

---

[86] Bıçaklı, *a.g e .*, s. 313.
[87] İbrahim Kamil*, Bulgaristan'daki Türklerin Hakları*, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara 1989, s. 36.
[88] Yalımov, *a.g.e.*, s. 349-351.

Yakın akraba göç anlaşması 17 Mart 1969 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylandıktan sonra, 19 Ağustos 1969 tarihinde belgeler Sofya'da Bulgar makamlarına teslim edildi. İmzalanan anlaşmadan bir buçuk yıl sonra, 8 Ekim 1969 tarihinde ilk göçmen kafilesi Edirne'nin Karaağaç tren istasyonuna geldi. Gelen göçmenler Edirne Valisi, Kızılay yetkilileri, gazeteciler ve diğer yetkililer tarafından marşlarla karşılandılar. Türk ve Bulgar makamlarınca varılan mutabakata göre, haftada bir gün, Çarşamba günü 300 göçmeni geçmeyecek şeklinde anlaşılmıştı. Gazetelere göre bu anlaşmadan en fazla 25.000 göçmen faydalanabilecekti.

İlk kafilenin geldiği günden itibaren, her hafta göç kafileleri Anavatana sessiz sedasız gelmeye devam etti. Yalnız kış aylarında, Aralık ve Mart aylarında ara veriliyordu.[89].

3.3- Göçün Sonuçları

Yakın akraba göçü on yıl devam etmiştir. Bu göçten 25.000 kişinin yararlanabileceği düşünülüyordu. Fakat bu rakam 130.000 kişiye ulaşmıştır.

1968 yakın akraba göç anlaşması, 1950-1951 yılındaki göçten farklı kılan "serbest göçmen" olmalarıdır. Buna göre, 1950-1951 yılında gelen göçmenler "iskânlı göçmen" olarak kabul edilmişlerdir. Bunların her türlü beslenme, barınma, iskân ve iş gücünden Türkiye Hükümeti sorumluydu.

1968 yılında imzalanan göç anlaşması farklıydı. Gelen göçmenlerden Türk Hükümeti değil de, 1952 yılına kadar göç etmiş ve Türkiye vatandaşı olmuş yakınları gelenlerin her türlü ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüğü altına girmişlerdi. Böylelikle gelen bu göçmenler, Türkiye Devletine herhangi bir yük oluşturmuyorlardı[90].

Sonuç olarak 28 yılda 284.393 kişi göç etti. Binlerce aile önce ayrıldı, yıllar sonra tekrar kavuştular. Fakat ortaya yine parçalanmış aileler ve trajediler çıktı.

---

[89] Şimşir, *a.g.e.* s. 350-353.
[90] Kamil, *a.g.e.* s. 39.

II. BÖLÜM

ZORLA İSİM DEĞİŞTİRME OPERASYONU VE BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN TEPKİSİ

1-Zorla İsim Değiştirme Operasyonu

Zorla isim değiştirme operasyonunun esas tarihi, bilindiği gibi 24 Aralık 1984 yılına değil, çok daha eskilere dayanmaktadır. Bulgarlar buna daha XIX. yy. sonlarında Makedonları Bulgarlaştırma propagandasıyla başlamıştır. Bu en çok okullarda ve kiliselerde hissedilmiştir[91].

9 Eylül ihtilalinden sonra Bulgaristan Türkleri ile komünistler arasında ilk çatışmalar, 1953 yılında kimlik değiştirilmesinde başlamıştır. Türk halkının buradaki en büyük memnuniyetsizliği, kimliklerine "Bulgar Müslümanları" yazılması olmuştur.

Todor Jivkov 'un 1956 yılında iktidara geldiği, Kasım ayında Komünist Partisi Merkez Komitesinin aldığı ilk resmi karar, Bulgaristan Müslümanlarının siyasi ve kültürel seviyesini yükseltme amacını taşımaktaydı.

Kültürel devrim adı altında 1959 yılında Müslüman Türk kadınlarının geleneksel giysisi olan "ferace"leri yasaklamışlardı. Bunu Müslüman Türklerin diğer gelenek ve görenekleri takip etmiştir. Sünnet yasaklanmıştır. Türk çocukları askerde, "trudovak" yani işçi askerler olarak kullanılmıştır.

1964 yılında, Blagoevgrad iline bağlı Ribnevo köyünde ilk isim değiştirme operasyonu denemeleri yapılmıştır. Halk buna şiddetle kaşı çıkmış ve isim değiştirme operasyonunun 7-8 yıl ertelenmesine neden olmuştur[92].

17 Temmuz 1970 yılında Merkez Komitenin aldığı 549 No'lu karar ile birlikte Pomaklara yönelik isim değiştirme operasyonu başlamış oldu.

---

[91] Sevil Öztürk, "Makedon Edebiyatının Gelişimi", *Balkanlar El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2017, s. 292.

[92] Hristov, *a.g.e.*, s. 306-307.

İlk önce Smolan (Paşmaklı), bölgesinde başladı. Bunu Madan (Maden), Rudozem (Palas), Zlatograd (Darıdere), Devin (Dövlen) ve Dospat takip etti. Yerel yönetimlere Bulgaristan'ın diğer bölgelerinden yardım amaçlı çok sayıda gönüllü de gelmiştir. Çok sayıdaki asker ve polislere bir de Bulgarların özel birliği olan "Çervenite bareti" (kızıl bereliler) de katılmıştır. Bulgarların burada yapmak istediği, Pomakların Türkleşmelerini önlemek, Türk ve Pomakların evlenmelerini önlemek ve birleşik bir Bulgar sosyalist ulus yaratmaktır[93]. Çok sayıda Pomak yerinden yurdundan olmuş, birçoğu Bulgaristan'ın iç ve kuzey bölgelerine sürgüne gönderilmiştir.

Bu olaylar karşısında dünya sesiz kaldı. Türkiye bu dönemde Kıbrıs meselesi ile meşguldü.

Aynı şekilde 1960-1961 yılları arasında 120.000 Roman'ın da adı değiştirilmiştir. 1980-1983 yılları arasında da 285.000 Roman'ın adı zorla değiştirilmiştir[94].

1.1-Zorla İsim Değiştirme Operasyonunun Sebepleri

Göçler neticesinde 28 yılda 284.393 kişi Türkiye'ye göç etmiş olmasına rağmen, 80'li yılların başında Bulgaristan'daki demografik yapı Todor Jivkov'u korkutacak seviyedeydi. Türkler hala nüfusun %9'unun üstünde bir oranda bulunmaktaydı.

Jivkov iktidarı bunu önlemek için bazı önlemler almak zorundaydı. Bu sorunu çözmek için yasal yoldan değil de zor kullanılmasından yanaydı. Bunun için de, idareden ve bürokrasiden kanunlara değil de, partinin kararlarına uyulması isteniyordu.

Çok sayıda Bulgaristan Türk'ü, o günlerde önemli yerlere gelebilmek veya şehirlerden ev sahibi olabilmek için isimlerini değiştirmeye mecbur bırakılıyorlardı. İsim değişimi Türk ve Pomak evliliklerini de kapsıyordu. 1984 yılına gelindiğinde bunlar 50.000 kişiyi buluyordu.

[93] Emin Atasoy, *Asimilasyon Çemberindeki Bulgaristan Müslümanları*, Beta, İstanbul 2018, s. 76-78.
[94] Mihail İvanov, https://www.youtube.com/watch?v=SEwamBPwDOo. Erişim tarihi (17.05.2020).

1982 yılında alınan bir karar ile Bulgar ve Bulgaristan Türk'ünün evliliğinden doğan çocukların Bulgar olarak kabul edilmesi ve Bulgar tabiiyetine yazılması kabul edilmişti. 8 Mayıs 1984 yılında 371 No'lu protokol ile bu evliliklerin teşvik edilmeleri, maddi ve manevi her türlü desteklenmesi kararı alınmıştı Bunlardan bazıları:

- Böyle ailelere öncelikli evler verilsin, faizsiz borç veya ev yapımı için uygun parseller tahsis edilsin,
- Fonlar oluşturularak bir kereye mahsus olmak üzere 5.000 leva para verilsin,
- Bu evliliklerden doğan çocuklara nüfusta sadece Bulgar isimleri verilsin ve kayıtlara Bulgar olarak kayıt edilsinler[95].

BKP MK Politbüro üyesi de olan Genel Kurmay Başkanı Dobri Djurov, 4 Mayıs 1984 yılında Bulgaristan Türklerini sosyalizm yolunda kaynaşmaları ve kazanılmaları için Komünist Partisini desteklediğini ve var olan etnik farklılıkların aşılmasında birlik ve beraberlik olunmasını, ülke savunması için faydalı olacağını belirtmektedir. Bu güne kadar binlerce Bulgaristan Türk'ü Bulgaristan ordusunda görev yapmıştır. Gençlere gelecek için tavsiyesinin Bulgaristan ordusunda görev yapmaları, Bulgaristan Türklerinin ve diğer etnik kökenden olan gençlerin ve bizim gençleri askeri okullara kabul edilerek subay ve yedek subay olarak yetiştirilmelidirler[96]. Gönüllü olarak ismini değiştiren vatandaşlar ödüllendiriliyor, direnenler ise işten çıkartılıyor, takibata uğruyorlardı ve yurtlarından sürülüyorlardı.

25 Nisan 1984 yılında, Dışişleri Bakan Yardımcısı İvan Ganev Türkiye Büyükelçisi Ömer E. Lütem'i kabul etmiştir. Bu görüşmede Büyükelçi Lütem, son aylarda elçiliğe gelen şikâyetlerde büyük bir artış olduğunu, Bulgar yetkililerin Türkler üzerinde aşırı tedbir aldıklarını, hazırlanan hazır isim değiştirme formları verildiğini, kabul etmeyenlerin ya dövüldüğü ya da doğdukları topraklardan sürüldüklerini belirtmiştir.

---

95 Hristov, *a.g.e.*, s. 308-310.
96 TsDA., f. 1, op.67, a. e. 3090,1. 51.

Büyükelçi Lütem, Todor Jivkov’un Haziran 1983 yılında yaptığı Türkiye ziyaretinde, Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in yanında verdiği beyanatı hatırlatarak, sosyalist Bulgaristan’da zorunlu asimilasyonun söz konusu olamayacağını beyan etmiştir.

Türk tarafı ise şu neticeye varmıştır, bazı yerel yöneticiler kendi kafalarına göre Bulgaristan’daki Türklerin isimlerini değiştirmişlerdir. Büyükelçi Lütem, son aylarda Bulgaristan’da bulunan Türk elçiliklerine iki yüzden fazla Bulgaristan Türkü’nün telefon açarak şikâyette bulunarak yardım istediğini bildirmiştir. Nadir de olsa yazılı şikâyetler de vardı.

Büyükelçi Lütem 1966 yılında imzalanan Bulgar-Türk Protokolüne dayanarak, 1966 yılından günümüze kadar ilişkilerimizde her alanda büyük bir ilerlemenin olduğunu, Bulgaristan Türklerinin bu ikili ilişkilerde dostluk adına köprü vazifeleri görmelerini diledi. Lütem ayrıca ileride Bulgaristan Türklerinin baskılara maruz kalmamaları için Bulgaristan hükümetinin gerekli tedbirleri alması temennisinde bulunmuştur.

Buna cevaben Dışişleri Bakan Yardımcısı İvan Ganev, bazı resmi Türk kuruluşlarının hem Türkiye’de hem de Bulgaristan’da yaptıkları bazı faaliyetlerden dolayı Bulgaristan’ın kaygılarını iletti. Bazı çıkar çevreleri bu meseleyle özellikle ilgilenmekteydiler. Bulgar-Türk ilişkilerinde karşı karşıya getirilmek istendiği, hükümetlerimizin yaratmış oldukları iyi komşuluk ilişkilerini bozmaya çalışıldığını belirtmiştir.

Şaşırtıcı olan ise, Bulgaristan’da Türk Büyükelçisi’nin ısrarla Bulgaristan’da yaşayan Türk vatandaşlarının isimlerinin değiştirildiğini sormasıydı. Diğer şaşırtıcı bir gerçek ise Türk tarafının ısrarla bir cevap beklemesiydi.

Jivkov ’un verdiği beyanata de değinen İvan Ganev, hangi etnik gruptan olursa olsun sosyalist Bulgaristan’da ne asimilasyon ne de diskriminasyon politikası uygulanan Bulgaristan vatandaşının olmadığını ve olmayacağını bildirmiştir. Olmamıştır ve olmayacaktır.

Ganev:

“Her Bulgaristan vatandaşı arzu ederse ismini değiştirebilir. Son zamanlarda Bulgaristan’da, Bulgaristan Müslümanları arasında isimlerini Bulgar adı ile değiştirmek arzusu görülmektedir. Buna ne bizim Dışişleri Bakanlığı’nın yetkisindedir ne de Türkiye Dışişleri Bakanlığı’nın yetkisindedir. Türk tarafının iddia ettiği gibi ne bir kampanya ne de böyle bir faaliyet yoktur. Bu bizim iç meselemizdir ve bizim için bu mesele kapanmıştır. Gösterdiğimiz kanıtlar neticesinde bizlere şunu göstermiştir, Türkiye’de belli çevreler planlı bir şekilde Bulgaristan’ı yıkmak amacını taşımaktadır. Bulgaristan Kıbrıs değildir ve bu tür faaliyetler iyilik getirmeyecektir. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nde vatandaşlar hangi etnik kimliğine sahip olurlarsa olsun bu ne bir ayrıcalık ya da baskı nedeni değildir. Bulgaristan’daki Türkler diğer vatandaşlarla eşit haklara sahipler ve Bulgaristan'da yaşamaktan son derece memnundurlar. Kim bu gerçekleri algılayamazsa bu onun bileceği bir iştir”.[97]

Mayıs 1984 yılında Todor Jivkov bir toplantıda etnik gruplar hakkında bir konuşma yapmış, bunları dokuz başlıkta toplamıştır. Konuşmasında ağırlıklı olarak Bulgaristan Türkleri ve Romanlardan bahsedilmekteydi.

1. Var olan etnik farklılıkların kaldırılması
2. Ulusal ve etnik grupları
3. Bulgaristan’ın tek uluslu bir devlet olduğunu, tarihin özel gelişmesinden dolayı, burada farklı etnik grupların yaşadığını, Türkler ve Romanlar çok iyi bilinçlenmişlerdir. Daha küçük etnik gruplar da mevcuttu, fakat onlar hiçbir sorun çıkarmıyorlardı. Türkler ve Romanlar göz ardı edilemez ve kontrol altında tutulmalılar.
4. Bulgaristan Türkleri gerçekte Bulgar mıydılar? Geçek şu ki Bulgaristan Türkleri var ve bu bir realite, onları diğerlerinden ayıran kendi dillerinin, kendi dinleri, kendine ait yaşam biçimleri ve onların Bulgar milli bilinçleri yoktur,

[97] TsDA., f. 1, op. 101,a. e. 1087,1. 1-7.

5. Bulgaristan Türkleri Bulgaristan'da yaşıyorlar ve yaşamaya devam edeceklerdir. Onlar burada doğdular ve Bulgaristan Halk Cumhuriyeti vatandaşı gibi terbiye edildiler. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin bütün vatandaşları eşit oranda bütün sahalarda tarımda, devlette, kültürde ve toplum hayatında, etnik kökeni, dili, dini ve diğer farklılıklar gözetmeksizin Anayasada güvence altına alınmışlardır. Partimizin amacı Bulgaristan Türklerini sosyalizmin inşasına katmak, anavatana bağlamak ve emperyalist güçleri Türklerin arasına sokmamaktır.

6. Alınan karar ile bütün okullarda ana dil olarak Bulgarca eğitim öğretim yapılacak. Bu karar halkın çıkarına ve sosyalizmin ülkedeki gelişmesi için. Bu karar yalnız Bulgaristan Türklerinin değil, diğer etnik gruplarının da çıkarınaydı. Gündelik hayatta, tam ve eşit birer vatandaş olabilmeleri için, Bulgar diline hâkim olmak şartlardan biridir

7. Bulgaristan Türkleri ile yaptığımız çalışmaları iki temel koşulu unutmamamız gerekmektedir. Bu etnik grup, diğerlerinden nüfus olarak çok büyük ve yaklaşık bir milyon kişidir. Onlar Bulgaristan karşıtı olayların yedeği olarak görülüyorlar. Bunun arkasında başta Türkiye, CIA ve diğer batılı haber alma örgütleri vardır.

Biz devlet olarak Bulgaristan Türklerine tamamen tutarlı davranmadık. Biz de bazı hatalar yaptık, anayasa ilkelerine aykırı davrandık. Bulgaristan Türkleri ile diğer Bulgaristan vatandaşları eşit değiller. Onları orduya almıyoruz, ancak işçi asker olarak görevlendiriyoruz. Onlardan polis bile yapmıyoruz. Devlet kademelerinde ya da merkezi idarelerde ya yoklar ya da çok az sayıda varlar. Bütün bunların aşılması gerekmektedir. Böyle bir şeye göz yumamayız, bizim takip ettiğimiz politikayla da çelişmektedir.

8. Ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve ideolojik yönden almamız gereken bazı tedbirler vardır. Böylelikle Bulgaristan Türkleri ve Çingeneleri diğer etnik gruplarla tamamen eşit duruma geleceklerdir. Bizim aynı zamanda milliyetçilikle de savaşmamız gerekmektedir. Bu hangi yönden gelirse gelsin. Diğer bir konu ise karma evliliklere karşı olumsuz bakış. Bu

evlilikler teşvik edilmelidir. Kabul edilecek bir yasa ile karma evliliklerden doğacak bir çocuğun bir velisi Bulgar ise, çocuk otomatik olarak Bulgar vatandaşı sayılacaktır.

9. Bulgaristan Türkleri aslında zorla Türkleştirilmiş Bulgarlar mı? Böyle bir ideoloji takip edilirse büyük zorluklarla karşılaşabiliriz. Böylelikle Bulgaristan Türkleri arasından milliyetçiliği ve fanatizmi uyandıracaktır. Bu kime gerekli? Önemli olan Bulgaristan Türklerinin tam ve eşit vatandaş, onlar Bulgaristan'da yaşıyor ve burada terbiye ediliyorlar ve birer Bulgar milliyetçisi olarak yetiştiriliyorlar.[98]

12-13 Temmuz 1984 yılında Bulgaristan Dışişleri Bakanı Petır Mladenov, Ankara'ya resmi bir ziyarette bulundu. Burada Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakan Turgut Özal ve Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ile görüştü. Ele alınan konular ağırlıklı olarak Bulgar-Türk ikili ilişkiler olmuştur. Başbakan Turgut Özal'la yapılan görüşmede, "sözde" Bulgaristan Hükümet'inin Bulgaristan Türkleri üzerine uyguladığı baskılar gündeme getirildi. Bunu kabul edemeyeceklerini ve bu durum iyi komşuluk ilişkilerimizi zora sokmaktadır. Başbakana gereken cevap verildikten sonra, altını çizmek isterim ki Hükümetimiz, Türkiye'deki bazı çevrelerinin ilişkilerimizin bozulmasını istemekte. Fakat biz Türkiye ile iyi komşuluk ilişkilerimizi devam ettirme taraftarıyız. Cumhurbaşkanı ve Dışişleri bakanı ile yaptığımız görüşmelerde, göç konusu da gündeme geldi. İki Devlet Başkanının anlaşmasına da dayanarak, kararlı tutumumuzu devam ettik. Eğer Türkiye gerçekten bir göç istiyorsa, bir anlaşmaya varabileceğimizi ve kim göç etmek istiyorsa bunlara bir fırsat verilmeli. Türkiye bunu kabul etmezse bunu açıkça beyan etmeli ve bir daha bu mesele üzerinde problem yaratılmamalı. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Evren ve Dışişleri Bakanı Halefoğlu, Türkiye Bulgaristan Türklerinin göç etmelerini istemiyor, yalnızca iki Devlet Başkanın anlaştığı insani nedenlerden dolayı göçmenlerdi. Verilen listelerde, Hükümetimiz kanunlar çerçevesinde bu meseleyi çözecektir. Görüşmenin sonunda, iki ülkenin de bu meseleye son vermesini istedik.

[98] Ts.D.A., f. 1, op. 67, a. e. 3090, 1. 44-49.

Belirtmem gerekir ki, Türkler bu sefer göçmenlerin haklarını gündeme getirmediler.[99]

Türkiye Bulgaristan Türklerinin göç etmelerini istemiyor söylemi Bulgarları cesaretlendirmiştir. Eylül ayından itibaren konsolosluğa yapılan isim değiştirmelerle ilgili şikâyetlerde artış olmuştur. Bu şikâyetler ağırlıklı olarak Kırcaali bölgesinden gelmiştir.

12 Kasım'da, yıllık konsolosluk müzakerelerinde Türk tarafına Zeki Çelikkol başkanlık ediyordu. Çelikkol Bulgaristan Türklerine yapılan baskıları dile getirdi. Bu baskılar iki komşu ülke arasını olumsuz etkilediğini ve gerekli önlemlerinin alınmasını istedi. Bulgaristan heyeti başkanı Radoslavov ise olayları reddetti ve zorla isim değiştirdiğine dair belge istedi. Türk tarafından sunulan belgeler karşısında, bunların doğru olmadığını ve konuyu kapatmaya çalıştı. Aralık ayında şikâyetler daha da arttı. Olaylar münferitten kapsamlı bir hal aldı[100].

1.2-Zorla İsim Değiştirme Operasyonunun Başlaması ve Uygulanması

İsim değiştirme operasyonu ile ilgili ne Merkez Komitenin, ne Millet Meclisinin ne de Bakanlar Kurulunda bununla ilgili alınan bir kararı yoktur. Karar bizzat Todor Jivkov tarafından alınmış, Bulgaristan Komünist Partisi vasıtasıyla ve Georgi Atanasov'uv idaresinde ve İçişleri Bakanı General Dimitır Stoyanov'un kontrolünde gerçekleştirilmiştir. 10 Aralık'ta Jivkov'un talimatıyla, İçişleri Bakanı Georgi Atanasov Emniyet Teşkilatının yetkileriyle bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda İl Emniyet Müdürlerine, özellikle Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları illerde daha da önem verilmesini istemiştir. Her türlü önlemlerin alınmasını ve ülkemizi yurtdışında zora sokacak durumların önlenmesini ve karşı çıkan kişilerin Belene adasına gönderilmesine karar verilmişti.[101]

O yıllarda bu toplantılara KGB'den mutlaka bir veya iki üst rütbeli general katılmaktaydı.[102] İsim değiştirme operasyonu çok iyi hazırlanmış, hesaplanmış ve

---

[99] Veselin Angelov, *Srogo Poveritelno, Simolini*, Sofya 2008, s. 147-149.
[100] Lütem, *a.g.e.*, s. 167-169.
[101] Hristov, *a.g.e.*, s. 310-311.
[102] Mihail İvanov https://www.dnevnik.bg/intervju/2022.01.26.4306256_doc_mihail_ivanov_goliamata_sila_na_vurhus

uygulanmış bir operasyondur. Hangi tarihte ve de nereden başlanacak, hangi yönde ilerleyecek ve hangi tarihte ve nerede bitirilecek.

İlk başta 100.000 Bulgaristan Türkü'nün isminin değiştirilmesi planlanıyordu. Bu da Bulgaristan Türklerinin % 10-12'sine tekabül ediyordu. Dimitır Stoyanov'un kendi çalışanlarına verdiği bilgilere göre isim değiştirme operasyonu Aralık 1984 yılında başlayacak ve Şubat 1985 yılında da sone erecekti[103].

İsim değiştirme operasyonu başlamadan önce, Bulgaristan'da ne kadar Türk avcı ve ormancı varsa hepsinin silahları toplatıldı.

24 Aralık 1984 tarihinde sabahın erken saatlerinde Kırcaali iline bağlı köyler çok sayıda, polis ve Bulgar özel kuvvetlerine bağlı kızıl bereliler tarafından kuşatıldı. Türklerin evleri kuşatılarak ellerinden eski pasaportlar toplatılmış ve muhtarlıklardan yeni Bulgar adıyla pasaportlarını almaları için süre tanınmıştı. Karşı koyanlar her zamanki gibi dövülüyor, emniyete ve pojarnaya (itfaiye) götürülüyordu. Kırcaali yakınlarındaki Gorski İzvor köyü Bulgaristan'da ilk isim değiştirme operasyonuna maruz kalmış yerdir[104].

Bu olanlar olacakların ayak sesleriydi. 26-27 Aralık'ta Kirkovo (Kızılağaç) Belediyesine bağlı Kayaloba, Yurtçular ve çevredeki köylerden 10.000 Bulgaristan Türkü kadın, erkek ve çocuk isim değiştirme operasyonunu protesto etmek amacıyla Mogilane köy meydanına toplandılar. Polisler kalabalığı dağıtmak için ateş açınca, halkın tepkisiyle karşılaştılar. Açılan ateş neticesinde üç kişi hayatını kaybetti. Kitna köyünden Musa Yakup ve Kayaloba köyünden Ayşe Hasan ve 17 aylık Türkan Bebek.[105].

Güney Bulgaristan'da bunlar olurken, Kuzey Bulgaristan'da halk arasında bu olanlar yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. Bulgar istihbaratı halk arasında infial yaratılmasın diye, orada yaşayan halkın zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarlar olduklarını, onların burada yaşayan halktan farklı olduklarını ve onların böyle bir

---

hkata_v_dps/?fbclid=IwAR3EOveh72vlat-uouRgtWJn6Cxy_opHfBcxTF-TSWKXGtERzteUeA9WKQ4 (Erişim tarihi, 26.02.2022).

[103] Yalımov, *a.g.e.*, s. 392.

[104] Atasoy, *a.g.e.* s. 188-189.

[105] https://kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=9836,En minik Şehidimiz Türkan Bebeği Andık, 26 Aralık 2012. (Erişim tarihi, 25.06.2020).

durumla karşılaşmayacaklarına dair haberler uyduruyorlardı. Bu da halkta bir rahatlamaya neden oldu.

18 Ocak 1985 tarihinde Georgi Atanasov Parti bölge komite yetkililerine bir rapor sundu. Roporda şunlar yer almaktaydı: "Son on yılda Bulgaristan Sosyalist ulusunun ve onun etkin yapısını birleştirilmesinde ve sağlamlaştırılmasında büyük mesafe kat edildi. Bulgaristan Komünist Partisi için bu büyük bir kazançtı. 70'li yılların başında Smolyan (Paşmaklı), Pazarcık, Blagoevgrad (Yukarı Cuma) illerinin büyük bir bölümü ve diğer illerde yaşayan, eskiden Bulgar olan ve daha sonra zorla Müslümanlaştırılmış olan vatandaşlarımıza Bulgar isimleri geri verildi. Bununla soya dönüşün başlangıcı oldu. Son birkaç yılda da 250.000 Bulgaristan Romanı de Bulgar pasaportu alarak Türkleşmeleri önlenmiş oldu. Bununla birlikte isim değiştirme operasyonu devam ediyor, zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarların torunlarına ve karma evlilikler, 70'li yıllarda bunlar kapsam dışındaydılar. Bu çalışmalar bize bu insanların Bulgar kökenli oldukları gösterdi. Bu bilimsel olarak da kanıtlandı. Bu çalışmalar sırasında birçok ilde ve özellikle de Kırcaali ilinde bu insanların Bulgar kökenli oldukları ortaya çıktı. Bulgaristan Türkleri gerçekte zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarların torunlarıydılar. İlk başta bunların sayısı birkaç bin kişiydi. İnsanların soyağaçları incelendikçe, çok sayıda köy ve bölgenin Bulgar soyundan geldiği anlaşıldı. Bu gerçekler ışığında Krumovgrad (Koşukavak), Momçilgrad (Mestanlı), Cebel ve diğer beldelerdeki insanlar etnik kimlik bakımından ve aidiyet olarak Bulgar'dır. Bulunan ikonlar, Hristiyan mezarlıkları, yaşayış tarzı ve diğer belgeler bize bu insanların Bulgar soyundan geldiklerini göstermiştir. Bunun sonucunda, bütün vatandaşlar kendi hür iradeleriyle kendi geçmişlerini ve geleceklerini de düşünerek, Türk-Arap isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmişlerdir. Tabi ki bu şiddet yolu ile yapılmadı".

14 Ocak 1985 tarihine kadar 310.000 kişi Türk ismini Bulgar ismiyle değiştirdi. Kırcaali ilinde 214.000, Haskovo (Hasköy) ilinde 41.000, Plovdiv (Filibe) ilinde 22.000, Pazarcık ilinde 5.000, Silistre ilinde 3.500, Stara Zagora (Eski Zağra) ilinde 11.000, Burgaz ilinde 9.000 ve Blagoevgrad (Yukarı Cuma) ilinde 3.000 kişinin adı değiştirildi.

Devlet yetkilileri bu sürecin bu kadar başarılı ve kısa sürede sonuçlandırılmasında en büyük payın partiye olan güvene ve genel merkeze ait olduğuna inanmıştır. Bu zorlu görevin bizzat yoldaş Todor Jivkov tarafından yönetildiği dillendirilmiştir. Hazırlanan raporda yaşananlarla ilgili şu ifadeler yer almıştır: "İsim değiştirme operasyonu zor ve karmaşık bir süreçti. Türk yanlısı unsurlar bunu bahane ederek, başta Momçilgrad (Mestanlı), Cebel, Benkovski (Kirli) ve diğer ilçelerde karmaşa çıkarmaya çalıştılar. Fakat bu unsurlar MVR (İçişleri Bakanlığı) çalışanları, partinin ve devletin yandaşları tarafından yok edildi. İsim değiştirme operasyonu bizim için kapatılmış bir dosyadır. Her şeyden önce bu tarihsel bir harekettir, son kalan Osmanlı izleri de silinmiş oldu. Bununla birlikte, Türk milliyetçiliğine ve onun sonu gelmeyen isteklerine ve Bulgaristan vatandaşı olan bir kısmının aklının çelinmesine vurulan bir tokattır. Bu dava uluslararası öneme sahiptir. Saldırgan Türkiye, ABD ve NATO'nun bu halk üzerindeki etkisi azalıyor, vurulan yumruk sayesinde, ülkemize uygulanmak istenilen istikrarsızlaştırılmanın önüne geçilmektedir. Herkesin de bildiği gibi, Türk-Arap ismi taşıyan bizim bir kısım vatandaşımızı kullanan komşu Türkiye, bu halk üzerinde hak talep etmekte, onların adına konuşmak, sorumsuzca onların milliyetlerini belirleme hakkına sahip olduklarını iddia etmektedir. İsim değiştirme operasyonu bu sürece son verecektir"[106].

İsim değiştirme süreci ve ulusal bilinçlenmenin gelişmesi yasal olarak tanımlanmıştır. Rapora bununla ilişkili de şu ifadeler yansımıştır: "Bunlar öyle sakin geçen süreçler değildir. Bilindiği gibi şimdi çok olumsuz olaylar mevcut, bunlardan halkın bir kısmı bizim insanlara, sosyalizm davasına kaynaşmasını hem geciktiriyor hem de zorlaştırıyor. Devamında yeniden yapılanmamız lazım, siyasi evler, parti üniversitesi ve bilim yayma cemiyetleri. Eğitim alanında özel önlemlerin alınması gerekmektedir. Öncelikle öğretmenlerin davranışları değerlendirilsin, kimler karşı tarafta durmuşlar ve bu tutumlarını değiştirmezlerse, uzaklaştırılsınlar. Bunlardan bazılarını ülkenin farklı yerlerine sürgün edilsin. Onların yerlerine gelecek olan öğretmenler, bizimle aynı istikamette duran insanlar olmalıdır"[107].

---

106 Ts.D.A., f. 1, op. 63, a. e. 72, 1. 1-6.
107 Ts.D.A., f. 1, op. 63, a. e. 72, 1. 9-12

Okul idarecileri, gençlere ve öğrencilere yeni ve eğitici faaliyetler hazırlanmasına ilişkin de bazı malumatlar verilmiştir. Bunlar şu şekilde ifade edilmiştir: “ Bu maksat için tarih, edebiyat, coğrafya ve sınıf öğretmeni saatlerini kullanılmalılar. Halkın bu kısmı için Bulgar soyundan geldiklerini kanıtlayan tarihi belgelere dayanan vesikalar hazırlanmalıdır. Bulgar vatanseverlik bilincini yerleştirmek için Bulgar dilini kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bu bölgelerde kültür faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Bu amaç için özel bir plan hazırlanmalı, kültür merkezlerini ve önde gelen sanatçılarımızı devreye sokulmalı. Sağlık çalışanlarına da önemli bir görev düşmektedir. İşleri gereği onlar bütün evlere girebiliyorlar ve herkesle diyalog kurabiliyorlar. Bu süreçte onlar da katkıda bulunabilirler, kimler zorluk çıkarıyorsa işlerine son verilsin ve ülkenin farklı yerlerine sürgün edilsinler”.

Raporun ilerleyen sayfalarında da şu ifadeler yer almıştır: “İsim değiştirme operasyonu sona erdikten sonra da bu kadrolar lider olmalıdırlar. Tereddüt eden ve inançsızlık gösterenlerle yollarımızı ayırıp ve yerlerine gelenler partimizin çizgisinde olmalıdırlar. Bu süreçte aktif rol alanlar Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) üyeliğine kabul edilecektir. Bulgar isimlerini kabul eden ve bu doğrultuda çalışan bu vatandaşlarımıza özel ilgi göstermemiz lazım. Onlara sistematik olarak siyasi eğitimler verilmeli. Çalışan bütün idari ve alt kadrolarımızdan, Bulgar ismini kabul eden bu vatandaşlarımıza yakınlık göstermeli ve kibirden uzak durulmalı. Kim ki bu insanlara kötü muamele yaparsa hem partiden hem de işten atılmalıdır. İnsanların büyük bir kısmı olay çıkarmadan isimlerini değiştirdiler. Ama olsun biz yine de takip etmeye devam edelim. Unutulmasın ki, bazı düşman unsurlar Türkiye’nin etkisi altında kalarak isim değiştirme operasyonuna karşı çıkabilirler”.

Güvenlikle ilgili de bazı bilgiler yer almıştır: “Güvenlik tedbirleri arttırılsın, insanların yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerde sıkı disiplin uygulansın. Devlete ait binalar, okullar, kamusal ve toplumsal alanlar sıkı bir şekilde korunmalı. Özellikle de madenlerde ve diğer patlayıcı kullanılan alanlarda. Yapılan bu işleri bir kere daha gözden geçirelim, daha sıkı bir ruhla kazanılan bu başarıları devam ettirelim. Önemli olan gündelik hayatımıza dönmek, insanlarla devamlı iletişim halinde olmak”.

Raporun ilerleyen sayfalarında da şu ifadeler yer almıştır: “Partimizin birinci sekreterleri gözetimi altında geniş çaplı bir propaganda süreci başlatılsın. Bilimsel çalışmalar daha da arttırılsın, tarihi belgeler kullanılarak Bulgar ismini kabul eden bu insanlara kökenlerinin Bulgarlara dayandığını kanıtlanmalı. Propaganda için basın yayın organları da geniş bir şekilde kullanılsın.

Her aileye ve her bireye ayrı ve özel alaka gösterilsin. Yapmak istediklerimizi daha iyi anlatılsın ve isimlerini değiştirmeye ikna olsunlar. İller arasında bütün kurumlar arasında işbirliği sağlanmalı. Bütün önemli noktalarda güvenlik en üst seviyeye çıkartılsın. Devletin, kamu kuruluşların ve tarım arazilerini sıkı bir şekilde korunsun. Özellikle aydınlara, öğretmenlere, öğrenci gençlere ve gençlik teşkilatlarına önem verilmelidir. Bu kadrolarımıza, kim Bulgar ismini kabul etmek isterse karşı konulmasın, teşvik edilsin ve her Bulgaristan Halk Cumhuriyeti (BHC) vatandaşında olduğu gibi ismini değiştirme hakkı olsun. İşe alımlarında Bulgar isimi ile pasaportlar istenilsin. Son olarak yoldaşlar, kampanya siyasi bir netlik altında gerçekleştirilmeli, birlik ve beraberlik ruhu altında, vatansever bir yükseliş ve partinin bu uğurdaki sorumlu, anavatan Bulgaristan’ın aydınlığı için”[108].

Güney Bulgaristan’da isim değiştirme operasyonu “başarıyla” tamamlandıktan sonra sıra Kuzey Bulgaristan’a gelmişti. Verilen sözlere rağmen Bulgarlar yine de harekete geçtiler. Prosedür yine aynı şekilde işlemekteydi. İlk önce yerleşim yerleri polisler, askerler ve özel kuvvetler tarafından sarılmakta ve sonra bilinen son yaşanmaktaydı.

17 Ocak Perşembe 1985 tarihinde sabah erkenden bir cip Sliven (İslimiye) iline bağlı Yablanovo (Alvanlar) köyü muhtarlık binasına geldi. Gelen görevliler köyün bütün arşiv belgelerine el koydular. Haber duyulur duyulmaz bütün köy halkı köy meydanına toplandılar. Köyün dedesi olan Hasan Cemal Molla köylüleri cesaretlendirdi ve düzene soktu. İlerleyen saatlerde köyün ileri gelenleri nasıl bir savunma stratejisi izleyeceklerini tartışmaya başladılar. Birincisi silahlı savunma. Örneğin köy girişinde bulunan köprüyü havaya uçurmak, böylelikle tankların ve BTR’lerin(zırhlı personel taşıyıcı) girişlerini önlemiş olacaklardı. İkinci seçenek ise

[108] Ts.D.A., f. 1, op. 63, a. e. 72, 1. 17-25.

sessiz bir şekilde kaderlerine razı olmak, ama olan biteni gizlice kameraya almak ve bu belgeleri Türkiye'de bulunan akrabalarına, BM ve Avrupa Konseyine göndermekti. Birinci öneriye gelinecek olursa, avcıların bile silahları bir bahane uydurularak önceden toplanılmıştı. Köyün tornacıları silah yapabileceklerini söylediler, fakat bu sefer de barut sorunu ortaya çıktı. Köyün gençleri taş ocağından barut ve dinamit bulabileceklerini söylediler.

Ertesi gün 18 Ocak Cuma günü köyün bütün sokakları köylüler tarafından tutulmuş, ateşler yakılmış ve dışarıdan gelen bütün insanların üzerleri aranıyordu. Halk bu işin karşılıklı çatışmadan geçmeyeceğine inanmıştı. Gurbetten gelen köylülerin söylediklerine göre Kotel sokaklarında kırktan fazla BTR vardı. Okullar ise birer askeri kışlaya dönüştürülmüştü. Köye ekmek gelmediği için Muhtar Hüseyin Nuhov fırını çalıştırarak köylülere ekmek çıkarttı. Camiden alınan kazanlarda köylüye yemek pişiriliyordu. Civar köylerden de Yablanovo'ya akın akın insanlar geliyorlardı. Saat 09.30'da sirenler acı acı çalmaya başlamıştı. Kotel'den beş otobüs, dört askeri kamyon, bir itfaiye aracı ve bir cip polis geldi. Bunların arasında belediyede çalışan memurlar da vardı. Onlar da yeni verilecek pasaportları getirmişlerdi.

Emniyet müdürü kalabalığın dağılmasını istedi, aksi takdirde askerlere ateş emrini vereceğini söyledi. Kalabalıktan da ona aynı kararlılıkta cevap geldi. Eğer onlar ateş açarlarsa onlar da buradan sağ çıkamayacaklardı. Yapılan görüşmeler neticesinde polisler ve askerler geri çekildiler. Köylüler de biliyorlardı, onlar tekrar geleceklerdi.

19 Ocak Cuma, hava çok soğuktu. Dışarısı -30 dereceydi. Gün çok çetin geçecekti. Gelenler artık sıradan askereler değil Bulgar ordusuydu. Güneyden, Sliven'den tank birlikleri, kuzeydoğudan da Şumnu tank birlikleri geliyordu. Artık başka çare kalmamıştı kan dökülecekti.

Saat 05.30'da sirenler acı acı çalmaya başladı. Kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden bütün köy köyün girişindeki köprünün önünde toplandı. Gelen askeri konvoy köprünün önünde durdu. Birkaç asker BTR'den inerek köprünün ayaklarını kontrol etti. Askerlerin komutanı Nikolay Ganev eline megafonu alarak halka hitaben

bir konuşma yaptı; “Sizler Bulgar Hristiyanlarısınız, sizler bir zamanlar zorla Türkleştirildiniz ve Müslümanlaştırıldınız ve bizler sizi tekrardan eski köklerinize kavuşturacağız”. Bunu kim söylüyor diye halktan karşılık geldi. Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi (CK BKP), Politbüro ve bizzat yoldaş Todor Jivkov diye cevap verdi General Ganev. Toplanan halk da bir ağızdan BKP, BKP diye tezahüratta başladılar. Halk ne yaptıysa da fayda etmedi.

Tankların arkasına piyadeler dizildi, onların arkasına roket atarlarıyla özel kuvvetle ve onların arkasına da itfaiye araçları vardı. Hava iyice aydınlanmıştı. Artık Alvanlar köy halkı Bulgar III’cü ordusu ile karşı karşıya kalmıştı.

Generalin emri ile tanklardan gaz bombaları atılmaya başladı. Köy halkı nefes alamaz oldu. Onlar da içgüdüsel olarak yere düşen bu gaz bombalarını tankların içine atmaya başladılar. Askerlerde tanklardan çıkarak gaz maskelerini taktılar.

Tankların arkasında olan itfaiye araçları halka buz gibi ilaçlı ve tazyikli su sıkmaya başladı. Araçlardan inen asker ve polisler kadın, çocuk, yaşlı demeden rastgele vurmaya başladılar. Halkı küçük gruplara ayırarak çembere aldılar.

Generalin yaveri halkın arasına gelerek, köyün ileri gelenlerini görüşmeye çağırıyordu. Hasan Berberov, Fedail Mustafov ve köyün muhtarı Hüseyin Nuhov görüşmeye gittiler. Generalin emri ile Fedail Mustafov tutuklandı. Görüşmeye gelen birisinin tutuklanması görülmemiş bir şeydi. Böylelikle direniş başsız kalmış oldu.

Generalin emri ile tanklar çalıştırıldı, silahlar doldurularak muhtarlık binası kuşatıldı. Sokaklar savaş meydanına dönmüştü. Bir taraf dövüyor diğer taraf kedini korumaya çalışıyordu. Havada helikopterler uçuşuyor, tanklardan durmadan göz yaşartıcı bombası atıyordu. Göz gözü görmüyordu. Alvanlar köyünün erkeklerinin % 80’i öldüresiye dövüldü, geri kalanı ise polisler yorulduğu için bu badireyi daha hafif atlatmış oldu. Köyün nerede ise tamamı Sliven Emniyet Müdürlüğü’nün nezaretinden geçti. Durali adlı vatandaş burada gördüğü işkenceler sonucunda evine döndükten üç gün sonra vefat etmiştir. Alvanlar köyü susturuldu, bütün Bulgar aydın toplumu sustu, bütün Türkiye sustu, bütün dünya susuyordu.

Çok sayıda insan tutuklanarak yargılandı. Belene adasında, Eski Zağra ve Sliven hapishanelerinde yattılar[109].

Alvanlar köyünde yapılan bu eziyetlerin ardından, Bulgar askerleri bir yıl süre ile burada kalarak köy halkını huzursuz etmeye devam ettiler. Kadınların şalvar giymeleri yasaklandı, Türkçe konuşmak yasaktı. Köy halkına Bulgar isimlerini gösteren yaka kartı takmak zorunluluğu getirilmişti. Tutuklanan insanlar aileleriyle görüştürülmüyordu ve bu durum insanları oldukça tedirgin ediyordu. Alvanlar köy halkı için bu travmayı atlatmak, uzun yıllarını aldı[110].

Alvanlar köyü halkı her yıl Ocak ayının 19'unda anma törenleri düzenlemektedir.

Bu operasyonlar halkı hem psikolojik olarak hem de moral olarak çökertmiştir. Diğer köyler de aynı akıbete uğramıştır. Aynı ile bağlı Novaçevo (Yeni Köy) köyünde de benzer olaylar meydana gelmiştir. Orada da itfaiye arabaları soğukta çocuk, kadın, yaşlı demeden soğuk su ile halkı dağıtmıştır. Komşu köyden bir vatandaş itfaiye arabasının altında kalarak ezilmiş ve 20 gün sonra vefat etmiştir.

Aynı acı olaylar Tırgovişte (Eski Cuma) iline bağlı Krepça (Krepçe) ve Golamo Gradişte (Öğrencik) köylerinde de oldu. Sessiz yürüyüş yapan halkın üzerine itfaiye su ve göz yaşartıcı gaz sıktı. Çok sayıda tutuklamalar oldu. Tutuklanalar arasında köy muhtarı Mustafa E. İlyas da bulunmaktaydı. Tutuklananlar Belene adasına gönderildiler. Muhtar eve geldikten bir ay sonra vefat etmiştir[111].

Georgi Atanasov'un raporunda da belirtiği gibi, Şubat ayının sonunda isim değiştirme operasyonu tamamlanmıştı. 60'lı yıllarda Bulgaristan Romanları ile başlayan, 70'li yıllarda Pomaklarla devam eden, 80'li yılların başında yine Romanlarla devam edip ve 1985 yılında Bulgaristan Türkleri ile halka tamamlanmış oldu. Bu süreç içinde 1.500.000 kişinin adı zorla değiştirildi[112]. Çok sayıda insan öldü. Aralık 1984-Ağustos 1986 yılları arasında 452 Bulgaristan Türkü, ulusal milis

[109] Aziz Bey, *Epopeyata Yablanovo 17,18 ve 19 Ocak 1985*, Deniz, Sofya 2004, s. 27-135.
[110] Hasan Demirhan, "Bulgaristan'ın Asimilasyon Politikalarına Karşı Alvanlar (Yablanovo) Direnişi (17-18-19 Ocak 1985)", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (DAE),* Sayı 20, Güz 2019, s.443-444.
[111] Yalımov, *a.g.e.*, s. 399-401.
[112] Mihail İvanov, https://www.youtube.com/watch?v=SEwamBPwDOo. (Erişim tarihi, 18.09.2020).

kanunun 39. maddesine dayanarak, “başka bölgeye zorunlu” ikamet adı altında Belene adasına sürgün edildi[113]. 1990 yılında Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan af yasası ile serbest bırakıldılar[114].

Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbüronun aldığı 38 No karar ile İçişleri Bakanlığı’na bağlı 61 subay, isim değiştirme operasyonu sırasında gösterdikleri “üstün başarıdan” dolayı ödüllendirilmişti[115].

Bulgaristan İçişleri Bakanlığı (MVR) verilerine göre iki ay içerisinde 822 588 Bulgaristan Türkünün adı değiştirilmişti[116]. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Yeni işe girecek olanlardan, okula kayıt olurken, hastanelerde muayene olurken hatta seyahat ederken bile yeni Bulgar ismi ile düzenlenmiş pasaportlar istenmekteydi. Okullarda öğretmenler bilerek Türk öğrencilere yeni isimleriyle hitap etmekteydi. Kim ki bu uygulamalara karşı çıkarsa, işten uzaklaştırılmakta, hatta sürgüne bile gönderilebilmekteydi.

Yarı Türkçe yarı Bulgarca yayın yapan “Yeni Işık” gazetesi artık “Nova Svetlina” adı altında yayın yapıyordu. O güne kadar yalnızca beyaz perdede gösterilen “Topolçice Moya” (Selvi Boylum Al Yazmalım) adlı Türk filmi, televizyonlarda gösterilmeye başladı. Her nedense Türk filmlerine ilgi artmış oldu. “Gece Yarısı Ekspresi”, “Sürü” gibi filmler TV’lerde gösterilmeye başlandı.

Sinemalarda Tarık Akan ve Hülya Koçyiğit’in oynadığı “Derman” filmi gösterime girdi. Filmin arasında, her halinden bir Türk olduğu belli olan yaşlı bir amca konuşuyordu. Bulgar ismine kavuştuğuna ne kadar da mutlu ve sevinçli olduğunu ve nihayet kendi “Bulgar” kökenlerine kavuştuğunu anlatıyordu!

Çocukların sünnet ettirilmesi eskiden de resmi olarak yasaktı, fakat arık imkânsızlaşmıştı. Böylelikle sünnet düğünleri de ortadan kalkmış oldu. Cenazeler kefenle değil de tabutla defnedilmeye başlandı ve mezar taşlarına Bulgar isimleri yazılıyordu. Düğünlerde alışık olduğumuz Türk müziği değil Bulgar horoları (halay)

---

[113] Hasan Demirhan, *Belene Adası*, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2020, s. 73.
[114] Rumeli Dergisi, S. 59, İstanbul Mayıs 2019.
[115] Angelov*, a.g.e.*, s. 221-223.
[116] Metodiev, Momçil, “Za Nakoi Kostveni v Trayni Posledici ot Vızroditelniya Proces*”, Nasilstenata Asimilacia na Turcite v Bılgaria 1984-1989,* Ed. Rumen Avramov, Centır za Akadeniçni İzdatelsva, Sofia 2019, s. 115.

çalınıyordu. Türkçe konuştun ceza, şalvar giydin ceza, başörtüsü bağladın yine ceza ile karşı karşıya kalınmaktaydı. Liste böyle uzayıp gidiyordu. Halkın Türkçe radyo dinlemesini engellemek için sinyal bozucu kuleler inşa edildi. Türk halkına maddi ve manevi baskılar uygulanırken, Bulgar hükümeti de karşı propagandaya geçti.

Baş müftü M. Topçiev basına vermiş oldu demecinde, son günlerde bazı batılı haber Ajanslarında Bulgaristan hakkında bazı gerçek dışı haberlerin yayınlanmakta olduğunu belirtti. Sözde, Bulgaristan Müslümanlarının isimlerinin zorla değiştirildiğine, özgürce ibadet edilemediğine ve camilerin yıkıldığına dair haberler yapılmaktaydı. Ayrıca, Ankara'da İslam ülkelerinin elçileri Dışişleri Bakanlığına çağrılarak bunlara benzer iftiralar atmışlardır. Bu ülkelerden, Bulgar Hükümetine baskılar yapmalarını istemişlerdir. Müftü: "*Biz dini önderler olarak bu iftiralara kayıtsız kalamazdık. Ayrıca belirtmeliyim ki, Bulgaristan Müslümanları olarak, Anayasada tanınan bütün haklara sahibiz ve bu kanunlarla garantilenmiştir. Şu hususu da belirtmeliyim ki, dini ibadetlerimizi yerine getirirken ne bir zorlamayla ne de bir yasakla karşılaşıyoruz. Ne camilerimiz ne de kutsallarımıza bir saldırıda bulunulmamıştır. Bu vesileyle Bulgar hükümetine bize bu özgürlükleri sağladığı için teşekkürlerimizi arz ederiz*".

Topçiev şu ifadeleri kullanmıştır: "*Bulgaristan Türklerinin entelektüellerinin yaptıkları açıklamadaki çok sayıdaki tartışmasız kanıt Bulgar olduğumuzu bizlere gösterdi. Bunlara dünyaca ünlü ve tanınmış yazarlar da katıldı. Kanıtlandı ki, Osmanlı nereyi istila etse, sistematik olarak orasının yerli halkına asimilasyon politikaları uygulamıştır. Yeni oluşturulan Bulgaristan karşıtı propaganda tamamen iftiralara ve yalanlara dayanmaktadır. Binlerce ölü ve yaralı olduğunu, kadınlara ve kızlara tecavüz edildiğini ve camilerin yıkıldığı yalanından bahsedilmektedir. Türkiye, kendisini İslamiyet'in hamisi olarak görmekte, onlara göre Türk demek Müslüman demek, Müslüman demek Türk demek. Doğru, Bulgaristan'da İslam dininde ibadet eden insanlar var, Ortodokslar ve Katolikler de var. Bizde dinin inançlar kanunların koruması altındadır. Biz, bütün Bulgarlar, dini inancı ne olursa olsun, şunu belirtmeliyiz ki, bizler Bulgar ulusunun evlatlarıyız. Bizler bu toprakların efendisiyiz, burası bizim için bir cennettir ve bizim için başka yer yok. Evet, biz Bulgar'ız, gönüllü ve bilinçli olarak Bulgar ve milli kökene yabancı isimlerimizden*

vazgeçtik. Bizler, Bulgar isimlerimizi gururla ve onurla taşıyacağız. Tercih yapılmıştır ve geriye dönüş yoktur. Son olarak bizler barış istiyoruz, Türkiye Cumhuriyeti'yle işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerinden yanayız"[117].

Sovyetler Birliğinde 11 Mart 1985 yılında, peş peşe vefat eden Brejnev, Andropov ve Çernenko'dan sonra iktidara genç lider Mihail Gorbaçov iktidara geldi[118].

Todor Jivkov ile Mihail Gorbaçov'un yaptıkları görüşmede gündeme ekonomik ve siyasi konuların yanında bir de Bulgaristan'daki Türklerin durumu vardı. Bulgaristan'ın ne bir Yugoslavya ne de bir Çekoslovakya olmadığı konuşuldu. Bulgaristan'daki Türklerin doğum oranının çok yüksek olduğu, şu anda 800.000 kişi oldukları ve 2000'li yıllara gelindiğinde bunların 1.000.000 kişi olacağı söylendi. Türk tarafı onları Türk ulusunun bir parçası olarak görmektedir. Türkler, onları sınırlara ve içerdeki stratejik noktalara yerleştirmektedirler. Bunların Türkiye'nin beşinci kolu oldukları ve Varşova Paktı için bir tehlike arz ettikleri ele alınan hususlar arasındaydı[119].

2-Zorla İsim değiştirme Operasyonunun Türkiye ve Dünyadaki Yankıları

2.1-Türkiye'deki Yankıları

Bulgaristan'da bunlar olurken, Türkiye'de Bulgaristan göçmenleri akrabalarından haber alamıyorlardı. Kulaktan dolma bir takım bilgiler ortada dolaşıyordu. Ortalıkta yüzlerce ölü ve yaralı olduğu, kadınlara ve kızlara tecavüz edildiği, çok sayıda tutuklu olduğu ve camilerin yıkılıp harap edildiği haberleri dolaşıyordu. Hiç kimse işin doğrusunu bilmiyordu.

7 Ocak 1985 tarihinde çıkan gazetelerdeki haberlerden Bulgaristan'da Türklerin isimlerinin silah zoruyla değiştirildiği ve Hükümetten önlemler alınmasını istedikleri görülmektedir. 8 Ocak 1985 tarihli Milli Gazetenin haberinde Devlet

---

[117] Angelov, *a.g.e.*, s. 177-197.
[118] Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze*, İnkılap, İstanbul 2016, s. 649.
[119] Angelov, *a.g.e.*, s. 211.

Bakanı Mesut Yılmaz, Bulgaristan göçmeni vatandaşlarımızdan sabır istiyordu. 16 Ocak 1985 tarihli Tercüman Gazetesinin haberine göre, 15 Ocak'ta Hatay Milletvekili Murat Sökmenoğlu, TBMM Başkanlığı'na verdiği önergeyle olaylar hakkında bilgi istemiş ve "Cumhuriyet Hükümetimizin yapacağı bir şey yok mu?" diye soru önergesi sunmuştur[120].

26 Ocak tarihli Milliyet Gazetesinin haberi, Türk asıllı şampiyonlara zoraki "Bulgar" adı başlığı ile çıkıyordu. Olimpiyat ve 3 kez Avrupa şampiyonu olan İsmail Abilov (Nizamoğlu) ve 2 kez Avrupa şampiyonu olan Efraim Kanberov (Kanberoğlu)'un isimleri değiştirildi ve "minderin devlerine" Bulgar ismi verildi. Moskova olimpiyatlarında 82 kg şampiyon olan İsmail Abilov güreşi bırakmış ve Bulgaristan Milli takımı antrenörü olmuştu. Yerine Efraim Kanberov gelmişti. Telefonla ulaşılan iki güreşçi üzgün olduklarını söylemişlerdi.

Haberin devamında, Bulgaristan'ın Ankara Büyükelçisi Argir Konstantinov'un yaptığı "Yok böyle bir şey" açıklamasına, Milliyet Gazetesine ziyarete gelen Bulgaristan göçmeni Türkler ise, Bulgaristan'da bulunan akrabalarından haber alamadıklarını ve madem böyle bir durum yok sınırları açın ya biz gidelim ya da gazeteciler gitsin teklifinde bulunmaktaydılar[121].

Eğitim camiası da Bulgaristan'da Türklere yapılan zulümlere sessiz kalmadı. Trakya Üniversitesi yayınladığı bildiride, Bulgaristan Türklerine uygulanan Bulgarlaştırma hareketini kınamış, Bulgaristan Hükümetinin soydaşlarımıza uyguladığı insanlık dışı muameleden dolayı üzüntü duyduklarını ifade etmiştir. Bulgaristan Anayasasında kanunlarla güvence altında olan kendi dilini öğrenme ve dini ibadetlerini yerine getirebilmelerine ilişkin 45. ve 43. maddelerini çiğnediği ve Bulgaristan'ın imzaladığı Uluslararası belgeler hatırlatılmıştır. Türkiye'deki tüm üniversiteler, yaptıkları yazılı açıklamayla, Bulgaristan'daki Türklere uygulanan baskıları kınamıştır[122].

Nisan ayında Doğu Almanya'nın Leipzig kentinde düzenlenen Avrupa Güreş Şampiyonasında, Bulgaristan adına Avrupa ve Olimpiyat Şampiyonu Milli takım

---

[120] Şimşir, *a.g.e.*, s. 389-391.
[121] "Şampiyonlara Bulgar Eziyeti", *Milliyet Gazetesi*, 26 Ocak 1985, s. 7.
[122] Kemaloğlu, *a.g.e.*, s. 183-184.

antrenörü İsmail Abilov ve Avrupa Şampiyonu güreşçi Efrahim Kanberov' un neden Bulgaristan kafilesinde olmadıkları sorulmakta başlarına bir şey gelmiş olabileceği, hatta ortadan kaldırılmış olabilecekleri iddiaları kulaktan kulağa dolaşmaktaydı[123].

Bulgarların Türklere uyguladıkları isim değiştirme ve asimilasyon politikalarını protesto etmek amacıyla Türkiye'nin değişik şehirlerinde gösteri mitingleri yapıldı. 21 Mart 1985 tarihinde İstanbul'da düzenlenen yürüyüşe 50.000 kişi iştirak etti. Sabahın erken saatlerinde vatandaşlar Yeni Kapı, Atatürk Bulvarı ve Saraçhane'ye toplanmaya başladılar. Mitinge İstanbul dışından da katılım oldu. Başta Trakya olmak üzere Bursa, İzmit, Adapazarı, Balıkesir, İzmir ve Ankara'dan çok sayıda insan gelmişti. Göçmen derneklerinin yanı sıra çok sayıda dernek ve cemiyet yürüyüşe destek verdi. Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Batı Trakya Dayanışma Derneği, Rodop Tuna Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Doğu Türkistan Göçmenleri Derneği, Irak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Türkiye Kuvay-i Milliye ve Mücahitler ve Gaziler Derneği destek veren derneklerden bazılarıydı. Bu mitingi daha sonra Bursa, Edirne, Çorlu ve ülkenin diğer şehirleri de takip ettiler.[124]

2.2-Dünyadaki Yankıları

İsim değiştirme operasyonuna dünyadaki tepkiler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Olayın insani yönünden değil de o ülkenin çıkarlarına göre hareket edilmiştir. Bu yankıları dört ana başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.1. Doğu Bloğu Ülkeleri

Doğu Bloğu ülkelerinin lokomotif ülkesi Sovyetler Birliği, Bulgaristan'da Türklere karşı uygulanan isim değiştirme operasyonuna karşı bir tutum belirlemediği görülmektedir. Türkiye'nin Bulgaristan'ı şiddetle eleştirmesine karşı bir tepki göstermemiştir. Başbakan Turgut Özal, Sovyetler Birliği Başbakanı Tihonov ile yaptığı görüşmede, bu sorunun çözülmediği takdirde ileride daha da büyük sorunların ortaya çıkacağını söylemiştir. Başbakan Tihonov ne Bulgaristan'ın ne de

---

[123] "Kanberov ile Abilov'un Ortadan Kaldırıldıkları Kulaktan Kulağa Dolaşıyor", *Milliyet Gazetesi*, 27 Nisan 1985, s. 13.

[124] "Heyecanlı… Anlamlı… İnançlı", *Milliyet Gazetesi*, 22 Mart 1985, s. 1.

Türkiye'nin içişlerine karışacaklarını ne de Bulgarlara akıl hocalığı yapamayacaklarını söyledi.

Sovyetler Birliğinde iktidara delen genç lider Gorbaçov'un ise, Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı izlediği politika için Bulgarlara yeniden destek vermeyeceği anlaşılmıştı. Türk-Bulgar anlaşmazlığı Doğu-Batı ilişkileri çerçevesine girmedi ve bu durumda Bulgaristan tek kalmış oldu.

Polonya ve Çekoslovakya bu durum karşısında Bulgaristan'a destek olmadılar. Doğu Almanya Bulgaristan'ı dolaylı bir şekilde destekledi. Macaristan ise Bulgaristan başarılı olduğu takdirde Romanya'da bulunan Macar azınlığa aynısını Romenlerin de uygulayacağı endişesiyle yine de sessiz kaldı. Romanya, Bulgaristan'la o kadar sorunları olması ve güvensizlik beslediği bir ülke olmasına rağmen yine de olaya sessiz kaldı. Doğu Bloğu ülkeleri, Bulgaristan'ın yaptıklarına körü körüne destek vermeseler de Batı devletleri karşısında komünist ülkeler dayanışması çerçevesinde dayanışma içerisindeydiler[125].

2.2.2. Batılı Ülkeler

Federal Almanya, komünist ülkelerle olan ticari ilişkilerini geliştirmeye ve Hitler'den kalan olumsuz imajını değiştirmeye önem veriyordu. Fransa olaylara insan hakları açısından bakarak Türkiye'nin yanında durdu. İngiltere desteğini anlaşmazlığın sonuna kadar sürdürdü. İtalya bu konuyu Bulgaristan'la görüşmekten kaçınmış, fakat uluslararası platformlarda Türkiye'den yana tavır almıştır. Hollanda, Bulgaristan'daki Türklere yapılanları temel insan hak ve özgürlüklerine aykırı olduğunu ifade etmiştir. Finlandiya, Türkiye'ye uluslararası platformlarda destek vaadinde bulunmuştur.

Batılı ülkeler, Türkiye'yi uluslararası arenada desteklemişlerdir. Bulgaristan'dan ise tarafsız gazetecilerin Bulgaristan'a Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelere rahatça girebilmeleri ve röportaj yapmalarına izin verilmesi talebinde bulunmuşlardır[126].

---

[125] Lütem, *a. g .e.*, s. 495-499.
[126] Lütem, *a. g .e.*, s. 502-508.

2.2.3. Komşu Ülkeler

Komşu ülkelerde ise Yunanistan ezelden beri var olan Türk düşmanlığını devam ettirmiş ve uluslararası mecralarda Bulgaristan nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Yugoslavya Bulgaristan'la var olan Makedonya sorununun etkisi altındaydı. Türklere uygulanan isim değiştirme operasyonu Yugoslav basınında geniş yer almış ve bu durumdan Bulgaristan hükümeti oldukça rahatsız olmuştur. Arnavutluk ilk başlarda Türkiye'nin yanında yer almadı, fakat Devlet Bakanı Tınaz Titiz'in yaptığı Arnavutluk ziyaretinden sonra Türkiye'yi desteklemeye başladılar[127].

2.2.4. İslam Ülkeleri

İslam ülkeleri arasında da bu konuda bir birlik yoktu. Birleşik Arap Emirlikleri, bu meselede koşulsuz olarak Türkiye'yi destekledi ve milletlerarası hukuka da uygun olmayan bu durumun en kısa zamanda son bulmasını arzusunu dile getirdi. Endonezya, Türkiye'nin yanında yer aldı ve İKÖ gibi diğer uluslararası kuruluşlarda da Türkiye'yi destekleyeceğini bildirdi. Fas, Türkiye'nin görüşlerini destekledi ve Bulgaristan'daki Türklere uygulanan politikalara son verilmesini istedi. Suriye, Türkiye'yi desteklememiş, İKÖ içerisinde Bulgaristan'a destek vermiştir. Suriye'nin Bulgaristan'da çok sayıda öğrencisi okumaktaydı. İran, Bulgaristan'daki Türklerin dramına seyirci kaldı ve iki taraf arasındaki sorunlarının müzakere yolu ile çözülmesinden yana taraf oldu. Libya, Doğu Bloku ülkelerine ihtiyaç duyduğu için, Bulgaristan'daki Türklerin uğradığı baskılara sessiz kalmıştır.[128]

Amerika Birleşik Devletleri, Bulgaristan Türklerine uygulanan baskı politikalarına ilişkin bunun Bulgaristan'ın iç meselesi olduğunu görse de, bu durumun bir temel insan hakları ihlali olduğunu savundu.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisi aldığı bir karar ile Bulgaristan Türklerine uygulanan baskı ve terör eylemlerini kınamış ve Bulgaristan Türklerine destek vermiştir.[129].

---

[127] Lütem, *a. g .e.*, s. 497-499.
[128] Lütem, *a .g. e.*, s. 509-513.
[129] Özlem, *a .g. e.*, s. 126-127.

Türkiye'den ve yurtdışından artan baskıları karşılamak için, Bulgaristan Hükümeti Parlamentoda bazı karlar almıştır. Alınan bu kararlar ile hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna hitap edilmiştir.

1. Kitle iletişim araçları, dergiler ve bilimsel kuruluşların yayınları:
   - **a.** Gazetelerde mülakatlar yayınlansın ya da TV gösterilsin, makaleler ve ünlü Bulgar bilim adamların veya yurtdışındaki bilim adamların Osmanlı dönemindeki Bulgaristan tarihi ile belgeler yayınlasınlar, Bulgar Ulusunun şekillenmesini ve gelişmesini, Türkiye'nin yalanlarını yalanlamak.
   - **b.** "Sofya-Pres" ajansın bizdeki Dini özgürlükler belgelerini yayınlaması özellikle Müslüman dini hakkında. Bu belgeleri yurtdışında ve özellikle İslam ülkelerinde yayınlansın.
   - **c.** Kırcaali, Şumnu, Razgrad ve Tırgovişte (Eski Cuma) illerinin gelişmesini anlatan ve buradaki sakin ve huzurlu ortam hakkında belgeler ve afişler hazırlansın.
   - **d.** Değerleme belgelerin yayınlanmasına devam edilmeli, ismini değiştirmiş ünlü kişilerle her türlü konularla söyleşiler ve konferanslar yapılmalı. Geçmişte Türkiye'ye göç etmiş ve sonra tekrar Bulgaristan'a dönmüş kişiler belirlensin, onlarla söyleşiler ve basın toplantıları yapılsın. Türkiye'deki göçmen konfederasyonları devre dışı bırakılsın.
   - **e.** Bulgar halkının nasıl Türkleştirildiğini gösteren belgeler ve kaynaklar tekrar yayınlansın.
   - **f.** Bulgaristan'da okumuş yabancı öğrenciler, kendi ülkelerinde Bulgaristan ve Bulgar tarihi üzerine makaleler yazmakla görevlendirilmeli.
   - **g.** Yurtdışından milliyet ve etnik konularında uzmanlar davet edilsin, onlara bizim bakış açımız anlatılsın ve onlardan bu konuda birer makale ve ya beyanat alınsın.
   - **h.** Farklı kaynaklar kullanılarak ve yurtdışında gerekli çabalar sarf ederek hatıratlar basılsın.

i. İsim değiştirme operasyonu ile ilgili belirlenen konularla bizim yazarların, yurt içinde ve batıda yayınlamak üzere kitaplar ve broşürler hazırlanmalı.

Yurtdışında yapılacak olan faaliyetlerden Dışişleri Bakanı Petır Mladenov 'un sorumluluğu altında gerçekleştirilecektir.

1."Uluslarası Af Örgütü" bizim çalışmalarımızı görmezden gelmekte ve ona etki etmemize müsaade etmiyor. Bunun için diplomatik temsilcilerimiz onlarla resmi olmayan temaslarda bulunmalılar, onlara belgeler hazırlanmalı ve verilmeli bizim pozisyonumuz anlatılsın. Onlara şu belgeler sunulsun.

a)"Uluslararası Af Örgütünce" ölü olarak gösterilen, bizim isim değiştirmiş vatandaşlarımızın broşürlü resimleri ve beyanatları verilsin.

b)Bulgar halkının Osmanlı zamanındaki durumunu gösteren broşürler ve makaleler dağıtılsın, Nisan 1876'daki ayaklanma sırasındaki acımasızlık belgeler sunulsun. Gledstone, Hugo ve diğer batılı ve Rus düşünür ve devlet adamların, Bulgar halkının savunması için verilen beyanatlar.

c), 100 yıldan beri kitleler halinde göçler olmuştur, rakamlara dayanılarak, yukardaki haritada da görüldüğü, şunu kanıtlayabiliriz ki, göçler neticesinde, bizde Türk kalmamıştır[130].

3.Notalar

19 Şubat 1985: Ankara'daki Bulgar Büyükelçisi Argir Konstantinov, Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nu ziyaret ederek Bulgar görüşlerini anlattı. Bulgar görüşlerin özeti şuydu:

-Bulgaristan'da Türk yoktur, Müslüman vardır.

-İsim değiştirme süreci gönüllüdür.

-Türk tarafınca ileri sürülen hususlar iftiradır.

-Türkiye Bulgaristan'ın içişlerine karışmaktadır.

-Türkiye'de insan haklarına ve azınlık hakları ihlal edilmektedir.

[130] Ts.D.A., f. 1, op,63, a. e. 1, 1. 1-11.

22 Şubat 1985 tarihinde Dışişleri Bakanlığına çağrılan Bulgaristan'ın Ankara Büyük Elçisi Argir Konstantinov, Devlet Bakanı ve Dışişleri Bakan vekili Mesut Yılmaz Türk Hükümetinin Notasını verdi. Notada, iki ülke arasında olan sorunlar, geniş kapsamlı bir göç anlaşması da dâhil olmak üzere, Dışişleri Bakanları nezdinde ele alınıp görüşülmesi teklif edilmişti[131]. 28 Şubat 1985 tarihinde Bulgaristan Hükümeti notaya cevap verdi. Türk tarafı notayı inceleyerek daha da açıklayıcı bilgiler istenilmesine karar verildi[132]. 4 Mart 1985 tarihinde Türk Hükümeti, Bulgaristan'a ikinci bir nota verdi. Bulgaristan'ın verdiği cevapta bazı konularda eksiklikler mevcut ve bu konularda daha da açıklayıcı bilgiler istenilmiştir. Türk hükümeti sorunların süratle çözülmesinden yana olduğunu belirtmiştir[133].

22 Mart 1985 tarihinde Bulgaristan'ın, ikinci notaya verdiği cevap yine olumsuz olmuştur. Bulgar yetkililer yine aynı cevapları vermişlerdir[134] .10 Nisan 1985 tarihinde Bulgaristan Hükümetine bir nota daha verilmiştir. Notada bilinen görüşler doğrultusunda, sorunların diyalog yolu ile çözülmesi amaçlanmıştır.[135] Bulgaristan Hükümeti 22 Mayıs 1985 tarihinde üçüncü notaya cevap vermiştir. Verilen cevapta, Türk-Bulgar ilişkilerinde olumlu bir yönde ilerleme yok ve önceki iddialarla aynı nitelikleri taşımakta[136]. 7 Ağustos 1985 tarihinde verilen notada, Türk tarafı tutumu noktasında açık olarak beyan etmektedir, bazı noktaları yeniden vurgulamıştır. Ayrıca Bulgaristan'daki Türklerin durumu yalnız Bulgaristan'ı ilgilendiren bir konu olmadığını ve Türkiye Bulgaristan'daki Türklerle ilgilenmeye devam edecektir. Bulgaristan bu notaya asla cevap vermedi.

---

131 "Bulgaristan'a Nota Verdik", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, S. 14, Dışişleri Bakanlığı Basımevi, Ankara Şubat 1985, s. 25.
132 "Bulgaristan Notamıza Cevap Verdi", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, S. 15, Dışişleri Bakanlığı Basımevi, Ankara Mart 1985, s. 15.
133 "Bulgaristan'a İkinci Notamızı Verdik", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, S. 15, Dışişleri Bakanlığı Basımevi, Ankara Mart 1985, s. 19.
134 "Bulgaristan'ın Verdiği Cevabi Notası Olumsuz", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, S. 15, Dışişleri Bakanlığı Basımevi, Ankara Mart 1985, s. 36.
135 "Bulgaristan'a Üçüncü Notayı Verdik", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, S. 16, Dışişleri Bakanlığı Basımevi, Ankara Nisan 1985, s. 27.
136 "Türkiye'nin Bulgaristan'a 10 Nisan'da Verdiği Notaya Cevap Geldi", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, S. 17, Dışişleri Bakanlığı Basımevi, Ankara Mayıs 1985, s. 31-32.

3-Bulgaristan Türklerinin Tepkisi ve Kimliğine Sahip Çıkma Eylemleri

3.1- Bulgaristan Türklerinin Tepkisi

Mihail Sergeeviç Gorbaçov'un Sovyetler Birliğinde Genel Sekreter olması ile birlikte, Sovyetler Birliğinde ve Dünya tarihinde yeni bir sayfa açılmış oldu. İktidara gelen bu genç lider yeni söylemler geliştirdi. "Glasnost" (Çok seslilik) ve "Perestroyka" (Yeniden Yapılanma). Bu söylemler daha sonraki yıllarda çok ses getirecekti. Bunlar Doğu Bloku ülkeler için çok yabancı söylemlerdi. Bu söylemler yaşlı liderleri korkutuyordu. Bunlardan birisi de Todor Jivkov 'tu. Mihail Gorbaçov'un bu söylemleri Bulgaristan'da aydın ve entelektüel çevrelerde bir rahatlamaya neden oldu. Onlar da artık fikir ve düşüncelerini daha da özgürce ifade etmeye başladılar.

İsim değiştirme operasyonu ile birlikte, Bulgaristan'daki Türkler kendi kimliklerine sahip çıkmaya ve tepkilerini koymaya başladı. Bu süreçte 42 örgüt kuruldu. Bunların çoğu yerel örgütler, uzun vadede planı ve projesi olmayan örgütlerdir. Kurulan bu örgütlerin temel amaçları:

a) Mensubu oldukları toplulukların gelenek ve göreneklerini sürdürmek

b) Milli şuurunun geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması

c) Ana dilde eğitim verilmesi, dergi ve gazete çıkarılması

d) Dini gelenek ve göreneklerinin yasaklarının kaldırılması[137].

Kurulan bu derneklerinin en önemlileri;

3.1.1. Uzun Kış (Dılga Zima) Derneği

Bulgaristan Türk azınlığının etnik ve kültürel haklarını savunan ilk örgütlerden biridir. Ocak 1985 tarihinde Burgaz'da Muhammed Hüseyinov ve 10 arkadaşı ile birlikte kurulmuştur. Örgütün temel amacı Bulgarlaştırmayı ve asimilasyonu önlemektir. Örgüt BKP Merkez Komitesine, Bulgaristan Hükümetine ve Uluslararası İnsan Hakları Derneklerine çok sayıda mektup ve bildiri göndermiştir. Örgütün felsefesi Bulgar Ulusunun birliğine,

---

[137] Yalımov, *a.g.e.*, s. 446-448.

Bulgaristan'ın bütünlüğü ve bölünmezliğine karşı bir girişimde bulunmamaktır. Bulgaristan sınırları içerisinde, özerk bir Türk Cumhuriyeti kurulmasına asla desteklemeyecektir. Uzun Kış örgütünün Haziran 1986 yılında 100 üyesi tutuklanmış ve yargılanmış. 9'u mahkemece tutuklanmış. Muhammed Hüseyinov 30 Haziranda tutuklanmış ve 49 yıl hapse mahkûm edilmiştir. 7 Temmuz 1990 yılında serbest bırakılmıştır[138].

3.1.2. Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi (BTMKH)

Dobriç ve Varna İllerinde faaliyet gösteren Türk Milliyetçi Derneklerinin birleşmesi ile ortaya çıkan bu örgüt Necmettin Hak, Zahit Vahiy (Öztürk), Kasım Dal, Sali Ali ve İbrahim Halil önderliğinde kurulmuştur. Daha sonra bunlara Ahmet Doganov (Doğan) da katılmıştır. 1985 yılının yaz aylarında örgüt Şumnu, Varna, Tırgovişte (Eski Cuma), Razgrad, Dobriç, Silistre ve Kırcaali'de şubeler açmıştır. BTMKH Bulgaristan'ı üç bölgeye ayırmıştır. Deliorman bölgesinde Razgrad, Şumnu, Ruse ve Tırgovişte İllerini kapsamaktaydı. Dobruca bölgesinde Varna, Dobriç ve Silistre İllerini kapsamaktaydı. Rumeli bölgesinde Kırcaali, Haskovo, Plovdiv, Burgaz ve Sliven İllerini kapsamaktaydı. BTMKH amacı Uzun Kış Hareketinin amaçları ile aynıydı.

Temmuz 1985 yılında yapılan seçimlerde Ahmet Doğan Başkan seçilmiştir. Ocak 1986 yılında örgütün 6 maddeden oluşan programı açıklanmış ve kabul edilmişti. Programın 5 bölümünde, bu sivil örgütün asla bir terör örgütü olmadığı ve terör yöntemleri ile çalışmadığının altı çizilmiştir. Buna rağmen Bulgar istihbaratı (DS), bir terör örgütü olarak göstermek için büyük çaba sarf etmiştir. Örgüt, programını açıkladıktan üç ay sonra lideri ve kurucuları tutuklanarak bir kısmı Belene adasına gönderilmişlerdir. Aralık 1989 yılında örgüt üyeleri serbest bırakılmışlardır. Bu kadrolar 1990 yılında Varna'da Hak ve Özgürlükler Hareketini kurdular[139].

3.1.3. Bulgaristan Bağımsız İnsan Hakları Derneği (BBİHD)

16 Ocak 1988 yılında bir grup Bulgar muhalifin kurduğu bir dernektir. Dernek, Bulgaristan Hükümeti tarafından uygulanan baskılara rağmen çalışmalarını

[138] Yalımov, *a.g.e.*, s. 451-452.
[139] Şimşir, *a. g. e.*, s. 421-424.

sürdürmüş, başta Bulgaristan Türklerine yönelik asimilasyon politikalarını, insan haklarını tehdit eden bütün uygulamalara muhalefet etmiştir. Dernek kısa sürede ilk Türk üyelerini de bünyesine kattı. İlk katılanlar Zeynep İbrahimova (Zafer) ve kardeşi İbrahim İbrahimov'dur. Ekim 1988 yılında Zeynep İbrahimova Varna temsilcisi seçildi. 31 Ocak 1989 yılında katılan 36 üyeden 23 Türkçe ismini kullanıyordu. 3 Şubat 1989 yılında Zeynep İbrahimova Bulgaristan'dan sürgün edildi. BBİH Derneği, Todor Jivkov'un gönderilmesinde önemli rol oynamıştır[140].

3.1.4. İnsan Haklarının Savunulması Demokratik Birliği (İHSDB)

1988 yılında kurulan bu birliğin amacı Bulgaristan'daki Türklere yönelik asimilasyon uygulamalarına ve dini alanda uygulanan baskılara karşı çıkmaktı. Birliğin Başkanı Mustafa Yumerov ve iki sekreteri Sabri İskenderov ve Ali Ormanliev ülke içinde sürgüne gönderildiler. Birlik, Bulgar makamlarına başvuruda bulunarak birliğin amaçlarını belirtmiş fakat hiçbir zaman yasal olarak kabul edilmemiştir[141].

3.1.5. 1989 Viyana Destek Derneği (VDD89)

30 Ocak 1989 yılında Haskovo 'da Avni Veliev (Özgürer) tarafından kuruldu. İHSDB ile VDD 89 dernekleri, Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde etkin faaliyet gösterdiler. Yurt dışında yayın yapan BBC, Deutsche Welle ve Radyo Free Europe Radyolara bağlanarak Bulgaristan'da yapılanları dile getirdiler. Örgütün lideri 24 Mayıs 1985 yılında Türkiye'ye gönderildi[142].

Bulgaristan Türkleri arasında, hem Bulgaristan'a hem de dünyaya mal olmuş, Avrupa, Dünya ve Olimpiyat Şampiyonları vardı. İsim değiştirme operasyonu ile birlikte bu şampiyon sporcuların önü kesilmiş oldu. Onlar artık yurtdışındaki müsabakalara götürülmüyorlar, götürülseler bile Bulgar istihbaratı (DS) tarafından çok sıkı bir şekilde korunuyorlardı.

O yıllarda yeni yeni parlamaya başlayan halterci Naim Süleymanov (Süleymanoğlu), Avustralya'nın Melbourne kentinde düzenlenen Dünya Halter

---

[140] Şimşir, *a .g .e.*, s. 426.
[141] Şimşir, *a. g .e.*, s. 427.
[142] Şimşir, *a. g. e.*, s. 428.

Şampiyonasında Bulgaristan adına Dünya Şampiyonu olmuştur. Daha Şampiyona bitmeden Naim Süleymanov Türkiye Büyükelçiliğine sığınarak, Türkiye'ye iltica talebinde bulunmuştur. Bu kaçış dünya çapında yankı yaratmıştır. Bulgaristan'la yapılan anlaşmalar sonucunda, Naim Süleymanoğlu Türkiye adına yarışmış, üç defa Olimpiyat Şampiyonu, sayısız Avrupa ve Dünya Şampiyonlukları kazanmıştır. 6 Aralık 1988 yılında Beyaz Saray'da Başkan Reagan'ın eşi Nancy Reagan tarafından kabul edilmiştir. Daha sonra Helsinki'de Bulgaristan Türklerin durumunu ve uygulanan baskıları dile getirmiştir[143].

Bulgaristan'da Türklere uygulanan isim değiştirme ve asimilasyon politikalarına bir darbe de Varna İline bağlı Sarıkovanlık (Medovec) köyünden olan Halil İbişev (İbişoğlu) tarafından indirilmiştir[144]. 1978-1986 yılları arasında Milletvekilliği yapmış olan Halil İbişoğlu, iki oğlunu Ahmet ve Nihat'ı yanına alarak Yugoslavya'ya geziye gitti. Geride eşini ve küçük oğlu Ayhan'ı bırakarak 21 Ağustos 1986 tarihinde Belgrad' ta Türk Elçiliğine iltica talebiyle sığındı. Türkiye'ye gelen Halil İbişoğlu daha sonra küçük oğlu ve eşine burada kavuştu. Halil İbişoğlu daha sonra çeşitli Uluslararası platformlarda Bulgaristan'ın Türklere yaptıklarını dile getirdi[145].

Artan yurtiçi ve yurtdışı baskıları azaltmak için, BKP MK Politbüro da Bulgaristan Türk gençleri ile bazı konuları görüştü. Konuların başında bu gençlerin Harp Liselerine ve Harp Akademilere kabulüne ve yedek subay okulu Hristo Botev okuluna kabul edilmeleri meseleleri vardı. Uygun şartlar oluşturulmasını ve bu okullara ilginin arttırılmasını ön görüyordu. O günlerde çok radikal bir söylem olsa da bu gençleri Bulgaristan'ın istihbarat kurumu olan Devlet Güvenliği (Dırjavna Sigornost) Teşkilatına bile alınmaları gündeme gelmiştir. Bu gençlerin kabulü yalnız göstermelik bir söylem olmamalıdır[146].

3.2-Açlık Grevleri, İş Yavaşlatma ve Sessiz Tepkiler

143 Kemaloğlu, *a .g. e.*, s. 123-124.
144 Kaynak kişi 1942 yılında doğan Bedri Nizamoğlu.
145 Celil Cantürk, *Son Umut Türkiye, Basımhane*, İstanbul 2019, s. 42-43.
146 Ts.D.A., f. 1, op. 99, a. e. 25, 1, 12-25.

3 Mayıs 1989 yılında, İnsan Haklarını Savunması Demokratik Birliği (İHSDB) Bohçalar (Kaolinovo) bölgesinin aldığı karar ile 6 Mayıs 1989 tarihinde açlık grevi başlatma kararı almıştı. Aynı tarihlerde Kutsal Ramazan ayı olduğu için Bulgarlar bunu pek ciddiye almadılar. Birlik bu açlık grevini Bayram ertesine erteledi. Yine de açlık grevine 100 kişiden fazla insan katılmış oldu.

İş yavaşlatmaya gelince, Birlik burada akıllıca davranmıştır. Olayın bir sabotaj olarak görülmemesi için" bayrak" usulü hareket edilmiştir. Çalışanlar, beşer beşer ücretsiz izin alarak sabotajı delmiş oldular[147].

Paris'te gerçekleştirilecek olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansından önce, İHSDB ve VDD89 25 Mayıs 1989 tarihinde Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde kitlesel yürüyüşler yapılmasına karar vermişti. Fakat daha hazırlık safhasında totaliter rejimin koruyucuları tarafından engellenmişlerdir[148]. Onlarca Bulgaristan Türk Aydını tutuklanarak yurtdışına sürgüne gönderilmiştir.

3.3.1989 Mayıs Ayaklanmaları (Yusufhanlar, Sarıkovanlık)

20 Mayıs 1989 tarihinde Yusufhanlar (Pristoe) köy meydanına Kaolinovo (Bohçalar), Venec (Köklüce) İlçelerinden ve Kuzey Bulgaristan'dan toplanan halk yürüyüşe başlamıştır. Toplanan halk Emberler (Kliment) köyüne doğru yürüyüşe geçmiştir. Emberler köy meydanına gelince öğrenciler toplanan halka Türkçe şiirler okumuşlardır. Daha sonra kalabalık Aslar (Naum) köyü yönünde ilerlemiştir. Kalabalığın amacı Çufalar (Takaç) köyünü de geçerek nihai amaçları olan Kaolinovo (Bohçalara) İlçe merkezine ulaşmaktı. Polis, askerler ve itfaiye tarafından Çufalar ile Bohçalar arasında halkın önünü kesilmiştir. Polis ve asker havaya ateş açmış, itfaiyenin su sıkması neticesinde ortalık iyice karışmıştı. Bohçalar yakınlarında yakalanan, Gusla (Kus köy)'dan 44 yaşındaki Necip Osman feci şekilde dövülerek orada bırakılmıştır. Daha sonra hastaneye kaldırılmış ve orada vefat etmiştir. Bulgarların açıklamasına göre kalp yetmezliğinden ölmüştür. Bu yürüyüşlerin ilk şehidi olmuştur. Arbede sırasında çok sayıda yaranma meydana gelmiştir. Ertesi gün 21 Mayıs Pazar günü Todor İkonomovo (Mahmuzlu) köyünde düğün vardı. Mehmet

---

[147] Kaynak kişi Mücellip Tabak.
[148] Şimşir, *a. g. e.*, s. 429.

Saraç evinden düğüne diye çıkmıştır. Köye gelen polis ve askerler, çalınan bir silahı bahane ederek bir köylüyü tutuklamaya kalkmıştır. Panikleyen köylüler karşı koymuşlardır. Bunun üzerine polis ateş açmış, açılan ateş neticesinde üç kişi orada hayatını kaybetmiştir. Bu kişiler Mehmet Sali Lom, Mehmet Saraç ve Hasan Arnavut'dur. Hasan Arnavut'un gelini Egdaniye de yaralanalar arasındaydı. 27 kişi yaralanmış bunlardan 7 kişi sakat kalmıştı. Ertesi gün o köylerden 10'a yakın kişi tutuklanarak Novi Pazar (Yeni Pazar) ve Şumnu emniyetine götürülerek sorguya çekilmişlerdir[149].

Buradaki ayaklanmalardan cesaretle 20 Mayıs'ta Kırcaali Cebel'de de bir miting düzenlenmiştir. Toplanan 200 gösterici parti ve yerel yöneticilere isteklerini bildirmişlerdir. Olumlu bir cevap alamayan göstericiler, 21 Mayısta İHSDV ve VDD89 derneklerinin düzenlediği yürüyüşe çok sayıda katılım olmuştur. Göstericilerin istedikleri; isimleri başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerinin geri verilmesiydi[150].

Aynı gün Kuzey Bulgaristan'da da olaylar meydana gelmiştir. İsperih (Kemallar) ve Dulovo (Akkadınlar)'da göstericiler ve polisler arasında arbede çıkmıştır. Korkulan olmamış fakat çok sayıda yaralı ve tutuklamalar olmuştur. Gösteriler Razgrad İline sıçramış, 21 Mayıs'ta Razgrad, Podayva ve Kitançevo (Kıdır köy)'de gösteriler olmuştur. Razgrad'ta çok sayıda gösterici tutuklanarak emniyete ve pojarnaya (itfaiye) götürülmüştür. Tutuklananlar arasında Dünyaca ünlü güreşçimiz Osman Duraliev de bulunmaktaydı[151].

24 Mayıs'ta Bulgaristan'da Eğitim ve Kültür Bayramını kutlamaktaydı. O gün Sarıkovanlık (Medovec) köyünde, birisi köyün meydanına diğeri ise Çamlık denilen mevkie olmak üzere iki farklı noktaya Al Bayrak asıldı.. Burada Bayarak asılmanın evveliyatı da vardı. Bundan altı ay önce yine bir Al Bayrak asılmıştı. Halk Bulgaristan'da çıkan ayaklanmaları BBC, Deutsche Welle ve Radio Free Europe'den dinlemekteydi. Kulaktan kulağa çok sayıda da haber yayılıyordu. Köy meydanına toplanan halk yürüyüşe geçti. Köyün kenarında, Bekçi (Polatcite) köyünden gelen

[149] Kaynak kişi Şehit Mehmet Saraç'ın Kardeşi İbrahim Saraç.
[150] Şimşir, *a. g. e.*, s. 430.
[151] Yalımov, *a. g. e.*, s. 459-460.

halkla birleşerek Lopuşna köyü yönüne doğru ilerlemeye başladılar. Burada köy meydanına toplanmış olan halkla bileşerek Prece (Partizani) köyüne hareket ettiler. Köyün çıkışında önlerine barikat kuran güvenlik güçleri pojarna (itfaiye) araçlarıyla halkın üzerine tazyikli su sıktı. Halkın geri çekilmemesi üzerine güvenlik güçleri kordonu açmak zorunda kaldı. Bu üç köyden toplanan halk, saat 11'de Prece köyüne ulaştı. Burada birleşen bu dört köy, Murna Çiftliği (Komunari) köyüne doğru yola koyuldu. Burgaz iline geçmek için son bir köy kalmıştı artık, Çenge (Asparuhovo) köyü. Yürüyenlerin amacı Burgaz'da bulunan Türk Konsolosluğu'na ulaşmaktı. Çenge (Asparuhovo) köyünü de geçtikten sonra, orada bulunan su baraja ulaştılar. Varna ve Tolbuhin'den (Dobriç) çok sayıda asker, polis, özel kuvvetler (Çervenite bareti) ve itfaiye araçlarıyla köprü üzerine barikat kurdular. Havada çok sayıda helikopter vardı. Köylülerin dağılması için devamlı anonslar yapılıyordu. Komşu köylerden halk, yürüyenlere çuvallarla ekmek ve su getiriyorlardı. O gün güvenlik güçleri sağduyulu davranarak ateş açmadılar. Hatta halkın evlerine toplanabilmeleri için otobüsler getirmişler, fakat halk otobüslere binmeyerek yine yürüyerek evlerine dönmüştür[152].

Takip eden günlerde Kuzey Bulgaristan'da, öldürülen insanları anmak için büyük şehirlerde yürüyüşler yapıldı. 25 Mayıs'ta Razgrad İline bağlı Car Kaloyan (Hlebarovo) Türkçe adı Torlak'ta toplanan halk Ezerçe köyü yönüne doğru harekete geçti. Güvenlik güçleri tanklarla önlerini kesti. Yine aynı gün Tolbuhin'de (Dobriç) 1000 kişilik bir grup toplanmış, haklarının geri verilmesini ve Türk mahkûmların serbest bırakılmasını istemişlerdir. 27 Mayıs'ta Şumnu ve Tırgovişte (Eski Cuma)'de yürüyüşler düzenlendi. Şehre giren bütün yollar güvenlik güçleri tarafından tutulmuş olmasına rağmen, şehir dışından gelenler yan yollardan girerek kalabalığa karışmıştır. Göstericilerin amacı, parti yetkililerine isteklerini bildirmekti. Güvenlik güçleri şiddete başvurmuşlardır. Çok sayıda yaralanan olmuştur. Yaralananlardan 9'u ömür boyu sakat kalmıştır. Çok sayıda tutuklanan olmuştur. Bunların arasında çok sayıda kadın ve çocuk da vardı[153].

---

[152] Kaynak kişi Bedri Nizamoğlu.
[153] Yalımov, *a. g. e.*, s. 460.

26 Mayıs'ı 27'sine bağlayan gece, Sarıkovanlık köy meydanına bir Al Bayrak daha asılmıştır. Bunu haber alan güvenlik güçleri, Sarıkovanlık köyünü ablukaya aldı. Çıkan arbede sonucu güvenlik güçleri ateş açmıştır. Açılan ateş neticesinde, Şakir Mehmet Şakir boynuna aldığı yara neticesinde yerinde vefat etmiş, Nazife Hasan Mustafa ise silahlı yaralanma neticesinde 6 Haziran'da vefat etmiştir. Yaşanan bu kanlı olaydan sonra, bu dört köyde çok sayıda tutuklamalar olmuştu. Tutuklananlar Varna'da emniyet ve itfaiye binalarına götürülerek işkenceye maruz kalmışlardır[154].

Aynı gün Bulgaristan'ın çeşitli bölgelerinde protesto amaçlı yürüyüşler yapılmıştır. Kırcaali ilinde Benkovski (Kirlik) köyü, Köstendil ilinde Granitca köyü gibi çok sayıda noktada yürüyüş düzenlenmiştir.

28 Mayıs'ta, Razgrad İline bağlı Dyankovo (Kalava) köyündeki yürüyüş kanlı bitmiştir. Mehmet Mustafa Kara güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu vefat etmiştir. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da tutuklananlar polisler tarafından dövülmüşlerdir[155].

24 Aralık 1984 yılında İsim Değiştirme Operasyonu ile başlayan ve Mayıs 1989 yılında gerçekleştirilen yürüyüşler neticesinde tespit edilen 30'dan fazla şehit vardır. Bunların yanı sıra çok sayıda insan gördükleri işkenceler neticesinde ömür boyu sakat kalmışlardır. Şehitlerin isimleri şöyledir:

Türkan Feyzullah 1983-1984 Türkan bebek

Ayşe Mollahasan1937-1984

Musa Yakup 1954-1984

Mümin Ahmet 1968-1984

Mustafa Osman 1954-1985

Ali Osman Hüseyin 1950-1988

Abdülaziz Bekirov 1950-1984

[154]. Kaynak kişi Bedri Nizamoğlu.
[155] Yalımov, *a. g. e.*, s. 461.

Mustafa Aliev 1923-1984

Mustafa İbrahimov 1940-1985

Ömer Hacıoğlu 1939-1987

Mümin Kocaali 1945-1985

Sali Mehmet Şefket 1952-1989

Mustafa İlyaz 1930-1985

Adil Mehmet 1926-1985

Efrahim Salim 1956-1986

Salih Ali Süleyman 1947-1985

Ali Solak 1933-1985

Hüseyin Recep 1944-1985

Mehmet Emberli 1909-1987

Sabri Yahya 1954-1989

Süleyman Ahmet 1956-1987

Mehmet Emin 1924-1989

Necip Osman Necip 1945-1989

Mehmet Sali Lom 1937-1989

Mehmet Saraç 1952-1989

Hasan Arnavut 1941-1989

Ahmet Burak 1952-1989

Sezgin Salih Körömer 1972-1989

Şakir Mehmet Şakir 1955-1989

Mehmet Mustafa Kara 1959-1898

Nazife Hasan Mustafa 1965-1989

Salih Salih 1950-1989

Necip İsmail 1954-1989 [156]

[156] Nasıf Mutlu, *Doğancı Çobanın İzinden*, Stüdyo Star Ajans, Bursa 2016, s. 185-187.

III. BÖLÜM

1989 YILINDA BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'YE GÖÇÜ

1-Göçün Sebepleri

Artan gösteriler karşısında bir çözüm üretemeyen Bulgar hükümeti tamamen çaresiz kalmıştır. Başta Sovyetler Birliğinden beklediği desteği bulamayan Bulgaristan, Dünya kamuoyu nezdinde de iyice köşeye sıkışmıştı. Bulgar hükümetinin korktuğu ise Bulgaristan'ın ikinci bir Kıbrıs olmasıydı. Bunun için Todor Jivkov başta olmak üzere hükümet yetkilileri meseleyi kökünden çözmek için karar aldılar.

29 Mayıs tarihinde Todor Jivkov Ulusal kanala çıkarak o tarihi konuşmayı yaptı. O güne kadar böyle bir şey ne görülmüş ne de duyulmuştu. Konuşmasında, halkın bazı kesimlerinde özellikle Deliorman, Kırcaali ve Müslümanların yaşadıkları bölgelerde, dış güçlerin de katkıları ile bir gerginlik meydana geldiğini söylemişti. Basında da yer aldığı gibi, Politbüronun da aldığı bir kararla yurtdışına çıkmak isteyen herkese pasaport verileceği duyurulmuştu. Alınan bu karardan sonra, Batılı Bulgaristan karşıtı "yönetmenler" göç meselesini gündeme getirdiler. Yaptıkları haberlerle, Türkiye'nin bütün Bulgaristan Müslümanlarını kabul etmeye hazır olduğu yer almaktaydı. Jivkov: "*Bu konuyla ilgili olarak hem kendi adıma hem de Bulgaristan Müslümanları adına, Türk yetkililerinden isteğim; Bütün sınır kapılarını açın. İsteyen Bulgaristan Müslümanlarından, isterlerse gezmek için veya orada yaşamaya gidebilirler*" ifadelerine yer vermişti[157]. Böylelikle Bulgarların deyişiyle "Golamata Ekskurziya" (Büyük gezi) başlamış oldu.

Göçün nedenleri ise eski göçlere neden olan sebeplerle hemen hemen aynıydı. Ana dilini kullanamama, ana dilinde eğitim yapamama, dini vecibelerini özgürce yerine getirememe, erkek çocuklarını sünnet ettirememe vs. vs. Var olan bu yasakların yanına son olarak isimlerin zorla değiştirilmesi de eklenmişti. Bu yetmezmiş gibi bir de mezarlıklarda atalarının isimleri de değiştirildi. Türkçe

[157] https://www.youtube.com/watch?v=Jn49a_g_5RQ (Erişim Tarihi, 15 Aralık 2020).

konuşmak, Türkçe ismiyle seslenmek, Türkçe müzik, radyo dinlemek yasaklandı. Düğünlerde Türkçe müzik ve oyun havaları çalmak da yasaklandı. Annelerimizin giydiği şalvar ve başörtüsü de yasaklandı. Bu yasaklara uymayanlara para cezaları kesiliyor, hatta işten çıkarmalara kadar gidiliyordu.

Mayıs olayları Bulgaristan tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Sınırların açılması iyi olmuştur, yoksa bu olayların nereye gideceğini kestirmek oldukça zordur[158].

2-Göçün Uygulanması (Sınırların Açılması, Sınırların kapatılması, Vize ile Göç)

Bulgar hükümeti ilk olarak öğretmen, doktor, hemşire, mühendis, sanatçı, sporcu, kısacası Bulgaristan'da yaşayan Türk aydınlarını sınır dışı etti. Onlara pasaportları bizzat polisler tarafından teslim edildi. Önde polis arabası, onu takiben arabası olanlar arabalarıyla, otobüsler, eşyalarla yüklü kamyon ve konvoyun sonunda yine polis arabası takip ediyordu.

Göçler devam ederken, 7 Haziranda BKP MK Politbüro 'da Todor Jivkov'un yaptığı konuşmasında, Bulgaristan'dan 200-300 bin Türkün göç etmesinin Bulgarlar için iyi olacağı, aksi takdirde, Türklerin her yıl ortalama 15.000 kişi arttıkları ve bu durumun ileride Bulgaristan'ı yeni bir Kıbrıs olma noktasına getirebileceği yer almaktaydı. Bu endişeler dile getirilmişti[159].

Bulgaristan hükümeti tarihten yine ders almamıştı. 1950-1951 yılı göçünde olduğu gibi Türkiye'yi zor durumda bırakmak istemiş ancak yine kendisi zor durumda kalmıştı. Ürünler tarlalarda kalmış, inşaatlar durmuş, fabrikalar çalışmaz olmuş, kooperatiflerde bulunan binlerce hayvan kendi kaderlerine bırakılmıştı. Bu durum karşısında bazı tedbirler alınmıştı. Askerliğini şoför olarak yapmakta olan 500-600 asker kısa bir eğitimden geçirilerek biçerdöver sürücüsü yapılacak, yine Razgrad'taki cam fabrikasında çalışmış olan 150 asker de erkenden terhis edilerek buraya çalışmaya gönderilecekti. Diğer bir çözüm yolu ise meslek liselerinin son sınıf öğrencilerinin erkenden mezun edilmesi, tarladaki mahsulü toplamaya

[158] İliana Benovska, *Koy Koy E, Ezik* i Kultura, Sofya 1992, s. 80.
[159] Yalımov, *a.g.e.*, s. 467.

gönderilmesi, veteriner lisesi öğrencilerinin ise kooperatiflerde bulunan hayvan bakımına gönderilmesi olmuştu. Köylerde doğmuş olan ve daha sonra da büyük şehirlere çalışmaya gitmiş olanlar da köylerine dönmeleri için teşvik ediliyorlardı. Genç yaşta emekli olmuş olanlar da tekrardan işe dönmek istemeleri yönünde teşvik ediliyorlardı.

Bu zor durum karşısında Penço Kubadinski bir öneride bulundu: halka hitaben "*Biz sizi durdurmayacağız, ama siz de mahsulü toplayın, ambara girsin ve sizi o zaman salacağız*" diye bir öneride bulundu. Todor Jivkov da bunu çalışmayan pasaport alamayacaktır diye desteklemiştir. Yani çalışmayana pasaport yoktu[160].

Göç eden Türklerin malları da önemli meselelerden bir olmuştu. Göçmenler yanlarına yalnızca 500 leva para alabileceklerdi. Evlerini satmak yasaklanmıştı. Evleri belediyeye kalacaktı. Evler şahıslara satılamayacaktı. Evleri alacak kişiler uyarılacak, satılan evler kamulaştırılacak ve paralar sahiplerine iade edilmeyecekti. Ev fiyatlarını belediyeler belirleyecek, satılan evler ev sahiplerine gerçek fiyatının çok altında ödenecekti[161].

Göçmenlerin karşılaştıkları bir diğer sorun ise evdeki hayvanlarıydı. Onları ya yok parasına satabilen satmış ya da bedavaya vermişlerdi. Satılamayan hayvanlar ise sokaklarda ulu orta sahipsiz kalarak telef olmuştur.

1950-1951 yılı göçü esnasında göçmenler, Bulgaristan'dan aldıkları kürk mantoları ve 1978 yılında göç ederken yanlarında getirdikleri motosikletleri satarak bir süre buradan elde ettikleri paralarla kendi haçlıklarını çıkarmışlardır. 1989 yılına gelindiğinde ise Bulgaristan'da büyük bir kıtlık meydana geldi. Mağazalarda aranan hiçbir şey bulunamaz hale geldi. Her şey kara borsaya düşmüştü, her şey üç katı fiyatına satılmaktaydı. 10.000 leva olan bir otomobil 28.000 levaya satılmaktaydı. O da bulunabilirse. Her taraf fırsatçılarla dolmuştu.

İlk başlarda göçler belirli bir düzen içerisinde gerçekleşmişti. Fakat ilerleyen günlerde sınırlarda yoğunluklar oluşmaya başlamıştı. Bu yoğunluklar her iki taraftan

---

[160] Ts.D.A., f, 1, op. 68, a. e. 3670, 1. 43-109.

[161] Zeynep Zafer, "Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünün Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi", *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-1989 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul 2012, s. 231-232.

da kaynaklanmıştı. Her iki taraf da böyle bir durum karşısında hazırlıksız yakalanmıştı. Bulgaristan'dan göç eden Türkler artık ne kendilerini getirecek otobüs ne de eşyalarını taşıyacak kamyonlar bulabiliyorlardı.

Türk tarafına geçen göçmenler kayıtları yapıldıktan sonra kendileri için hazırlanan misafirhanelere gönderiliyorlardı. Akrabası olan göçmenler onların yanına gidiyor olmayanlar ise misafirhanelerde kalmaya devam ediyorlardı. Burada göçmenlerin her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanıyordu. Günler ilerledikçe buradaki misafirhaneler talebi karşılayamaz duruma geldi.

Edirne'de istasyonun yanında 500, Kepir Tepe'de 500, Gazi Osman Paşa'da 3000 çadır kent kuruldu. Oluşturulan bu çadır kentlerde 21704 kişi misafir edildi. Kırklareli'nde 631 prefabrik ev yapıldı. Buradaki tesisler de dolunca soydaşlarımızın bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul ve yurtlar ile Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı öğrenci yurtlarına yerleştirildiler. Bu kurumlarda 1 Eylül 1989 tarihine kadar 63862 soydaşımıza hizmet verilmiştir. İstanbul Kâğıthane'de ve Küçükçekmece'de, İzmir'de, Kocaeli SEKA ve Çayırova kamplarında 6276 soydaşımıza hizmet verildi[162].

Türklerin Bulgaristan'dan zorla gönderilmesi ilk başlarda dünya kamuoyunda ve dünya basınında çok fazla yer alıyordu. Fakat daha sonra dünyada gelişen bazı olaylar bu durumu ikinci plana itti.

Dünya kamuoyunun 4 Haziran 1989 tarihinde Polonya'da gerçekleşen "ilk" serbest demokratik seçimleri muhalefetin kazanması, Çin'de Tiananmen meydanında üniversite öğrencilerinin gerçekleştirdikleri yürüyüşler ve bunun neticesinde tankların öğrencileri çiğnemesi ve İran'da vefat eden Ayetullah Humeyni'nin vefatı gibi olaylara çevrilmesi Bulgaristan'ın yararına olmuştur[163].

16 Haziran 1989 tarihli Politbüro toplantısında, Todor Jivkov söz alarak, bizler pasaport alan bütün insanların yanlarına gitmeliyiz ve onlara şu soruyu

[162] Ercüment Konukman, *Tarihi Belgeler ışığında Büyük Göç ve Anavatan (Nedenler, Boyutlar, Sonuçları)*, Türk Basın Birliği, Ankara 1990, s. 83-86.
[163] Kamuzela, Tomaş, "Dumite İmat Znaçenie: Mejdu Politikata i Obektivnosta", *Nasilstenata Asimilacia na Turcite v Bılgaria 1984-1989*, Ed. Rumen Avramov, Centır za Akadeniçni İzdatelsva, Sofia 2019, s. 88-89.

sormalıyız: *Nereye gidiyorsun? Sen nereye gittiğinin farkında mısın? Burada doğduğun topraklarda kal, burada işin var, gittiğin yerde sürüneceksin? Seni bu topraklardan kim kovuyor diye sormalıyız*?[164].

Göç devam ederken, Bulgaristan'ın çeşitli bölgelerinden yerel yöneticilerin merkeze çok sayıda bilgi notu iletilmişti. Bunlardan bazıları şöyle:

29 Haziran'da Gabrovo'dan yerel yönetici Hristo Minçev merkeze gönderdiği bilgi notunda, halkın birinci önceliği tarladaki ürünü toplamak ve fabrikaların vermiş oldukları taahhütleri yerine getirmek için vardiyalarının iki hatta üçe çıkarması.

İkincisi ise göç sürecinde bir azalma olduğunu ve bu süreci daha da yavaşlatılması için Ulusal kanaldan, Türkiye ile ilgili daha fazla olumsuz haberlerin yapılması yönündeydi[165].

Aynı tarihli notunda, Burgaz bölge temsilcisi Tcanko Rayçev, *binlerce ailenin Türkiye'ye "geziye" gitme süreci bir kâbusa dönüşmüş durumunda. Herkes bagajını toplamış, sıranın kendisine gelmesini bekliyor ve hiç kime de işe gitmiyor. Tarlada ürün kalmış ya da hayvanlar açlıktan ölmüş diye bir dertleri yok. Yüzlerce sağlıklı erkek ellerinde bira şişeleri ile bizleri izliyorlar ve gülüyorlar. Bir an evvel bunlar hakkında ekonomik tedbirler alınsın ve işlerine geri dönsünler*[166].

Haskovo'dan gazeteci Vanö Stoilov, görevi gereği bulunduğu Svilengrad'ta, halk arasında ayyuka çıkan söylentilere göre, Svilengrad Türkler tarafından istila edilecek ve oradaki halkı da tahliye edecekler. Ayrıca halk arasında yüksek sesle dile getirilen bir başka habere göre, geçen haftalarda Türk Hava Kuvvetlerine ait bir F-16 savaş uçağı, Bulgaristan hava sahasını ihlal etiği için Rus uzmanlar tarafında düşürüldüğü ve bu konu üzerine Bulgar basını kararlı bir tutum sergilemelidir[167].

Varna bölgesi muhabiri Nikolay Jelev'in 6 Temmuzda gönderdiği bilgi notunda, bölgedeki durumun gittikçe ağırlaştığını, burada yaşayan Türklerin iki düşünceleri var: birincisi, son birey kalana kadar geziye gitmek, ikicisi o zamana

[164] Ts.D.A., f. 1,op. 63, a. e. 54, 1-15.
[165] Ts.D.A., f. 1, op. 55, a. e. 913, 1. 38-39.
[166] Ts.D.A.,f. 1, op. 55,a. e. 913,1.43.
[167] Ts. D. A., f. 1, op. 55, a. e. 913, 1. 42.

kadar işe gitmemek yönündedir. İşe geri dönenlerin sayısı ise parmakla sayacak kadar azdır. Geziye gidecek olanlar mağazalardan yiyecek maddelerini stokluyorlar ve bu durum piyasaları zora sokuyor. Her türlü tedbirlerin alınmasına rağmen yine de bu durum tamamen kontrol altına alınamıyor.[168].

Göçün başladığı tarihten itibaren, iki ay içerisinde 311 862 göçmen Türkiye'ye göç etti. Bu durum karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti "vizesiz" girişleri sona erdirme kararı aldı. Alınan bu kararın amacı Türkiye'ye göç edecek göçmenlerin Bulgaristan'daki mal varlıkları ve sosyal güvenlik haklarını güvence altına almaktı[169].

21 Ağustos 1989 tarihinde Büyükelçi Yalçın Oral ile Bulgar yetkili Stefan Staykov kırk dakikalık bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmede Staykov Türkiye Cumhuriyet Hükümeti'nin 22 Ağustos'ta sınırların kapatılacağı ile ilgili durumu sordu. Bu durumun Bulgaristan vatandaşları için bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olacağını bildirdi. Sınırlarda çok büyük yığılmaların olduğunu, bu yoğunluğun belirtilen tarihe kadar bitmeyeceğini ve bu durum karşısında çok sayıda mağduriyet oluşacağını belirtti.

Büyükelçi Oral'ın verdiği cevapta ise sınırların kapatılmasının söz konusu bile olmadığını, yalnız 22 Ağustos 1989 tarihinde saat 02.00'den sonra "vize" uygulamasına geçildiğini belirtti.[170]

Vize uygulamasına geçildiği tarihten itibaren, Bulgaristan'da yaşayan Türkler bu sefer de Sofya, Filibe ve Burgaz konsolosluklarının önünde kuyruklar oluşturmaya başladılar.

3-Göçün Sonuçları

Zorunlu göçün başladığı tarih olan 2 Haziran 1989'dan Mayıs 1990 tarihine kadar, vizesiz ve vizeli olarak Türkiye'ye 354.960 kişi (82.390 aile) giriş yaptı. Bu süre zarfı içerisinde, 133.272 soydaşımız çeşitli nedenlerle geriye döndü. Bu geriye

---

[168] Ts.D.A., f. 1, op. 55, a. e. 913, 1. 61.
[169] Konukman, *a.g.e.*, s. 60-61.
[170] TsDA., f. 1, op. 63, a. e. 175, 1. 1-3.

dönenlerin bir kısmı daha sonra tekrardan Türkiye'ye göç ettiler. Türkiye'de toplamda 212.688 soydaşımız kalmıştır[171].

3.1-Soydaşların Geldikleri Yerler

Bulgaristan'da Türkler yoğun olarak güneyde Rodop Dağları eteklerinde Kırcaali, Plovdiv ve Haskovo'da, kuzeyde ise Deliorman'da Razgrad, Şumen ve Silistra şehirlerinde yaşamaktadır. Göç esnasında, Razgrad'dan 57.623, Kırcaali'den 55.151, Şumen'den 20.543, Haskovo'dan 21.772, Silistre'den 14.428, Varna'dan 11.667, Tırgovişte'den 9.553, Ruse'den 7.128, Plovdiv'ten 6.829, Tolbuhin'den 4.887, Pazarcık'tan 1.755, Burgaz'dan 896, Sliven'den 232, Gabrovo'dan 141, Veliko Tırnovo'dan 48, Plevne'den 35 kişi Türkiye'ye göç etmiştir[172].

3.2-Soydaşların Çocuklarına Verilen Eğitimler

Gelen göçmenler arasında ilkokul ile üniversite eğitimlerine ara vermek zorunda kalan yaklaşık 25.000 öğrenci mevcuttu. Bu durumu çözmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK yaptıkları görüşmeler neticesinde 15.000 öğrencinin yatılı okullara alınmasına karar verdi.

Milli Eğitim Bakanlığı 10 Kasım 1989 tarihinde yaptığı açıklamada, parasız yatılı okullara 1.613 öğrencinin müracaat ettiğini ve bu öğrencilerin 27 ildeki okul ve yurtlara yerleştirildiklerini bildirdi.

24 Eylül 1989 tarihinde göçmenlere YÖK ayrı bir sınav düzenledi. Bu sınav sonucunda 910 lise mezunu öğrenci üniversiteye girmeye hak kazandı. Bulgaristan'da yüksekokula devam eden öğrencilere ise YÖK yatay geçiş yapma hakkı tanıdı.

Öğrencilere toplamda 5.923.825.000 TL maddi yardım yapılmıştır. Ayrıca verilen kurslar sayesinde çok sayıda gence eğitim verilerek meslek sahibi yapılmış ve ekonomiye kazandırılmışlardır[173].

3.3-Soydaşların İstihdamı

---

[171] Şimşir, *a.g.e.*, s. 447.
[172] Konukman, *a.g.e.*, s. 80.
[173] Konukman, *a.g.e.*, s. 93-94.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin ve gelen göçmenlerin en büyük sorunlarından biri de istihdam sorunuydu. Gelen göçmenlerin büyük bir çoğunluğu sanayinin yoğun olduğu iller olan İstanbul, Gebze, İzmit ve Bursa'ya yerleştiler. Donanımlı ve meslek sahibi olan göçmenler, fabrikalarda kalifiye eleman olarak çalışmaya başladılar. Bu uygulamalar neticesinde fabrika sahipleri eski işçilerini çıkartarak yerine daha uygun ücretlerle göçmenleri işe almaya başladı. Hükümet bu yöntemlere başvuran işverenler hakkında yasal işlemler uygulayacağını belirterek bu uygulamaların önüne geçmiştir.[174]

İstihdam edilen göçmenler şu şekilde dağılmıştır: tarımda 20.762, sanayide 17.907, memur 824, yardımcı hizmetler 9.542, teknik eleman 4.940, sağlık sektörü 1.293, serbest meslek 6.293, öğretmen 3.722. Çalışmak için başvuran 126.069 kişiden 67.292'si işe alınmıştır. Bunlardan 29.993'ü kamu sektöründe, 37.292'si özel sektörde istihdam edilmişlerdir[175].

3.4-Soydaşlara Yapılan Sosyal Yardımlar

Göçmenlerin en büyük sorunlarından birisi de barınma sorunuydu. Bu durumu hafifletmek için devlet göçmenlere bir yıl boyunca kira yardımında bulundu. Devlet göçmenlerin konut problemini çözmek amacıyla 8 Eylül 1989 tarihli ve 89/T-74 Sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararıyla konut yaptırma görevini Toplu Konut ve Kamu İdaresi'ne verdi. Avrupa İskân Fonuna 250.000.000 dolar kredi başvurusu yapıldı ve kabul edildi.

Barınmanın yanı sıra göçmenlere sağlık, gıda, giyecek ve kömür yardımları yapıldı. Yurtiçi ve yurtdışından çeşitli kurum, kuruluşlar ve kişilerin yaptıkları bağışlar sayesinde 12.782.000.000 Türk Lirası ve 15.360.000 ABD doları toplanmıştır.

Göçmenler Anavatana geldiklerinde herhangi bir uyum sorunları yaşamamışlardır[176].

Bildirge

[174] Kemaloğlu, *a.g.e.*, s. 228-229.
[175] Konukman, *a.g.e.*, s. 93-95.
[176] Konukman, *a.g.e.*, s. 86-99.

Bulgaristan Müslümanlarının zorla asimile edilmesini kınayan bildirge

Bizler, 41’inci dönem milletvekilleri olarak

- Avrupa ve dünyada, Uluslararası İnsan hakları ve azınlıklar alanında ulaşılan en yüksek değerlerine dayanarak
- Avrupa’daki İnsan hakları ve özgürlükleri sözleşmesine dayanarak,
- Üzüntü ile bildiririz ki, Demokratik reformların başladığından 20 yıl süre ile Bulgaristan Adalet sistemi, Bulgaristan Müslümanlarının zorla isimlerinin değiştirmesini ve asimile edilmelerini cezalandırılamamalarını
- Bu gibi suçların kesinlikle zaman aşımına uğramamaktadır.

Bildiririz ki:

1. Komünist rejiminin Bulgaristan’da, Müslüman azınlığa uyguladığı asimilasyon politikalarını ve zorla isimlerinin değiştirilmesini kınamaktadır.
2. 1989 yılında totaliter rejimin 360 000 Bulgaristan vatandaşı Türkün “etnik” temizliği adı altında topraklarından kovulmalarını
3. Bulgaristan adaletini ve Bulgaristan Baş Savcısını, “İsim değiştirme sürecindeki” suçluların cezalandırılmalarını, bu sürecin zaman aşımına uğradı olarak nitelendirmek, esas suçluları suçlu olarak değil de bütün Bulgar halkını suçlu olarak göstermektedir.

Bu bildirge 11 Ocak 2012 yılında 41 dönem Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş ve onaylanmıştır.[177]

[177] Kamuzela, Tomaş, *a.g.m.*, s. 107.

SONUÇ

Asırlar boyunca, Türkler bu topraklarda buranın asli birer unsuru olarak yaşamışlardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin kaybedilmesiyle birlikte Türkler artık bu topraklarda istenilmeyen durumuna düştüler. Yüzyıllardan beri inşa ettikleri şehirler, camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, bedestenler, imaretler gibi maddi kültür unsurlarını geride bırakarak yollara düştüler. Türklerin bu göç yolculuğu yüz yıldan fazla sürmüştür. Geride kalan Türklerin durumları da hiç de iç açıcı bulunmamaktaydı. Onların da akıllarının bir yerinde her zaman bir gün biz de bu topraklardan göçeriz fikri vardı.

Bulgaristan'da kalan Türkler zaman içerisinde tüm özgürlüklerini, haklarını, mallarını, okullarını, dinlerini kaybetme noktasına gelmişlerdir. Tüm bunlar yetmezmiş gibi en sonunda Türk isimlerini bile kaybetmişlerdir.

1984 yılında başlayan İsim Değiştirme Operasyonu bir yerde Bulgaristan'da yaşayan Türklerin kendilerine gelmelerini sağladı. Bu sıradaki baskı ve zulümlerin bir neticesi olarak kimlerin torunları olduklarını hatırlayarak milli benliklerine sahip çıkmak için var güçleriyle mücadele ettiler.

1956 yılında Macaristan'da ve 1968 yılında Çekoslovakya'da gerçekleştirilmek istenilen özgürlük ayaklanmaları başarısızlıkla sonuçlanmış ve kanlı bir şekilde bastırılmıştır.

1989 Mayıs ayında Bulgaristan'da gerçekleştirilen yürüyüşler neticesinde dünya tarihinde tıpkı Fatih Sultan Mehmed gibi bir çağın kapatılıp bir çağın açılmasına neden olmuştur.

Bulgaristan'da yakılan bu ateş diğer "Demir perde" ülkelerini de sardı, Romanya, Macaristan, Polonya, Demokratik Almanya ve Çekoslovakya. Soğuk savaşın sembolü olan Berlin Duvarı yıkıldı.

Yıllarca seyahat kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalan bu halk seyahat özgürlüğüne kavuştu. En önemlisi bu halklar Demokrasiye kavuştular.

822.588 Bulgaristan Türkünün isimleri değiştirildi. 354.960 Bulgaristan Türkü doğuldukları topraklardan mallarını mülklerini bırakarak hiç bilmedikleri bir

yere göç ettiler. Bu dünya kamuoyunun İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da tanık olduğu en kapsamlı göç hareketi olmuştur.

Türk kimliğini korumak uğruna 17 aylık Türkan Bebekten yaşlı nineler ve dedelere kadar çok sayıda şehit verildi. 500'den fazla Bulgaristan Türkü mahkûm edilerek Belene adasına ve diğer cezaevlerine gönderilerek çeşitli işkencelere maruz kaldı. Bu insanların bazıları gördükleri işkenceler neticesinde serbest bırakıldıktan kısa bir süre sonra vefat ettiler, bazıları ise ömür boyu sakat kaldılar.

Bulgaristan'ın ünlü şairi ve düşünürü Radoy Ralin Türkler için şöyle diyor: *İyi ki Türkler vardı da Todor Jivkov'a karşı ayaklandılar. Yoksa bizler daha yarım asır komünizmin esareti altında ezilir olurduk.*

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

TsDA., f. 1,op.6,a.e.3645,1. 58-64.

TsDA., f. 1, op.67, a. e. 3090,1. 51

TsD A., f. 1, op. 101,a. e. 1087,1. 1-7

TsDA., f. 1, op. 67, a. e. 3090, 1. 44-49

TsD.A., f. 1, op. 63, a. e. 72, 1. 1-6.

TsDA., f. 1, op. 63, a. e. 72, 1. 9-12

TsDA., f. 1, op. 63, a. e. 72, 1. 17-25.

TsDA., f. 1, op,63, a. e. 1, 1. 1-11.

TsDA., f. 1, op. 99, a. e. 25, 1, 12-25

TsDA., f, 1, op. 68, a. e. 3670, 1. 43-109.

TsDA., f. 1, op. 63, a. e. 175, 1. 1-7.

Ts.D.A., f. 1, op. 55, a. e. 913, 1. 38-39.

Ts.D.A.,f. 1, op. 55,a. e. 913,1.43

Ts. D. A., f. 1, op. 55, a. e. 913, 1. 42.

Ts. D. A., f. 1,op. 55, a. e. 913, 1. 61.

Ts.D.A., f. 1,op. 63, a. e. 54, 1-15.

II. Süreli Yayınlar

Milliyet

Trud

Rumeli

III. Resmi Yayınlar

Dışişleri Bakanlığı Belleteni

IV. Elektronik Kaynaklar

https://www.youtube.com/watch?v=Jn49a_g_5RQ

https://www.youtube.com/watch?v=SEwamBPwDOo.

https://kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=9836

https://www.youtube.com/watch?v=SEwamBPwDOo

https://abritvs.com

https://sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=711%3Aag&catid=29%3A2010-04-24-09-14-13&Itemid=6

https://docplayer.biz.tr/amp/19692335-Sofya-basmuftulugu-ve-bulgaristan-daki-turk-okullarinda-yeni-turk-alfabesinin-uygulanmaya-konulusu.html

V. Araştırma Eserler

Ağanoğlu, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi*: *Göç*, İz Yayıncılık, İstanbul 2017.

Akşin, Sina, *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.

__________, *Kısa Türkiye Tarihi,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2016.

Angelov, Veselin, *Srogo Poveritelno, Simolini*, Sofya 2008.

Armaoğlu, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995*), 19.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

Atasoy, Emin, *Asimilasyon Çemberindeki Bulgaristan Müslümanları*, Beta, İstanbul 2018.

Avramov, Rumen, *Nasilstenata Asimilacia na Turcite v Bılgaria 1984-1989*, Centır za Akadeniçni İzdatelsva, Sofia 2019.

Aziz, Bey, *Epopeyata Yablanovo*, Celal ve Cem Yayınları, Sofya 2004.

Benovska, İliana, *Koy Koy E,* Ezik i Kultura, Sofya 1992.

Bıçaklı, Hüseyin Avni, *Türkiye Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara 2016.

Cantürk, Celil, *Son Umut Türkiye*, Basımhane, İstanbul 2019.

Castellan, Georges*, Balkanların Tarihi, Milliyet Yayınları*, İstanbul 1993.

Çalışkan, Basri Zilabid, *Bulgaristan'da İslam (1878-2018),* İnkılab Basım Yayım, İstanbul 2019.

Dimitrova, Blaga, *Nazım Hikmet Bulgaristan'da*, Narodna Prosveta, Sofya 1955.

Demirhan, Hasan, *Belene Adası*, İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2020.

Dimitrov, Bojidar, *İstinskata İstoriya na Balkanskata Voyna*, 168 Çasa EOOD İzdatelstvo, Sofya 2007.

Dimitrov, İlço, *Kratka İstoriya na Bılgariya*, Nauka i İzkustvo, Sofya 1983.

Finkel, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Gökdağ, Bilgehan A.- Karatay, *Osman, Balkanlar El Kitabı, C. 1, Tarih*, Akçağ, Ankara 2017.

___________________________________, *, Balkanlar El Kitabı, C. 2Çağdaş Balkanlar,* Akçağ, Ankara 2017.

Greene, Franciz Vinton, *93 Harbi Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı*, İz Yayıncılık, İstanbul 2018.

Gürer, Turgut*, Komitacı, BJK'nın Kurucusu Fuat Balkan'ın Anıları*, Gürer Yayınları, İstanbul 2008.

Hart, Basil Liddell, *İkinci Dünya Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2016.

Hatipoğlu, Fikret, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi*, Kenan Ofset, İstanbul 2016.

Hristov, Hristo, *Todor Jivkov Biografiya*, Ciela, Sofya 2009.

İnalcık, Halil, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

Jelavich, Barbara, *Balkanların Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıl*, C. 1 Küre Yayınları, İstanbul 2016.

______________, *Balkanların Tarihi 20 Yüzyıl*, C. 2 Küre Yayınları, İstanbul 2015.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C. 5*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

Kamil, İbrahim, *Bulgaristan'daki Türklerin Hakları*, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara 1989.

Karakaş, Nuri, *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952),* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

Kemaloğlu, Ayşegül İnginar, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989),* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2012.

Konukman, Ercüment, *Tarihi Belgeler Işığında Büyük Göç ve Anavatan (Nedenler, Boyutlar, Sonuçları),* Türk Basın Birliği, Ankara 1990.

Lütem, Ömer Engin, *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989, C. 1,* Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

__________________, *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989, C. 2,* Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005.

Mahmut, Şevket, Paşa- Hafız, Hakkı, Paşa, *Rumeli Yağmalanan İmparatorluk,* Örgün Yayınevi, İstanbul 2009.

McCarthy, Justin, *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı* (*1821-1922*), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Mutlu, Nasıf, *Doğancı Çobanın İzinden*, Stüdyo Star Ajans, Bursa 2016.

Özlem, Kader, *Türkiye- Bulgaristan İlişkileri ve Türk Azınlık*, Dora, Bursa 2019.

Riasanovsky, Nicholas, V.- Steinberg, Mark, D. *Rusya Tarihi, Başlangıçtan Günümüze*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2016.

Saray, Mehmet *Türkiye ve Yakın Komşuları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.

Serbest, Ramis, *Razgrad Türk Pedagoji Okulu*, İstanbul 2017.

Sertoğlu, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli- Haritalı, C. 6*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Şentürk, M. Hüdai, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875*), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

Şimşir, Bilal, Niyazi, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2012.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2014),* DER Yayınları, İstanbul 2015.

Yalımov, İbrahim, *İstoriya na Turskata Obştnost v Bılgariya*, İmir, Sofya 2002.

Yıldırım, Bülent, *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu, (Bulgar İstatistik Kurumunun Verilerine Göre 1880-2011),* İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2018.

_____________, *Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri 1878-1938*, İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2019.

VI. Makaleler

Burma Mustafa, "Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğundan Ayrılış Sürecinde Bulgar Ayaklanmaları", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* S. 1. 2013, s. 68.

Demirhan Hasan, "Bulgaristan'ın Asimilasyon Politikalarına Karşı Alvanlar (Yablanovo) Direnişi (17-18-19 Ocak 1985)," *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (DAE),* Sayı 20, Güz 2019, s. 415-446.

Kamil İbrahim, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen 1950-1951 Göçün Nedenleri*" Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt /Volume 5, Sayı/Number 2, Aralık/December 2016, s. 15-16.

Hacısalihoğlu Neriman Ersoy, “Balkanlarda Büyük soykırım: 93 Harbi döneminde Rus Ordusunun Bulgaristan’daki Türklere Yönelik Politikası”, *Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayınları Yayın Nu:24*, Kasım 2019, s. 207-208.
______________________, “Türklerin Hatıralarında Komünist Rejimin Toprakları Kamulaştırması ve Tarım Kooperatiflerinde (TKZS) Çalışma”, Bulgaristan’dan Türklerin 1989 Zorunlu Göçü, 6-7 Aralık 2019, *Yıldız Teknik Üniversitesi*, Sözlü Sunumu

Tanoğlu Ali,” Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi (1950-1951)”, *İktisat Fakültesi Mecmuası,* s. 132-152.

Yıldırım Bülent, Bulgaristan’daki Müslüman Türk Azınlığa Baskılar ve Göç, (1934-1939), *Bursa Kültür A.Ş. Bursa 2013, s.422-426.*

_____________, Bulgaristan’da Türk Azınlığa Yönelik İşlenmiş Üç Büyük Siyasi Suikast.

Zafer Zeynep,” Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünün Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi, 89 Göçü Bulgaristan’da 1984-1989 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç”, *Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi*, İstanbul 2012, s. 231-232.

EKLER

Ek-1

26.01.1985

tarihli Milliyet gazetesi

Türk asıllı olimpiyat ve Avrupa şampiyonu İsmail'le Avrupa şampiyonu Efraim'in adı zorla değiştirildi...

Şampiyonlara Bulgar eziyeti

- Adı değiştirilen 82 kilo olimpiyat ve Avrupa şampiyonu Türk asıllı güreşçi İsmail Abilov, bir süre önce güreşi bırakmış ve Bulgar Güreş Milli Takımı'nda antrenörlüğe başlamıştı
- İsmi değiştirilen Türk asıllı ikinci güreşçi 82 kiloda Avrupa şampiyonu Efraim Kamberov'un ise büyük bir üzüntü içinde olduğu bildirildi
- Üniversitelerde doktora yapmak isteyen Türk öğrencilere de "güdümlü" doktora tezleri verildiği bildiriliyor
- Bulgar göçmeni vatandaşlarımız Bulgar makamlarının açıklamalarına karşın, "Madem böyle olaylar yok diyorlar, izin versinler köylerimize gidip yakınlarımızla görüşelim" şeklinde konuştular

Haberleri 7. Sayfada

Bulgar adıyla yaşamak zorundalar *Türk asıllı dünya, olimpiyat ve Avrupa şampiyonu güreşçi **İsmail Abilov**, eşi ile bir arada. **İsmail Abilov**'un adı değiştirildi ve minder devi, artık "**Bulgarca**" bir adla yaşamak durumuyla karşı karşıya kaldı...*

Olimpiyat Şampiyonu İsmail Abilov (Nizamoğlu) eşi ile birlikte.

Ek-2

26.01.1985

tarihli Milliyet gazetesi

Büyükelçi, "Yok böyle şey" diyedursun...

Türk asıllı şampiyonlara zoraki "Bulgar" adı...

- Dünya, olimpiyat ve Avrupa şampiyonu Türk asıllı güreşçiler İsmail Abilov ve Efraim Kamberov'un adlarının Bulgarca adlarla değiştirildiği öne sürüldü
- Bir iddiaya göre Bulgarlar, "Türkleri, Bulgarlaştırma" kampanyasını 3 Mart'taki "Osmanlı Zulmünden Kurtuluş Günü"ne kadar tamamlayacak

MİLLİYET HABER MERKEZİ

BULGARİSTAN'da, Türk asıllı iki şampiyon güreşçi **İsmail Abilov** ve **Efraim Kamberov**'un adları değiştirildi ve iki **"minder devi"**'ne **"Bulcarca"** adlar verildi.

Kendileriyle, telefonla ya da başka bir şekilde irtibat kurulamadığı için **Kamberov** ve **Abilov**'un **"yeni isimleri"** saptanamadı.

Adı değiştirilen 82 kilo olimpiyat ve Avrupa şampiyonu Türk asıllı güreşçi **İsmail Abilov**, bir süre önce güreşi bırakmış ve Bulgar Güreş Milli Takımı'nda antrenörlük yapmaya başlamıştı. Aynı kiloda, Avrupa şampiyonu **Efraim Kamberov**'un da bunda böyle **"Bulgarca"** bir adla yaşamak zorunda kalacağı öne sürüldü. Türk asıllı iki güreşçinin Türkçe adlarının alınarak, bunların yerine kendilerine **"Bulgarca"** adlar verilmesinden dolayı büyük üzüntü duydukları söyleniyor.

İzin versinler, gidip konuşalım

Bulgaristan Büyükelçisi **Argir Konstantinov**'un **Milliyet**'e açıkladığı görüşler üzerine Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiş olan vatandaşlarımızdan Ankara Büromuza telefon açan ya da bizzat gelenler, büyükelçinin söylediklerine karşı yeni bazı açıklamalar yaptılar.

Bulgaristan'daki akrabalarına yeni baskılar yöneltilmemesi için adının saklı tutulmasını isteyen bir vatandaş, akrabalarının isminin zorla değiştirildiğine dair haberi bundan 3 hafta kadar önce telefonla aldığını bildirerek, bu telefon konuşmasını şöyle anlattı:

"4 akrabam telefonda ağlıyordu. Ben, önce bu yakınımıza bir şey olduğunu zannettim, sonra durum anlaşıldı. Şöyle diyordu, 'Biz, öldük. İsimlerimizi değiştiriyorlar. Bize, Bulgar ismi veriyorlar. Bizleri kurtarmaya bakın.' Ben, bizlerden kimin isminin değiştirildiğini sordum. Bazı yakın akrabalarımızın adlarını verdi. Hangi Bulgar ismini koydular diye sordum, 'Mektup yazıyorum, Bildiririm' dedi. Ben yine, mektup gecikir, şimdi söyle dedim. Tam söyleyecekti, telefon kesildi. Üç haftadır bekliyorum, mektup bile gelmedi"

İstersen İmzalama

Bulgar Büyükelçisi'nin, **"Bizde, soyadı, mahkemede değişir. Bunda, kimse kimseyi zorlamaz"** demesine karşı da bir başka göçmen vatandaş şunları anlattı:

"Tabii mahkemede değişiyor ama, Bulgar milisi gelip, üç nüshalık form getiriyor, 'Bunu imzala, bana ver' diyor. O kâğıtlar mahkemeye gidiyor. Karar, otomatik olarak veriliyor. İmza atmayan olduğu mu ya dayak yiyor ya nezarete götürülüyor. Kâğıtları imzalamaya zorlanıyor. Ben, bunun böyle olduğunu, yakınlarımın başına gelenleri anlatan bir akrabamdan öğrendim. Kimlere böyle yapıldığını da isim isim söyledi ama, bu isimleri açıklayamam, yoksa başlarına daha kötü şeyler gelir."

Göçmen vatandaşlar, Bulgar makamlarının açıklamalarına karşın, ortak isteklerini şöyle özetliyorlar:

"Madem böyle olaylar yok, diyorlar, o zaman müsaade etsinler, köylerimize gidelim, akrabalarımızla konuşalım. Yahut basın mensuplarına, televizyonculara izin versinler, onlar gitsinler, durumu yerinde görsünler. Yoksa iddialarına inanmaya imkân yok. Çünkü oradan aldığımız haberler kesindir."

3 Mart'a kadar tamamlanacak

Öte yandan, bir başka iddiaya göre, Bulgaristan yönetimi, Türk asıllıları **"Bulgarlaştırma kampanyası"**'nı, bu ülkede her yıl 3 Mart tarihinde **"kutlanan"**, **"Osmanlı Zulmünden Kurtuluş Günü"**'ne kadar tamamlamayı hedefliyorlar.

İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan ve Bulgaristan göçmenlerinden olan bir grup öğrenci, **Milliyet**'e yaptıkları ziyaret sırasında, Bulgar yönetiminin **"Bulgarlaştırma"** kampanyasını geceli - gündüzlü sürdürdüğünü öne sürdüler.

Öğrencilerden biri, geçen yaz Bulgaristan'a gittiğini, ancak doğduğu yer olan **Kırcaali**'nin **Susuz** köyüne sokulmadığını, ailesini göremeden geri döndüğünü söyledi.

Öğrenciler, Türk nüfusunun yoğun şekilde bulunduğu **Sliven** çevresinde de Bulgar makamlarının, Türk köylerine **"Türkçe adların değiştirilmesi"** konusunda yoğun baskı yaptıklarını öne sürdüler.

Buna, son örnek olarak da, 7 bin nüfuslu **Alvanlar** köyünde yapılan baskı gösteriliyor. Bu köyde oturan Türklere, **16 Ocak** akşamı haber gönderilerek, üç gün zarfında herkesin kendine bir **Bulgar** adı bulması isteniyor.

Öte yandan, lisans öğrenimini bitirip doktora yapmak isteyen Türk öğrencilere, tez konuları üniversite tarafından **"güdümlü"** olarak veriliyor ve konunun nasıl işlenmesi gerektiği de bildiriliyor. Bir Türk öğrencisi tarafından hazırlanmış olan **"Bulgar toplumuyla Türk toplumunun kaynaşması"** konulu doktora tezinde, **"Bulgaristan'da Türk bulunmadığı, kendilerini Türk kabul eden kişilerin aslen Bulgar oldukları"** savunuluyor.

Şampiyonların adı zorla değiştirildi

Ek-3

27.04.1985

tarihli Milliyet gazetesi

NOTLAR

Kamberov ile Abilov'un ortadan kaldırıldıkları, kulaktan kulağa dolaşıyor

Yazısı 13. Sayfada

Kamberov ile Abilov'un ortadan kaldırıldıkları, kulaktan kulağa dolaşıyor

★ Tribünlerde Milli Takım'ın eski antrenörü Muharrem Atik de var. Atik'in, Seyhanlı ve Reşit'in yenilgilerine çok üzüldüğü izlenirken, yine Milli Takım'ın eski antrenörlerinden Halil İbrahim Oktay da tribünde maçları hiç kaçırmadan videoya aldı.

★ Bulgarlarda iki Türk var. Tabii Bulgarlara göre bunlar Türk değil. Ademov, "Tchetov" 74'deki Kemal Mustafa da "Gagarev" olmuş. Herkes Reşit Karabacak'ın geçen yıllardaki Türk asıllı Bulgar rakibini ünlü Kamberov'u beklerken Bulgarların bu güreşçiyi getirmediği görüldü. Bu arada Milli Takım'da geçen yıl antrenör olan İsmail Abilov da Bulgar kafilesinde yok. "Niye yok?" Eski Türkler "Aman sormayın" diyorlar. Sızan haberlere göre Kamberov ile Abilov'un başına bir şeyler gelmiş ama ne gelmiş belli değil. Ortadan kaldırıldıkları söylentileri bile kulaktan ulağa dolaşıyor.

Şampiyonların ortadan kaldırıldıklarına ilişkin gazete haberi

Ek-4

ŞEHİTLERİMİZ

İnsan bir kez ölür ölümsüzlük yolunda...

NECİP OSMAN

Barışçıl protesto yürüyüşünün ilk şehididir Necip Osman. Necip, O 17 Mayıs 1945 yılında Kuş köyünde doğdu, 20 Mayıs 1989'da Kaolinovo'da tankla ezilerek can verdi. Yirmibeş yıllık şofördü. Namuslu, çalışkandı. Yürüyüşün düzenlenmesinde canla başla çalıştı.

Geride gözü yaşlı ana, baba, eş ve üç kız evlâdı [illegible]. Zorunlu göç esnasında bütün aile 24 saat içinde Türkiye'ye gönderildi. Birer bavul eşya ile sınırdışı edilen aile dönünce evlerini tamtakır buldu. Aile şimdi de işsiz. Hiç bir maddi destek görmüyor.

HASAN ARNAVUT

Hasan Salih Arnavut 18 Kasım 1941'de doğmuştur. Hile nedir bilmez, çalışkan ve namuslu bir kişiydi. Bunun için de onu kooperatif malının bekçisi seçmişlerdi. Görevini seve seve yapıyordu.

Düğüne diye çıkmış, protestoculara katılmış ve kahpece kurşunlanmıştı. Eşi Ayşe de yaralananlar arasındaydı. Geride Celil ve Ümmiye evlâtları kaldı. Onlar da 24 saatlik süre içinde sınırdışı edildi. Köyde hasta annesi ve iki kardeşi kaldı. Annesi, doğuştan hastalıklı küçük oğluna baktığı için emekli maaşından da mahrum. Hem öldürülen evlâdına yanıyor, hem de geçim sıkıntısı içinde kıvranıyor.

MEHMET SARAÇ

Mehmet Salih Saraç 7 Kasım 1952 doğumlu. [illegible] İkonomovolu olan Mehmet Saraç köydeki [illegible] işleme atölyesinde işçiydi. Evli ve bir çocuk [illegible]. Oğlu Fikri şimdi 14 yaşında, öğrenci. [illegible] meydanında aldığı 7 kurşun yarası sonucu 21 [illegible] 1989'da şehit edildi. Babası o korkunç anı [illegible]ken gözyaşını tutamıyor: "Mehmet'imin [illegible]larından kan fışkırıyordu. Son sözü hep [illegible]ğımdadır: "Baba, babacığım, yardım et..." Sonra 24 saat içinde bizi sınırdışı ettiler. Katiller [illegible] kurtulup cinayetin sorumluluğundan sıyrıl[illegible] kustediler. Ellerim yakalarındadır".

MEHMET LOM

Mehmet Salih Lom 6 Ocak 1937 doğumlu. Kooperatifin inek fermasında yıllarca çalışmış. Ekmeğini alın teriyle kazanan Mehmet Lom baskılara boyun eğmemiş. Köydeşleriyle beraber işkenceye karşı sesini yükseltenlerin arasında yer almış.

Babası Salih Lom şöyle diyor: "Kucağımda öldü evlâdım. Evlâtları Hafize, Behice, Salih ve Hamdi'yi bana emanet etti. Güveyi Saffet Nasuf da iki kurşun yarası almıştı. Şimdi yavaş yavaş çalışmaya başladı. Hepimiz Hak ve Özgürlükler Hareketi üyeleriyiz. Öc almak değil, katillerin mahkemece cezalandırılmalarını istiyoruz".

Şehitleri gösteren bir gazete haberi

Ek-5

Nazife Hasan Mustafa, Belgeler ve resim oğlu Hasan Ali Hasan'dan temin edildi.

Ek-6

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Населено място (район) село МЕДОВЕЦ
Община ДЪЛГОПОЛ
Област ВАРНА

ПРЕПИС - ИЗВЛЕЧЕНИЕ ОТ АКТ ЗА СМЪРТ	
1. Име собствено бащино фамилно	Недялка Асенова Кьосемирова
2. Дата на смъртта ден, месец, година	09.06.1989
3. Час и минути на смъртта	
4. Място на смъртта населено място / държава община област	Варна Варна Варна
5. ЕГН	6509110991
6. Дата на раждане ден, месец, година	11.09.1965
7. Място на раждане населено място / държава община област	Медовец Дългопол Варна
8. Пол	жена
9. Гражданство държава	България
10. Семейно положение	омъжена
11. Постоянен адрес населено място община област	Медовец Дългопол Варна

Преписът е издаден въз основа на акт за смърт № 1458 от дата ____ г.
ден, месец, година

съставен в:
населено място/район, община, област

Дата на издаване:
ден, месец, година

Длъжностно лице по гражданско състояние:
име, собствено и фамилно

Подпис и печат: ....

Nazife Hasan Mustafa'nın ölüm belgesi

Ek-7

Şakir Mehmet Şakir, Belgeler ve resim kızı Faize Şakir Mehmet'den temin edildi.

Ek-8

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Населено място (район) село МЕДОВЕЦ
Община ДЪЛГОПОЛ
Област ВАРНА

ПРЕПИС - ИЗВЛЕЧЕНИЕ ОТ АКТ ЗА СМЪРТ

1. Име собствено	Шидер
бащино	Миатов
фамилно	Мопов
2. Дата на смъртта ден, месец, година	27.05.1989
3. Час и минути на смъртта	
4. Място на смъртта населено място / държава	Медовец
община	Дългопол
област	Варна
5. ЕГН	5512070948
6. Дата на раждане ден, месец, година	07.12.1955
7. Място на раждане населено място / държава	Медовец
община	Дългопол
област	Варна
8. Пол	мъж
9. Гражданство държава	България
10. Семейно положение	женен
11. Постоянен адрес населено място	Медовец
община	Дългопол
област	Варна

Преписът е издаден въз основа на акт за смърт № 09 от дата ден, месец, година г.

съставен в населено място/район, община, област

Дата на издаване: ден, месец, година

Длъжностно лице по гражданско състояние: име, собствено и фамилно

Подпис и печат: ....

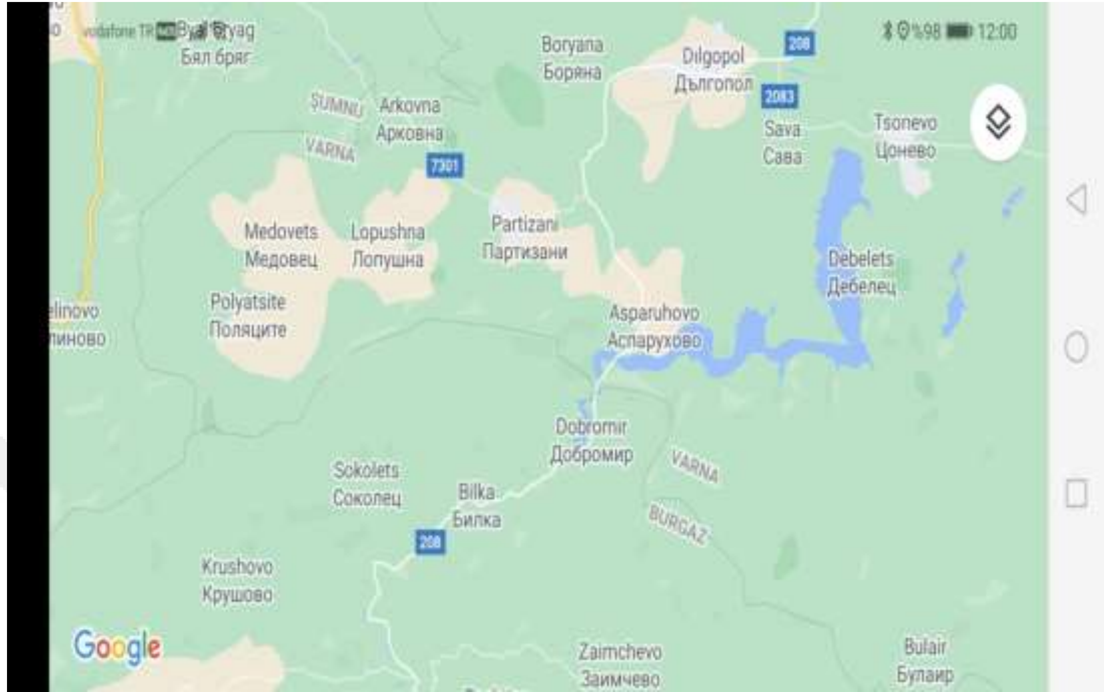
Şakir Mehmet Şakir'in ölüm belgesi

Ek-9

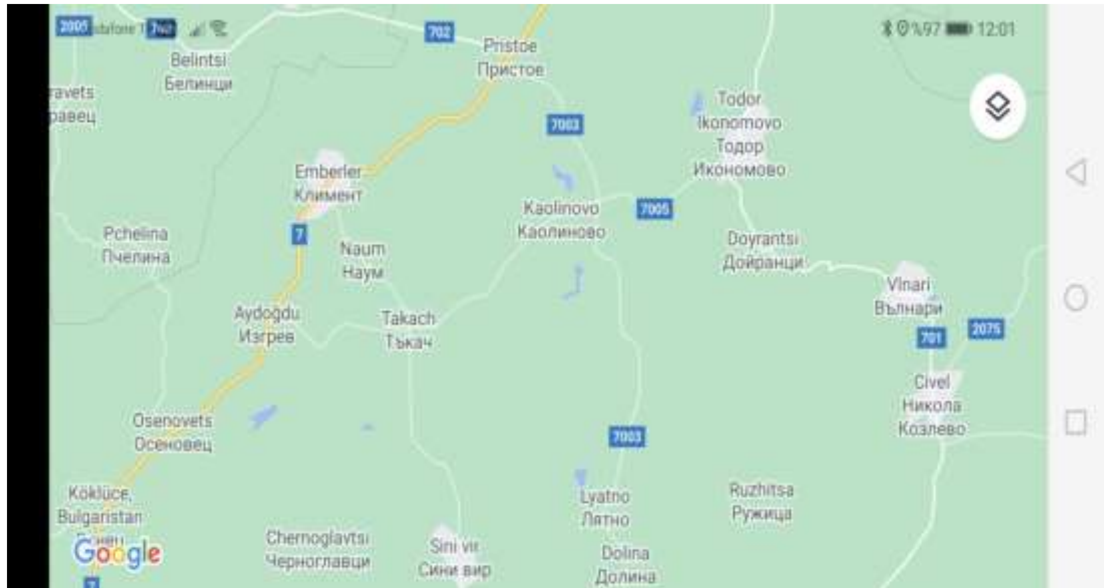
Sarıkovanlık köyündeki anıt mezar

Ek-10

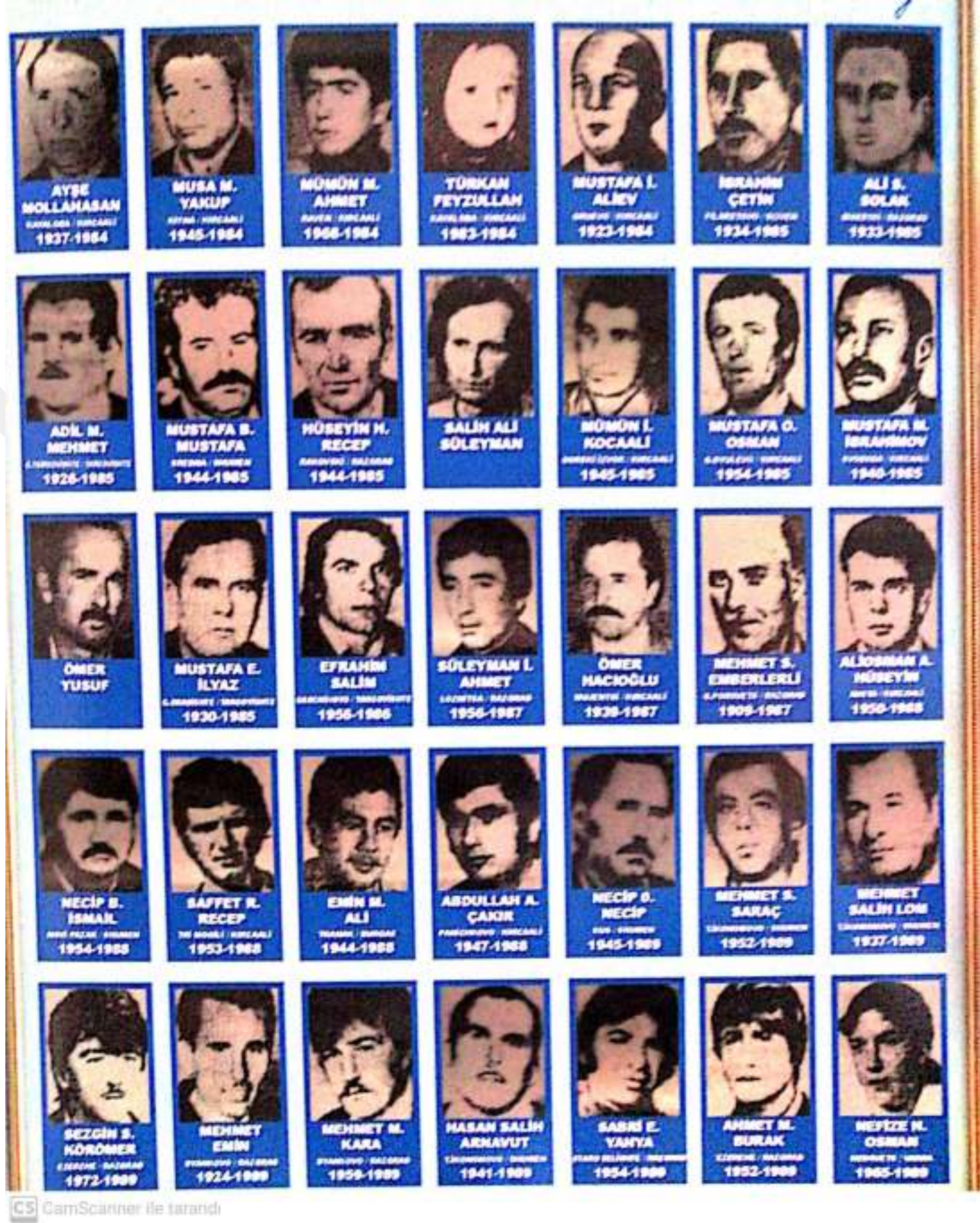
Sarıkovanlık'ta yapılan yürüyüşün güzergâhını gösteren

harita Ek-11

Yusufhanlar'da yapılan yürüyüşün güzergâhını gösteren harita

Ek-12

CS CamScanner ile tarandı

İsim değiştirme operasyonunda ve Mayıs yürüyüşlerinde Şehit düşenler

Ek-13

İsimleri	Doğum tarihi	Ikamet yeri	Verilen hapis süresi
Muhammet H. Sakinkor	28.07.1957	Kırcali ili, Gorni Veslets köyü	20 yıl
Süleyman H. Emin	22.03.1959	Kırcali ili Rastnik köyü	16 yıl
Fikret H. Yağcı	8/7/1960	Kırcalı ili Medevtsi köyü	16 yıl
Sabri A. Ahmet	12/1/1957	Kırcali ili, Gorni Veslets köyü	16 yıl
Ismail K Hasan	4/25/1945	Kırcali ili. Peevsko köyü	16 yıl
Yusuf S. Hüseyln	23.01.1956	Kırcalı ili, Çiçevo köyü	16 yıl
Salimehmet M. Salih	13.11.1955	Kırcali ili. Peevsko köyü	10 yıl
Hüsnü H. Karaali	11/11/1953	Razgrad ili, Hlebarovo kasabası	20 yıl
Aydın H. Karaali	18.04.1956	Razgrad ili, Hlebarovo kasabası	15 yıl
Bedri A. Kasap	21.01.1968	Razgrad ili, Hlebarovo kasabası	13 yıl
Necati I. Çirak	14.08.1950	Razgrad ili, Hlebarovo kasabası	14 yıl
Tefik R. Nasuf	8/10/1945	Razgrad ili, Hlebarovo kasabası	15 yıl
Mehmet Sali Karaman	25.11.1952	Razgrad ili, Hlebarovo kasabası	14 yıl
Davul A. Dişli	27.03.1946	Razgrad ili, Ezerçe köyü	14 yıl
Ibrahim E. Bekar	12/5/1941	Targovişte ili. Opaka köyü	18 yıl
Niyazi M. Alim	9/10/1946	Targovişte ili. Opaka köyü	15 yıl
Eyüp İ. Ibrahim	11/4/1940	Targovişte ili, Omurtag	15 yıl
Behçet Eyüp Acar	7/8/1941	Targovişte ili. Popovo şehri	15 yıl
Tahir A. Tahir	28.03.1943	Targovişte şehri	16 yıl
Mümün M. Mümün	16.12.1950	Targovişte ili. Krepça köyü	13 yıl
Salih H. Çıbıkçı	7/11/1951	Kırcali ili. G. İzvor köyü	15 yıl
Hüseyin B. Hasarn	11/25/1954	Kırcali ili. G. İzvor köyü	15 yıl
Durmuş Y. Mümün	2/7/1950	Asenovgrad şehri	10 yıl
Mustafa İ. Aziz	20.03.1946	T-ştc ili. G. Tsarkovişte köyü	14 yıl
Şaban E. Necip	5/3/1957	Burgas ili. Koçovets köyü	12 yıl
Ruhi Ali Efendi	3/4/1960	Targovişte ili. Opaka köyü	11 yıl
Hasan O. Osman	15.02.1952	Burgas ili, Rojden köyü	8 yıl
Eyüp Y. Ferad	12/15/1952	Burgas ili, Si,ni rid köyü	3 yıl 6 ay
Fahri Ali Apti	8/18/1934	Kırcali ili, Yarebitsa köyü	11 yıl
Salim S. Ramis	27.12.1947	Razgrad ili, Huma köyü	13 yıl
Sacit M. Aliş	14.02.1940	Şumen şehri	20 yıl
Bayram M. Halaz	18.05.1956	Kırcali ili, G.Avramovo	15 yıl
Fahri A. Salim	25.04.1949	Kırcali ili, Patitsa köyü	20 yıl
Osman H. Halil	22.08.1968	Burgas ili, Lülakovo k.	4 yıl
Hasan H. Hüseyin	10/5/1969	Burgas ili. Lülakovo k.	1.5 yıl
Mehmet A. Mustafa	06.04.196	Burgas ili, Rosen köyü	5 yıl
Mehmet V. Karaali	25.12.1943	Sliven ili, Yablanovo köyü	12 yıl
Orhan Turan Ömer	1/14/1942	Razgrad ili, Gradina köyü	18 yıl
Rahim Ö. Ömer	8/4/1959	Kırcali ili, Pelin köyü	20 yıl
Yunus Ilyas Bayram	25.06.1953	Kırcali ili, Ustra köyü	18 yıl
Mustafa Eyüp Necip	11/29/1952	Tırgovişte ili, D. Hubavka köyü	13 yıl
Sezgin M. Müsteceb	18.09.1967	Razgrad ili. Delçevo köyü	11 yıl
Necati Ahmet Ibrahim	30.01.1954	Razgrad ili, Ostrovo köyü	13 yıl
Ibrahim Ali Mehmet	5/3/1921	Targovişte şehri	10 yı1
Hilmi Karaca Mustafa	4/8/1955	Kırcali ili, Gluhar köyü	18.6 yı1
Enver Ahmet Hatip oğlu	5/10/1943	Şumen şehri, Radetski sokak No I	10 yı1
Vladimir Ignatov Jivkov	1948	Sofya şehri. BTA muhabiri	18 yıl

Stara Zagora (Eski Zağra) cezaevinde tutukluların listesi

Rumeli dergisinden alındı.

Ek-14

İsimleri	İkamet yeri	Doğum- ölüm yılı
Türkan Feyzulla	Kırcali ili, Mogilyane köyü	1983-1984
Ayse Mollahasan	Kırcali ili, Benkovski köyü	1937-1984
Musa M. Yakup	Kırcali ili, Kitna köyü	1945- 1984
Musa M. Ahmet	Kırcali ili, Kitna köyü	1968-1984
Yusuf A. Mehmet	Kırcali ili, Nanovitsa köyî	1941-1984
Mustafa O. Osman	Kırcali li, Gorno Dülevo köyü	1954- 1984
Aliosman A. Hüseyin	Kırcali ili, Austa köyü	1945-1984
Abdulaziz R. Bekir	Kırcali ili, Gruevo köyü	1950-1984
Mustafa İ. Ali	Kırcali ili, Gruevo köyü	1923-1984
Mustafa İ. İbrahim	Kırcali ili, Svoboda köyü	1940-1985
İbrahim Cetin	Sliven ili, Filaretovo köjya	1934-1985
Mustafa E. Ilyaz	Tırgovişte ili, Golyamo Gradişte köyü	1930-1985
Ali S. Solak	Razgrad ili, Bisertsi köyü	1933-1985
Adil M. Mchmet	Tırgoviste ili, Golyamo Tsarkvişte köyü	1926-1985
Mustafa B. Mustafa	Şumen ili, Sredna köyü	1944-1985
Mustafa H. Recep	Razgrad ili, Rakovski köyü	1944- 1985
Efrahim Sahlim	Tırgovişte ili, Gırçinovo köyü	1956-1986
Omer Hacioğlu	Kırcali ili, Mujentsi köyü	1939-1987
Mehmet S. Emberli	Razgrad ili, Golyam Porovets köyü	1909-1987
Necip B. Ismail	Şumen ili, Novi Pazar sehri	1954-1988
Mümün I. Kocaali	Kırcali ili, Gorski Izvor köyü	1945-1985
Suleyman İ. Ahmet	Razgrad ili, Loznitsa kasabası	1956- 1987
Saffet R. Recep	Kırcali ili, Tri Mogili köyü	1953-1988
Emin Mehmetali Ali	Burgas ili, Trınak köyü	1944-1988
Abdullah A. Cakır	Kırcali ili, Paniçkovo köyü	1947-1988
Necip O. Necip	Şumen ili, Kus köyü	1945- 1989
Hasan Salih Arnavut	Şumen ili,Todor Ikonomovo köyü	1941-1989
Mehmet Salih Lom	Şumen ili,Todor Ikonomovo köyü	1937-1989
Mehmet M. Saraç	Şumen ili,Todor Ikonomovo köyü	1945-1989
Mehmet M. Kara	Razgrad ili, Dankovo köyü	1959- 1989
Mehmet Emin	Razgrad ili, Dankovo köyü	1924-1989
Ahmet M. Burak	Razgrad ili, Ezerçe köyü	1952-1989
Sezgin S. Karaômer	Razgrad ili, Ezerçe koyü	1972- 1989
Nefize H. Osman	Varna ili, Medovets köyü	1965-1989
Şakir S. Şakir	Varna ili, Medovets köyü	1955- 1989
Salimehmet R. Şefket	Kırcali ili, Lāskovo köyü	1952- 1989
Salih İ. Salih	Varna ili, Dobroplodni köyü	1950-1989

1984-1989 yılları arasında şehit düşenlerin listesi

Rumeli dergisinden alındı.

Ek-15

Alvanlar köyünde 19 Ocak 1985 yılında günün anısına dikilen anıt

Ek-16

Alvanlar köyünün girişindeki köprü. Köy halkı bu köprünün başında Sliven'den gelen tankların önünü kesmiştir.